

W. H. Longfellow

Greenland 1847

891.99

Q-13

6 NOV 2011

ԴԱՒԱՆԱՆՔՆԵՐ

ԳԵՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՍԻՐԱՅԻՆ ՏՐԱՄԱ

Զ ա ր ա ձ ր ա ր ու ծ

(The Profession's)

(An Idealistic and Love Drama)

Հեղինակ

Մ. Ա. ՉԱԳԻԿԵԱՆ

Տպարան «Պայքար»ի Պատան

1 9 2 4

CC.10 891.99

Ճ1-02-13

891.99
2-13

493

Մ. Ա. ԶԱԳԻԿԵԱՆ

ԴԱԻԱՆԱՆՔՆԵՐ

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՍԻՐԱՅԻՆ ՏՐԱՄԱ

Չ ո ր ա Ս ր ա ր ու ա ծ

(The Profession's)

(An Idealistic and Love Drama)

(Առնուած Ամերիկահայ կեանքէն)

(Անցքը տեղի կ'ունենայ Տիբրոյիքի մէջ)

ԺԱՄԱՆԱԿ — ՆԵՐԿԱՅ

1 9 2 4

ՏՊԱՐԱՆ «ՊԱՅՔԱՐ»Ի

Պօսքոն, Մէս.

— ԾԱՆՈԹ ՈՒԹԻՒՆ —

Ներկայացման եւ վերահրատարակութեան իրաւունքը, վերապահուած է հեղինակին: «ԴԱԻԱՆԱՆՔՆԵՐ»Ը ներկայացնել ուզողները, պէտք է դիմեն ուղղակի հեղինակին: Հեղինակը մինչեւ տասն եւ հինգ տարի իրեն կը վերապահէ այդ իրաւունքը:

55414-66

201

Ճ.....ին,

Սիրելիս,

Ճիշտ է, որ նոյն ծնողքէն չենք ծներ, բայց գրեթէ նոյն օրերին ենք աշխարհք եկեր, միասին ենք մեծացեր, միշտ ընկերներ ենք եղեր, օրօրոցէն մինչեւ փողոցը, փողոցէն մինչեւ դպրոցը, դպրոցէն մինչեւ պանդխտութեան այս հեռաւոր ափերը:

Բայց նոյնիսկ, այդ բոլորն ալ դեռ եւս բաւական չէին, որ ես ունենայի այն ջերմ գգացումները ձեզ հանդէպ, որ ունիմ այսօր:

Դուք՝ ինձ համար աւելի հարազատ էք, քան իմ հարազատ եղբայրը: Չէ որ մենք երկուքովնիս ալ, միեւնոյն կեանքն ենք ապրեր, միեւնոյն դաւանանքներն ենք ունեցեր, եւ միեւնոյն խոհանարան ենք հետապնդեր: Որուն համար ալ ձեզ կը նուիրեմ այս շատ թերի գործս, ձեզ՝ որ կեանքիս միակ ընկերը եղած էք: Եւ ես վստահ եմ, որ զայն կ'ընդունիք որպէս յիշատակ մը, ձեզ նուիրուած, իմ սրտի ու հոգիի խորքէն: Ընկերական անշէշ սիրով:

Մ. Ա. Զ.

Մ. Ա. ՋԱԳԻԿԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆԻ ՏԵՂ

«ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ»-ն յետոյ «ԴԱԻԱՆԱՆՔՆԵՐ»-ն ալ լոյս կ'ընծայեմ, ու կրկին ամենափոքր յաւակնութիւնն իսկ չունիմ, թէ լաւագոյն գործ մ'է արտադրածս:

«ԴԱԻԱՆԱՆՔՆԵՐ»-ը եւս, պէտքի մը գոհացում տալու եւ դատի մը ծառայեցնելու կանխամտածութեամբ մը գրքուած է:

Զայն գնահատելը, դարձեալ կը թողում գայն կարգացողներուն եւ գայն ներկայացնողներուն:

Յարգանքներով

Մ. Ա. ՋԱԳԻԿԵԱՆ

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ՍՈՒՐԷՆ.— Բագուցի ընկերվարական մը, 26 տարեկան :
ՎԵՐԺԻՆ.— Պոլսեցի, Ամերիկահայ հարսնացու մը, հա-
ճոյասէր, 21 տարեկան :

ԼԵՒՈՆ.— Թիֆլիզցի անիշխանական մը, 28 տարեկան :
ՆՈՒՊԱՐ.— Պոլսահայ նախկին հարուստ մը, պուրժուա-
միտ, 32 տարեկան :

ԳԵՈՐԳ ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Խարբերթցի Ամերիկահայ գործա-
ւոր մը, նոր ամուսնացած, 34 տարեկան :

ՄԱՐԻԱՄ.— (Գէորգի կինը), նոր ամուսնացած կրօ-
նամօլ մը, 26 տարեկան :

ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱԼԱՆԵԱՆ.— Ամերիկահայ հարուստ մը,
Տիթրոյիթցի, 48 տարեկան :

ՀՈՒՓՍԻՄԷ.— Խաչատուրի կինը, 36 տարեկան :

ՎԱԶԳԷՆ.— Ալանեաններու զաւակը, 16 տարեկան :

ՍԻՐԱՆՈՒՇ.— Ալանեաններու զաւակը, 14 տարեկան :

ՀԱՅԱՆՈՒՇ.— Ալանեաններու աղախինը, 22 տարեկան :

ՂՈՒԿԱՍ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ.— Վերթինի նշանածը, Տիթրո-
յիթ հաստատուած, նպատավաճառ մը, 31 տարեկան
Թրքահայ զաւառացի մը :

ԵՕՐԿԻ.— «Փաթրաս» շոգնաւի Յոյն սրճեփը :

ՀՕՊՕ ՃԷՔ.— 38 տարեկան Հայ պըմպ մը, (հօպօ) :
Ուրիշ քամրոյներ, եւայլն :

ԴԱՒԱՆԱՆՔՆԵՐ

(ՏՐԱՄԱ ԶՈՐՍ ԱՐԱՐՈՒԱԾ)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա.

Տեսիլ Ա.

(Բեմը կը ներկայացնէ Յունական «Փաթրաս» շոգե-
նաւի, Բ. կարգի, հիւրանոց-սրահարանը : Աջ ու ձախ կան,
իրարու դէմ բացուած, երկու դռներ, դռներու մօտ, եր-
կու կլոր պատուհաններ : Երեք պատերէն կախուած կան,
երեք կլոր գօտիներ, վրան «Փաթրաս» գրուած : Իսկ բեմի
մէկ կողմին կայ սրնեփին խուցը, ուր կ'երեւին խմելի-
ներ եւ պտուղներ : Երեք կողմը երկար աթոռներ, առջեւ-
նին երեք սեղաններ : Իսկ սեղաններու երեք կողմը հաս-
տատուած երեք աթոռներ : Վարագոյրը բացուելուն Տէր
եւ Տիկին Աղբատեաններ նստած երկար աթոռներու մէ-
կին վրայ : Գէորգ իր առջեւ ունի սուրճի գաւաթ մը եւ կը
ծխէ. իսկ Մարիամ, սեղանին վրայ շարած խաղաթուղթին
վրայ կը նայի, գուշակութեան համար : Իսկ Եորկի, իր
շիշերը եւ պտուղները դասաւորելով զբաղուած) :

ՍՈՒՐԷՆ.— (Ներս մտնելով Լեւոնի հետ, Լեւոն աւանջ-
ները սեղմելով, իսկ Սուրէն ոտքերը դետին խփելով),
Ո՛ւֆ, ինչքա՞ն ցուրտ է, ինչքա՞ն, կարծես մարդ պիտի
սառնցնէ :

ԼԵՒՈՆ.— Սաստիկ ցուրտ է, բայց լաւ որ գէթ ալեկոծու-
թիւնը դադրեր է :

ՍՈՒՐԷՆ.— Կ'երեւի շատ ցուրտ ըլլալու է Ամերիկան,
(Կը նստի Աղբատեաններու դիմացի աթոռին վրայ) :

ԼԵՒՈՆ. — Յուրտն ալ խօսք է, ձմռան ճիշտ մէջտեղն ենք այսքա՞ն ալ չի ըլլայ: (Կը նստի Սուրէնի կողքին):

ՍՈՒՐԷՆ. — Ծիշտ էք, ձմեռ է, բայց ես լսեր եմ, որ սաստիկ ձմեռ կ'ըլլայ Ամերիկա, նոյն իսկ շատ երկար:

ԼԵՒՈՆ. — Այո՛, բայց ես ալ լսեր եմ որ տաքուկ տաքուկ սենեակներ ունի Ամերիկան... ցուրտը ի՞նչ է, եթէ մարդ տաք սենեակ մը ունենայ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ծիշտ էք, եթէ՛ այդ տաք սենեակներէն մեզ ալ բաժին հանեն:

ԼԵՒՈՆ. — Բաժին հանե՞ն, ալ ինչի՞նք աւետեաց երկիրն է այդ, եթէ սենեակ մըն ալ չի պիտի ունենանք:

ՍՈՒՐԷՆ. — (Խնդալով) Աւետեաց երկիր. թմբուկին ձայնը հեռիէն լաւ կուգայ, կ'ըսեն:

ԼԵՒՈՆ. — Սուրէ՛ն եթէ մեր լաւածներուն հաղարին մէկը ալ ճիշտ ըլլայ, պէտք է ըսել որ իսկապէս ալ, Աւետեաց երկիր է Ամերիկան:

ՍՈՒՐԷՆ. — Այո՛, եթէ ճիշտ ըլլայ:

ԼԵՒՈՆ. — Օհ, այդքա՞ն ալ չի պիտի ըլլայ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լա՛ւ, լա՛ւ չուտով կը տեսնենք, այժմ եկ մի քիչ թուղթ խաղանք:

ԼԵՒՈՆ. — Ի՞նչ պիտի խաղանք, ես երկու հոգով թուղթ խաղալ չեմ սիրեր:

ՍՈՒՐԷՆ. — (Աղքատեաններու դառնալով), Պըն. Աղքատեան չէ՞ք ցանկար, մի քիչ թուղթ խաղանք:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ինչո՞ւ չէ, Պըն. Սուրէն, ժամանակնիս ինչպէ՞ս պիտի անցնենք: Բայց ի՞նչ պիտի խաղանք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լեւոն՝ դուք Թիֆլիզցիներդ լաւ խաղացողներ էք, անչուշտ փօքերի վարպետ մըն էք. իսկ Պըն. Աղքատեանը, նոյնպէս, անկասկած որ շատ խաղացած կ'ըլլայ, Ամերիկահայերն ալ ձեզինք վար չեն մնար:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Լա՛ւ, բայց երեք հոգով փօքերը այնքան ալ հաճոյալից չի ըլլար, դէթ չորս հոգի հարկաւոր է:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ինչո՞ւ, միթէ՞ Տիկինը չի մասնակցիր մեզ, որ չորս ըլլանք:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Նախ՝ որ Տիկինը այդ խաղերէն չի հասկնար, յետոյ՝ դեռ ես շատ տկար է, ինչպէս գիտէք սա առաջին օրն է, որ կարողացաւ ոտքի կանգնիլ եւ հոս գալ:

ԼԵՒՈՆ. — Իսկապէս ալ խեղճը շատ տանջուեցաւ, կ'երեւի Տիկինը ծովու չէ վարժուած:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Գրեթէ սա՛՛ առաջին ծովային ճամբորդութիւնն է, ի՞նչ պիտի ըլլայ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այսօր թէեւ շատ լաւ կ'զգամ, բայց կը ցաւիմ ըսելու, որ այդ ձեր փոքր է փոքրէն է չեմ հասկնար, բայց լաւ դուք երեքով խաղացէք, իսկ ես կը դիտեմ:

Տեսիլ Բ. (Նոյնք եւ վերժին)

ՎԵՐԺԻՆ. — (Ներս գալով). Ո՛ւֆ, սաստիկ ցուրտ կայ, սաստիկ, կարծես մարդու ականջները պիտի թափէ, (Նստելով պարապ սեղանի մը մօտ) Եօրկի, ի՞նչ ունիք:

ԵՕՐԿԻ. — Ամէն բան Օրիորդ, ամէն ինչ, ինչ որ ուզէք կրնամ տալ: Միա՛յն, եթէ մեր ունեցածներէն ուզէք:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Քահ քահ խնդալով). Շատ սրախօս էք Եօրկի, խնդրեմ լօգում մը եւ խաղալու թուղթ մը:

ԵՕՐԿԻ. — (Խնդալով). Պատրաստ եմ ծառայելու Օրիորդ, ճիշտ հիմա, ճիշտ հիմա, (Թուղթը բերելով, կ'երկարէ Վերժինի):

ՎԵՐԺԻՆ. — (Եօրկիէն թուղթը առնելով). Տեսնեմ թուղթը ի՞նչ կ'ըսէ: (Թուղթերը կը շարէ սեղանին վրայ, եւ ուշի ուշով դիտելով). Անպիտան թուղթը լաւ չի ելաւ: Սա եթէ հոս ի՛յնար (մատովը ցոյց տալով), շատ լաւ կ'ըլլար, միտքինս կ'ելլէր, (Կը տրտմի):

ՍՈՒՐԷՆ. — Օրիորդ՝ թէ ո՞չ թուղթերը երջանկութիւն չեն խոստանար ձեզ:

ԴԱԻԱՆԱՆՔՆԵՐ

(ՏՐԱՄԱ ԶՈՐՍ ԱՐԱՐՈՒԱԾ)

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ՍՈՒՐԷՆ.— Բագուցի ընկերվարական մը, 26 տարեկան:
ՎԵՐԺԻՆ.— Պոլսեցի, Ամերիկահայ հարսնացու մը, հա-
ճոյասէր, 21 տարեկան:

ԼԵՒՈՆ.— Թիֆլիզցի անիշխանական մը, 28 տարեկան:
ՆՈՒՊԱՐ.— Պոլսահայ նախկին հարուստ մը, պուրժուա-
միտ, 32 տարեկան:

ԳԷՈՐԳ ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Խարբերթցի Ամերիկահայ գործա-
ւոր մը, նոր ամուսնացած, 34 տարեկան:

ՄԱՐԻԱՄ.— (Գէորգի կինը), նոր ամուսնացած կրօ-
նամօլ մը, 26 տարեկան:

ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱԼԱՆԵԱՆ.— Ամերիկահայ հարուստ մը,
Տիթրոյիթցի, 48 տարեկան:

ՀՈՒՓՍԻՄԷ.— Խաչատուրի կինը, 36 տարեկան:

ՎԱԶԳԷՆ.— Ալանեաններու զաւակը, 16 տարեկան:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ.— Ալանեաններու զաւակը, 14 տարեկան:

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ.— Ալանեաններու աղայինը, 22 տարեկան:

ՂՈՒԿԱՍ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ.— Վերժինի նշանածը, Տիթրո-
յիթ հաստատուած, նպատավաճառ մը, 31 տարեկան
Թրքահայ զաւառացի մը:

ԵՕՐԿԻ.— «Փաթրաս» շոգենաւի Յոյն սրճեփը:

ՀՕՊՕ ԶԷՔ.— 38 տարեկան Հայ պլամպ մը, (հօպօ):
Ուրիշ մամբողդներ, եւայլն:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա.

Տեսիլ Ա.

(Բեմը կը ներկայացնէ Յունական «Փաթրաս» շոգե-
նաւի, Բ. կարգի, հիւրանոց-սրնարանը: Աջ ու ձախ կան,
իրարու դէմ բացուած, երկու դռներ, դռներու մօտ, եր-
կու կլոր պատուհաններ: Երեք պատերէն կախուած կան,
երեք կլոր գօտիներ, վրան «Փաթրաս» գրուած: Իսկ բեմի
մէկ կողքին կայ սրնեփին խուցը, ուր կ'երեւին խմելի-
ներ եւ պտուղներ: Երեք կողմը երկար աթոռներ, առջեւ-
նին երեք սեղաններ: Իսկ սեղաններու երեք կողմը հաս-
տատուած երեք աթոռներ: Վարագոյրը բացուելուն Տէր
եւ Տիկին Աղատեաններ նստած երկար աթոռներու մէ-
կին վրայ: Գէորգ իր առջեւ ունի սուրնի գաւաթ մը եւ կը
ծխէ. իսկ Մարիամ, սեղանին վրայ շարած խաղաթուղթին
վրայ կը նայի, գուշակութեան համար: Իսկ Նորկի, իր
շիշերը եւ պտուղները դասաւորելով զբաղուած):

ՍՈՒՐԷՆ.— (Ներս մտնելով ԼԵՒՈՆԻ հետ, ԼԵՒՈՆ ահանջ-
ները սեղմելով, իսկ Սուրէն ոտքերը դետին խփելով),
Ո՛ւՓ, ինչքա՞ն ցուրտ է, ինչքա՞ն, կարծես մարդ պիտի
սառեցնէ:

ԼԵՒՈՆ.— Սաստիկ ցուրտ է, բայց լաւ որ գէթ ալեկոծու-
թիւնը դադրեր է:

ՍՈՒՐԷՆ.— Կ'երեւի չատ ցուրտ ըլլալու է Ամերիկան,
(Կը նստի Աղքատեաններու դիմացի աթոռին վրայ):

ՎԵՐԺԻՆ. — Այո՛, ոչ լաւ (ծիծաղելով), բայց անպիտան թուղթերը ամէն անգամ ալ ճիշտը չեն խօսիր:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ուրեմն իսկապէս կը հաւատա՞ք, թէ թուղթերը կարող են ձեր ապագան գուշակել:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ինչո՞ւ ոչ, պարոն:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ձէ որ ձեր ապագան միշտ միեւնոյնն է, ինչ որ վերջապէս պիտի ըլլայ: Իսկ այդ թուղթերը, եթէ օրական հարիւր անգամ ալ բանաք, հարիւրն ալ տարբեր, տարբեր ցոյց կուտան, ուրեմն՝ ինչպէ՞ս կարելի է հաւատալ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ոչ, ոչ պարոն, ճիշտ ու ճիշտ կ'ըլլայ, Պոլիս մեր թաղին մօտ, գնչու մը կար, որուն ըսածները բոլորն ալ, տեղն ու տեղը կ'ըլլային: Բայց ես ճիշտը ըսեմ, ինքս լաւ չեմ սովորած, վերջերս միայն սովորեցայ, այն ալ կ'իսկատար է դեռ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Կ'երեւի քանի նշանուեր էք, գուշակութեամբ կը հետաքրքրուիք, անշուշտ՝ գիտնալու համար, թէ ինչպիսի մէկն է, ձեր չի տեսած խօսեցեալը:

ՎԵՐԺԻՆ. — Շատ ճիշտ էք պարոն, (խնդալով) կ'ուզեմ գիտնալ, թէ իսկապէ՞ս այնքան հարուստ է, որքան գըրած էր իր նամակներով:

ՍՈՒՐԷՆ. — Անկասկած! հարուստ մէկն ըլլալու է որ առանց զինքը տեսած ըլլալու, Պոլսէն մինչեւ Ամերիկա կը գնաք:

ՎԵՐԺԻՆ, (խնդալով). — Անշուշտ՝ ըստ իր նամակներուն եւ մեզ տուած հաւատարմութեան, շատ հարուստ է, Ամերիկեան կառավարութեան նախկին պաշտօնեաներէն մին եղած է: Բայց այժմ վաճառականութեամբ կ'զբաղի: Մի քանի քարաշէն տուններ ունի, բոլորն ալ վարձու տուած, իսկ հատ մըն ալ մեզ բնակութեան համար: Այո՛, կարծեմ շատ հարուստ է:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ուրեմն ինքնաշարժ, կահաւորուած տուն, ծառաներ, աղախիներ բոլորն ալ իրենց կարգին, ձեզ կ'սպասեն Օրիորդ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Անշուշտ, եթէ հարուստ չըլլար, զինքը ինչո՞ւ պիտի առնէի, Պոլիս տղայ չի կա՞ր:

ՍՈՒՐԷՆ. — Կ'երեւի շատ կը սիրէք հարստութիւնը:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց՝ ո՞վ չի սիրեր, իսկ ես, արդէն միշտ ալ հարստութեան մէջ եղած եմ, հարստութեան մէջ եմ մեծացեր, իմ ծնողքը շատ հարուստ էին առաջ, թէեւ այս վերջերը, մի քիչ ձախողանքներու հանդիպեցանք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Մի գուցէ, հէնց այդ ձախողանքներն են պատճառը, որ ձեզ Ամերիկա կը ղրկեն, այն ալ ձեր չի տեսած մէկ տղուն հետ ամուսնանալու համար:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Կը տրտմի). Այո, բայց դնացած տեղս հարուստ է, կրկին հին կեանքս կրնամ ունենալ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Իցիւ թէ, հոն ալ նոր ձախողանքներու չի հանդիպիս:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Սրտնեղուած). Աստուած չի ընէ, անմիջապէս ետ կը վերադառնամ, մէկ օր իսկ չեմ մնար:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ուրեմն, միմիայն հարստութեան համար է՞, որ պիտի ամուսնանաք Օրիորդ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ուրիշ ինչի՞ համար պիտի ըլլար պարոն, չէ որ ամէն ինչ հարստութեան մէջ է:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց ինչո՞ւ, դուք սէր չունի՞ք միմիայն:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ինչպէ՞ս թէ չունիմ, ես իմ սէրը հարստութեան, երջանկութեան եւ հաճոյքին տուած եմ, ամէն ոք բան մը կը սիրէ, ես ալ այդ թուածներս կը սիրեմ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ուրեմն՝ ձեզ համար, հաճոյքէն դուրս ուրիշ կեանք գոյութիւն չունի:

ՎԵՐԺԻՆ. — Գրեթէ այդպէս. ես միայն հագուել, ուտել, չրջել, օր տեսնել կը բաղձամ, ահա իմ ամբողջ փրնտոածը: Իսկ այդ ալ կը գնամ Ամերիկա եւ կը գտնեմ:

ՍՈՒՐԷՆ. — (Ձի ուղեւով շարունակել). Մի գուցէ Օրիորդ մի գուցէ, կը գտնէք, Ամերիկան շատ տարօրինակ երկիր է, ես ինքս թէեւ հոն չեմ եղած, բայց լսած եմ, որ պատեհութիւններ շատ կան: Մի գուցէ ձեր այդ նշա-

նաձն ալ, այդ պատեհութիւններէն օգտուած է, եւ հա-
րստութիւն զիղած:

ԼԵՒՈՆ.— Սուրէն, ես ինքս մի քանի անգամներ Բագու-
եղած եմ, իմ Ռուս ընկերներէն մին՝ որ երկար տարիներ
Ամերիկայի Տիթթոյիթ քաղաքը ապրած է, ինձ յայտ-
նեց, որ Ամերիկեան քաղաքները եւս, Բագուի կը նմա-
նին:

ՍՈՒՐԷՆ.— Մի դուցէ շատ ճիշտ է ձեր ընկերը, որովհե-
տեւ Ամերիկեան եւս, Բագուի նման գործաւորական եր-
կիր մ'է բայց ի՞նչ կասկած, որ հոն Ամերիկայի մէջ,
աւելի շատ պատեհութիւններ կան հարստանալու, քան
ո եւ է ուրիշ տեղ, որովհետեւ նա նոր երկիր է:

ԼԵՒՈՆ.— Ուրեմն, դու՞ք ալ կը դնաք հարստանալու հա-
մար:

ՍՈՒՐԷՆ.— Ոչ ընկեր Լեւոն, ես կը դնամ միայն գործե-
լու եւ ապրելու համար: Ես հարստանալէ, վաղուց
ձեռքս քաշած եմ: Բայց մի դուցէ դուք՝ այդ կերպ մը-
տածումներ ունիք, դուք՝ որ անհատաբար երջանիկ
ըլլալու երազներ ունեցողներ էք:

ԼԵՒՈՆ.— Այո՛, ես ալ ձեր, հաւաքաբար եւ հաւաքակա-
նօրէն երջանիկ ըլլալու համար բրածներնիդ տեսայ
Ռուսաստանի մէջ: Բան մը կըցա՞ք ընել:

ՎԵՐԺԻՆ.— Պարոնե՛ր, չէ՞ք ուզեր մի քանի ձեռք թուղթ
խաղալ:

ԼԵՒՈՆ.— Լա՛ւ, Սուրէն, մեր այս վիճաբանութիւնը թո-
ղունք հիմա, քիչ յետոյ կրկին սկսելու համար: Այժմ
Օրիորդը չի մերժենք եւ մի քիչ թուղթ խաղանք: (Սու-
րէն եւ Լեւոն ելլելով կը գնան եւ կը նստին Օրիորդի սե-
ղանին շուրջ):

ՎԵՐԺԻՆ.— Խնդրեմ, Պրն. Աղբատեան, դուք ալ, Տիկինն
ալ եկէք, որ կարենանք խաղալ:

ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Տիկինը չի խաղար օրիորդ, իսկ ես ալ
կուզամ, որ գէթ չորս հոգի ըլլաք, որ կարենանք խա-
ղալ, (ոտքի ելլելով եւ իր տիկնոջ դառնալով). եկէ՛ք,

դուք ալ դիտեցէք որ սովորէք, վերջապէս դիտնալը լա-
բան է, (այդ եւ կին սեղանին կը մօտենան):

ՎԵՐԺԻՆ.— (Թուղթը սեղանին վրայ դնելով). Լաւ մէկ
մէկ հատ վերցուցէք, տեսնենք ո՞վ պիտի տայ նախ:
(Բոլորն ալ մէկ մէկ թուղթ կը վերցնեն): Լա՛ւ, ես պիտի
տամ եղեր, (եւ հինգական կը ցրուէ բոլորին):

(Մի քանի ձեռք խաղալէ յետոյ):

ՆՈՒՊԱՐ.— (Ներս դալով եւ աղանջները սեղմելով). Օ՛,
բոլորդ ալ հոս էք եղեր, կ'երեւի ինձմէ խենդը չի կայ
մէջներնիդ, որ այս ցուրտին ալիքները կը դիտեմ, (նըս-
տելով քովերնին), ես ալ փօփէրը շատ կը սիրեմ. Եօր-
կի՛, խնդրեմ, սուրճ մը եւ տոպի մը սիկրէթ:

ԵՕՐԿԻ.— (Սուրճը եւ սիկրէթը բերելով). Հրամեցէք պա-
րոն:

ՆՈՒՊԱՐ.— Խնդրեմ դրամնիդ: (Դրամը սեղանին վրայ
դնելով):

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Գէորդ, խնդրեմ մի քիչ դուրս գը-
նանք, լաւ չեմ զգար, կ'երեւի կրկին ալեկոծութիւնը
սաստկացաւ:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — (Ոտքի ելլելով եւ կնոջ թեւէն բռնե-
լով). Լաւ, դնանք Մարիամ, բայց սաստիկ ցուրտ
կայ դուրսը: (Կը մեկնին դուրս):

ԼԵՒՈՆ.— Պր. Նուպար, դուք ինչո՞ւ կը փախիք Պոլի-
սէն, Պոլիս շատ զեղեցիկ քաղաք է, ապրելու յարմար,
չէ՞:

ՆՈՒՊԱՐ.— Այժմ ես, ոչ Պոլիսով կը հետաքրքրուիմ եւ
ոչ ալ Հայաստանով, անգամ մը Ամերիկա մտնէի, ալ
ուրիշ բան չեմ բաղձար: Բայց այդ հարցը ես ինքս ձեզի
տալու եմ, Պրն. Լեւոն, այժմ դուք ինչո՞ւ կը փախչիք
Կովկասէն, Հայաստանէն, երբ արդէն ձեր ուղած կար-
գերը, հաստատուեր են հոն:

ԼԵՒՈՆ.— Ո՛չ, Պրն. Նուպար, դուք շատ կը սխալիք, մի
դուցէ, իրիկուան իմ խօսածներէս այդպէս եղրակա-

ցուցիք թէ ինքս ալ ընկերվարական մ'եմ, բայց ես ընկերվարական մը չեմ եւ չեմ ալ ուզեր ըլլալ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Ռւբեմն, դուք ի՞նչ գաղափարի կը ծառայէք պարոն Լեւոն:

ԼԵՒՈՆ. — Ձեմ գիտեր պարոն, թէ զիս լաւապէս կարո՞ղ էք հասկնալ, թէ ոչ, բայց քանի որ հարց տուիք պարտաւորուած եմ պատասխանել, ես ընկերվարական մը չեմ, ճիշտ այնպէս, ինչպէս դու ինքդ չես:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց ձեր իրիկուան վիճաբանութիւններէն ես այնպէս եզրակացուցի որ ձեր եւ Պրն. Սուրէնի գաղափարները միեւնոյնն են:

ԼԵՒՈՆ. — Մասամբ իրաւունք կուտամ ձեզ, ճիշտ է որ մեր երկուքին գաղափարները, իրարու կը նմանին, երբ՝ մեր վիճաբանութիւնը ձեզ նման պուրժուամիտի մը հետ է, իսկ եթէ՝ մենք երկուքնիս իրարու դէմ վիճաբանինք, այն ատեն պիտի տեսնէք, որ մենք ո' եւ է նմանութեան եզրեր չունինք:

ՆՈՒՊԱՐ. — Լա՛ւ, երէկ տեղեկացայ, որ Պրն. Սուրէնը ընկերվարական է, քոմունիստ մ'է: Խնդրեմ, դուք ի՞նչ էք:

ԼԵՒՈՆ. — Պրն. Նուպար, մենք կը հաւատանք անհատի բացարձակ ազատութեան, մենք չենք հաւատար, ոչ օրէնքի եւ ոչ ալ կառավարութեան, մենք չենք հաւատար ո' եւ է կաշկանդումի:

ՆՈՒՊԱՐ. — Ուրեմն չի ըսե՞ս որ, Ռուսական նիհիլիսթներէն ես, նիհիլիստ մ'եմ:

ԼԵՒՈՆ. — Ո՛չ, ո՛չ պարոն, մենք նիհիլիսթներ ալ չենք, թէեւ այդ անունը շատ անգամներ շփոթուած է մերինին հետ, բայց մենք մեր իսկական անունը ունինք, որը մեզ տուած է, հռչակաւոր Բրուդսոն, դեռ 70ական թուականներուն, մենք կը կոչուինք անարխիսթներ, անիշխանականներ, հիմա հասկցա՞ր Պրն. Նուպար:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց ի՞նչ տարբերութիւն կայ, ձեր՝ անիշխանականներուդ եւ Ռուսական քոմունիստներուն մի-

ջեւ, դուք երկուքդ ալ միեւնոյն բաները չէ՞ք, միեւնոյն նպատակները չունի՞ք:

ԼԵՒՈՆ. — Անշուշտ միեւնոյն բաները չենք, եւ ոչ ալ միեւնոյն նպատակները ունինք, անոնք քոմունիստները, ընկերվարականները, հաւաքականութեան կը հաւատան, օրէնքներու կը հաւատան, կառավարութեան կը հաւատան, օստիկանութեան կը հաւատան, պետութեան կը հաւատան. եւ եթէ գիտնամ որ ընկեր Սուրէնը չի նեղուիր (խնդալով), նոյն իսկ պիտի ըսեմ, որ ազգային սահմաններու կը հաւատան: Հիմա հասկցա՞ր մեր եւ անոնց տարբերութիւնները:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց չէ՞ կարելի ձեզ հարց տալ, թէ եթէ այդ բոլորին չէք հաւատար, ուրեմն դուք ի՞նչի կը հաւատաք: Մարդասպանութեա՞ն:

ԼԵՒՈՆ. — (Նեղացած). Ոչ, ոչ պարոն, մենք մարդասպանութեան չենք հաւատար, մենք հասարակ մարդասպաններ չենք, իսկ անոնք, որոնք մեր կուսակցութեան որոշումով սպաններ ենք, այդ սպանութեամբ իսկ, մենք փրկել ենք հազարաւոր անմեղներու կեանքը: Մենք սպաններ ենք այնպիսի բռնակալներ, որոնք իրենց շուրջը, ամէն կողմ մահ սպիռոյներ են եղած, որոնց աւելի երկար գոյութիւնը, ուրիշ հազարաւորներ պիտի մահացնէր: Եւ միթէ՞ գէշ դորձ մը ըրած ենք, սպանելով դահիճ մը, երբ փրկած ենք հազարաւորներու կեանքը:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — (Իր կնոջ հետ ներս մտնելով). Ո՛ւֆ արտակարգ ցուրտ կայ դուրսը, չի ըլլայ որ դուրս գընալու փորձ ընէք: (Իրարու կողքին կը նստին):

ՆՈՒՊԱՐ. — Լաւ, Պրն. Լեւոն, դեռ եւս դուք չի ըսիք թէ դուք ինչի՞ կը հաւատաք:

ԼԵՒՈՆ. — Ինչպէ՞ս թէ չի ըսի, ես արդէն՝ մեր վարդապետութեան խտացեալ իմաստը ըսի, բայց մի քիչ ալ ընդարձակեմ: Մենք կը հաւատանք անհատ մարդու բացարձակ ազատութեան, անկախութեան, անհատը չի պէտք է կաշկանդուի, ոեւէ սահմանափակումներով, ո

եւ է օրէնքներով, պէտք է վերանան բոլոր կառավարութիւնները, բոլոր օրէնքները, բոլոր կանոնները, բոլոր հեղինակութիւնները եւ բոլոր իշխանութիւնները, չէ՞ որ, այդ բոլորն ալ անհատի ազատութիւնը կը կաշկանդեն: Ի՞նչ է կառավարութիւնը, եթէ ոչ հաւաքական բռնակալութիւն մը անհատին վրայ: Ի՞նչ են օրէնքները, եթէ ոչ ստիպումներ, արգելքներ անհատին համար: Եւ ի՞նչ են կանոնները, եթէ ոչ այս պիտի ընես, այդ չպիտի ընես, սա արգէն կաշկանդում չէ՞:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց Պրն. Լեւոն, նոյնիսկ ձեր այդ շատ հոլոված անհատը, ինչպէ՞ս պիտի կառավարուի հաշա, ամէն մարդ մէկ մէկ քաղաքի մէջ չի պիտի ապրի եւ՛, անշուշտ իրարու հետ գործ պիտի ունենան:

ԼԵՒՈՆ. — Անշուշտ անհատը ընկերութենէն չի պիտի առանձնանայ, անշուշտ իրարու հետ կապ, գործ պիտի ունենան, բայց մեր վարդապետութեամբ, անհատը պիտի ունենայ կատարեալ եւ ամենալայն ինքնօրէնութիւն, որովհետեւ միայն կատարեալ ազատութեան մէջ է, անհատի կատարեալ զարգացումը, մեր հասարակական կազմակերպութեան հիմքը պիտի կազմէ, ազատ անհատներու, ազատ դաշնակցութիւնը, որը կարող է լուծուիլ ամէն բոլոր, որ կողմը որ ուզէ, դաշնակցութիւնը կարող է խզել:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Պրն. Լեւոն, ձեր երէկուան եւ այս օրուան ըսածներէն այնպէս կը հետեւցնեմ, որ դուք շատ մօտ էք մեր Ամերիկայի մէջ եղած I. W. W. ներու, անոնք ալ, ոչ օրէնքի կը հաւատան, ոչ կառավարութեան եւ ոչ ալ քաղաքական ո եւ է գործունէութեան:

ԼԵՒՈՆ. — Դժբախտաբար՝ դեռ եւս Ամերիկա չեմ եղած, այս պառլի անգամն է, որ կը գնամ, բայց ըսեմ քեզի, որպէս հետաքրքրուող մէկը, մի քանի ուսական պրօչուրներ կարդացած եմ, այդ ձեր ակնարկած I. W. W. ներու մասին, եւ եթէ չեմ սխալիր, անոնց պա-

րազլուխներէն մին ալ, Պել Հէյուտ անունով, այժմ Ռուսաստան է: Որուն հետ տեսակցած եմ եւ ծանօթացած:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այո, այո, շատ ճիշտ էք Պրն. Լեւոն Պել Հէյուտը, անոնց լիտրըն էր, ես զինքը անձամբ տեսած եմ, երկու անգամ, մին Լօրէնսի մէջ, ուր մեծ գործադուլ մը յաջողցուց, իսկ միւսն ալ Լինի մէջ, երբ իր երկու Խալաքի ընկերները բանտէն ազատեց:

ԼԵՒՈՆ. — Օ՛հ, լա՛ւ, լա՛ւ ուրեմն, եթէ այդ է ձեր ակնարկածը, զանոնք չէ կարելի անիշխանական անուանել, առ առաւելն անոնք պէտք է կոչել, Անարխո-Սօցիալիստներ, բայց ոչ անարխիստներ: Անոնք եւ ընկերվարականները շատ բանով մը իրարմէ չեն տարբերիր, անոնք ընկերվարականներէն միայն անով կը տարբերին որ չեն հաւատար, ոչ քաղաքական գործունէութեան եւ ոչ ալ բառլամենտական կամ քաղաքական ընտրութիւններու, բայց անոնք ալ ընկերվարականներ են, եւ ընկերվարութեան հասնելու համար, կը հաւատան ընդհանուր գործադուլներու, ճարտարարուեստի մէջ կազմակերպուելուն, եւ այդպէսով բոլոր գործարաններուն եւ ազգային հարստութիւններուն զբաւումին: Այսպէս չէ՞:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Շատ ճիշտ էք Պրն. Լեւոն, իսկապէս այդքան հեռի են, աւելի լաւ էք ուսումնասիրեր I. W. W. ները, քան ես ինքս, որ երկար տարիներ Ամերիկա եղած եմ:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց դուք ո եւ է դաւանանք չունի՞ք, Պրն. Աղքատեան:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ինչպէ՞ս թէ չունիմ, անշուշտ ունիմ, ես ոչ ընկերվարութեան կը հաւատամ եւ ոչ ալ անիշխանութեան, ես Եւրոպիայի մըն եմ, ուրիշ ոչինչ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Տիկ. Աղքատեան, անոնք թող վիճարանին, եկուր մենք քանի մը ձեռք թուղթ խաղանք երկուքով-նիս:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Լաւ որ ըսիր, արդէն գլուխս կը ցաւէր: (Կը մօտենայ վերժինի եւ կ'սկսին թուղթ խաղալ):

ԼԵՒՈՆ. — Դուք Եռնիէնիսք էք ըսի՞ր, կ'երեւի այդ ալ մի նոր դաւանանք է, կարելի է ատոր հայերէնը կամ ուսերէնը ըսել, տեսնենք այդ ի՞նչ ձեւ բան է:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Պրն. Լեւոն, ուսերէնէն լուր չունիմ, իսկ հայերէնս ալ շատ կարճ է, բայց կարելի է թարգմանել «Գործաւորական կազմակերպութեան հաստատացող», կարծեմ իմ գիտցած հայերէնովս ատկէ աւելին չեմ կարող ըսել:

ԼԵՒՈՆ. — Շատ լաւ, այդ կը բաւէ, ես արդէն իսկ հասկըցայ, ձեր ամբողջ իտէալը կարելի է խտացնել հետեւեալ կերպով, դուք կ'ուզէք գործաւորները կազմակերպել, այդ կազմակերպութեան միջոցով շարաթափճարները աւելցնել, գործի ժամերը կրճատել, գործարանական վիճակը տանելի դարձնել եւ նոյնիսկ գործաւորանպաստ օրէնքներ անցնելու աշխատիլ, եւ հակա-գործաւորական օրէնքներու դէմ կռուիլ: Այդ չէ՞ ամբողջը:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ճիշտ ու ճիշտ, հաւատայ ինձմէ աւելի լաւ էք հասկցեր Եռնիէնիզմը:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց Պրն. Աղքատեան, Եռնիէնիզմը, հասարակական վարդապետութիւն մը չէ, այլ անհատական անմիջական շահու համար կազմակերպուած, արհեստակցական միութիւն մը, եւ զուրկ հասարակական ո եւ է իտէալէ, ո եւ է նպատակէ, ձեր նպատակն է միայն, ձեր կաշին փրկել, եւ անօթութեան մղձաւանջէն դուրս գալ, եւ այդ ոչ միայն հակաընկերվարական է, այլ նոյնիսկ հակամարդկային, հակաբանւորական: Դուք միացած, կազմակերպուած էք, մէկ կողմէն մի քիչ աւելի ստանալու ձեր գործատէրերէն, իսկ միւս կողմէ, բոլորին առջեւ փակած էք ձեր ճիւղի դռները, հոտ ընկերվարական գործաւորական ոչինչ կայ, չէ որ

դուրսը մնացողներն ալ մարդ են, գործաւոր են, ապրիլ կ'ուղեն: Իսկ դուք կը մտածէք միմիայն ձեր մասին: **ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.** — Ինչպէ՞ս թէ, մենք գործաւոր չե՞նք,

եւ ինքս տասն եւ հինգ տարիներէ ի վեր գործաւոր մը եղած եմ, եւ առաջ որ միայն 7-8 տոլարով կ'աշխատէի, այս օր շնորհիւ մեր «միութեան» 30-40 տոլար կը շինեմ, այս իտէալ չէ՞, այս դաւանանք չէ՞:

ՍՈՒՐԷՆ. — Այդ ըսածներդ շատ ճիշտ են, երբ հարցը կը վերաբերի միայն ձեր անձին, բայց ի՞նչ տարբերութիւն կայ ձեր եւ Ամերիկեան քրքսքներուն միջեւ, որոնց մասին երկարօրէն կարգացած եմ ուսական զբաղանու-թեան մէջ, չէ որ անոնք ալ կազմակերպուել են, նախ ձեզ Եռնիէնիսքներու դէմ կռուելու, յետոյ ալ փոյր դրամատէրները մեռցնելու: Միթէ դուք ալ միեւնոյնը չէ՞ք ընել, երբ կազմակերպուել էք, նախ՝ գործատէրերուն դէմ կռուելու, յետոյ դուրսը մնացած արհեստ չունեցող խեղճ գործաւորները մեռցնելու, այդպէս չէ՞:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ոչ, պարոն Սուրէն, շատ կը սխալիք դուք, նախ ըսեմ որ, մենք ոեւէ նպատակ չունինք դուրսը մնացող, արհեստ չունեցող գործաւորները մեռցնելու, մեր կռիւը միայն գործատէրերուն դէմ է, շատ դրամ առնելու համար: Ճիշտ է, մեր դռները փակել ենք, ոչ արհեստաւորներու առջեւ, բայց այդ միակ կերպն էր, որմով 7-8 տալերը, 30-40 տալերի ենք բարձրացուցեր:

ՍՈՒՐԷՆ. — Նախ յայտնեմ, որ դու ինքդ, արդէն իսկ հաստատեցիր իմ ըսածները, երբ խոստովանեցար, որ ձեր ընկերութեան դռները փակ են, ոչ արհեստաւորներու առջեւ: Իսկ ձեր միւս ըսածն ալ, այնքան մեծ արժէք մը չի ներկայացներ, երբ խնդրին կը մօտենանք, մի քիչ աւելի խորաթափանցօրէն, դուք կ'ըսէք, որ ձեր շարաթափճարները աւելացեր է 8-էն 40ի, լաւ ուրեմն, հինգ անգամ բարձրացուցեր էք դայն, բայց ի՞նչ են ըրեր գործատէրերը, միթէ՞ անոնք ձեռքերնին ծալած

նստած են այդ երեւոյթին հանդէպ, ընդհակառակը, անոնք աւելի ճարպիկ ձեւով մօտեցած են այդ երեւոյթին, եւ ի նպաստ իրենց լաւապէս ալ լուծած: Դուք դիտէք, որ ես ինքս Բաղուցի մըն եմ եւ երկար տարիներ հոն գործաւորական միութիւններու մէջ եմ եղած, ուրեմն այդ երեւոյթը լաւապէս ծանօթ է ինծի, լսիր այժմ, եթէ դուք տասնեւհինգ տարուան մէջ ձեր շարժաւճարները միայն հինգ անգամ բարձրացուցած էք, անոնք ալ միւս կողմէ ձեր արտադրած ապրանքներուն վրայ բարդած են այդ յաւելումը, եւ այսպէս սուղ սուղ կրկին ձեզի կը ծախեն, ուրեմն անոնք ձեր այդ յաւելումէն ունէ վնաս չունին, ի՞նչ, թէ չէ կը խորհիք, որ գործատէրերը վնաս պիտի ընեն, մի վախնար, եթէ անոնք վնաս ընեն մէկ օր իսկ չեն շարունակելու իրենց գործարանները: Անոնք եթէ երէկ իրենց արտադրած ապրանքները, միայն 2 տոլարի կը ծախէին, այսօր 14 տոլարի կը ծախեն, այժմ տեսնես թէ անոնք, ինչպէ՞ս հաւասարակշռութիւնը կը պահեն, նոյնիսկ աւելի ստանալով, այսպէս որ, եթէ երէկ գործատէր մը միայն 25 հազար տոլար կը չինէր, այս օր 100 հազար կը չինէ: ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց Պրն. Սուրէն, մեզ ինչ թէ որքան կը չինեն անոնք, մենք չենք ալ այդ վճարողը, մինչդեռ հինգ անգամ աւելի ստացողները մենք ենք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց, շատ, շատ կը սխալիք Պրն. Աղքատեան նոյն այդ աւելին վճարողները դուք եւ միայն դուք էք, ուրիշ ոչ ոք: Ես շատ եմ կարդացած, ձեր այդ նոր աշխարհի ճարպիկ վաճառողներու մասին, անոնք ձեզ վճարած աւելին կրկնապատկելով դրած են ապրանքներուն վրայ, իսկ գնողներն ալ դուք էք, դուք գործաւորներդ:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց ինչպէ՞ս թէ մենք ենք, Պր. Սուրէն, ճիշտը որ այդ կէտը իմ ուղեղս չի մտնէր, օրինակի համար, ես կը գործեմ կօշիկի գործարան մը եւ հինգ անգամ աւելի վճարում կ'ստանամ, իսկ կօշիկները հա-

մաճայն ձեր ըսածին, աւելի սուղ են հիմա, բայց չէ որ ամբողջ կօշիկները գնողը ես չեմ, իմ գնածս շատ շատ տարեկան չորս զոյգ պիտի ըլլայ, հայտէ ըսենք որ հիմա ամուսնացած ըլլալով, չորս զոյգ ալ Մարիամին համար, ամբողջը ութը զոյգ, ուրեմն բոլորին տասնական աւելի վճարելով ընդամենը կ'ընէ 80 տոլար աւելի, մինչդեռ երբ ստացածս 85ն 40 տոլարի բարձրացած է, փոխանակ 416 տոլար առնելու, այժմ կ'ստանամ երկու հազար 80 տոլար, այժմ տեսնես հսկայ տարբերութիւնը, ի՞նչ կ'ըլլայ, թող որ այդ դումարին 80 տալէն ալ աւելի վճարեմ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց կրկին կը սխալիք բարեկամս, ձեր առածը ամբողջ տարուան մէջ, միայն ութը զոյգ կօշիկ չէ, չէ որ դուք կը գնէք նաեւ ներքին, արտաքին զգեստներ, գլխարկներ, ուտելիքներ, սննեակ, տուն եւ այսպէս հազար ու մէկ ուրիշ բաներ, եւ դուք այդ բոլոր բաներուն համար ալ, կը վճարէք 5 կամ 10 անգամ աւելի, եւ երբ տարեգլխուն փոքր հաշիւ մը ընէք, պիտի տեսնէք, որ ձեր առած դրամները բոլորն ալ դրնացեր, ծախսուելը են, ճիշտ այնպէս, ինչպէս կ'ըլլար ձեր ութը տոլար առած ատեննիդ, չէ որ այսօր ալ, երբ 40 կ'ստանաք, ոչինչ աւելի չէք կարող խնայել, ինչքան կը խնայէիք ութը առած ատեննիդ, եւ ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ, եթէ վաղը ոչ թէ 40 այլ 400 տալեր ստանաք, իսկ անդին մէկ շարաթ ապրելու համար ալ 400 տալեր հարկաւոր ըլլայ: Դուք բան մը չահած կ'ըլլա՞ք, չէ որ ոչինչ չի մնար ձեզ:

ՊՐՆ. ԱՔԱՏԵԱՆ. — Իսկապէս ալ, ձեր այդ ըսածներուն մէջ ճշմարտութիւններ կան (գլուխը կը քերէ):

ՍՈՒՐԷՆ. — Ոչ թէ ճշմարտութիւններ կան, այլ ամբողջը ճշմարտութիւններ են, եւ եթէ ձեզ տրուի մէկ ամբողջ կողով լեցուն ամերիկեան կանաչ տալեր, կրկին կրնաս վստահ ըլլալ, որ այդ ամբողջը, կրկին ետ կ'առնեն, ձեզ վճարած օրէն մինչեւ յաջորդ շարթու նոյն օ-

ըր, որովհետեւ անոնք այնպէս մը կը բարձրացնեն ձեր գնեւիքները, որ ձեր քով բան մը չի աւելնայ: Այո, բարեկամս պուրժուան, վաշխատուն, դրամատէրը, նոյնը են, հոն Բագուի մէջ, թէ հոս Ամերիկայի մէջ, եւ ամբողջ աշխարհի վրայ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Եղբայր, ես ձեզի չի ըսի, որ՝ ո՞ւր որ դառնաք այսօրուան կարգերէն լաւը չէք կարող գտնել, այս աշխարհը այսպէս եկեր է, այսպէս ալ կը գնայ, կեանքը երէկ ալ այսպէս էր, այսօր ալ այսպէս է, եւ վաղն ալ այսպէս կը մնայ: Պարապ տեղը կը վիճաբանիք, պարապ տեղը իրարու գլուխ կը ցաւցնէք:

ՍՈՒՐԷՆ. — «Երէկ ալ այսպէս էր», «վաղն ալ այսպէս կը մնայ» հա Պրն. Նուպար, բայց երէկուան կեանքին ո՞ր մէկ մասը այս օրուան կը նմանէր, ճիշտ է, այդ ձեր պուրժուամիտներուդ փիլիսոփայութիւնը է, բայց դու կրնա՞ս փաստեր որ երէկ ալ կեանքը այնպէս էր, ինչպէս այսօր է, (դառնալով Լեւոնի), այժմ դուք խօսեցէք ընկեր Լեւոն, դուք՝ որ ընկերվարական մը չէք, ըսէք թէ երէկ ալ այսպէ՞ս էր կեանքը:

ԼԵՒՈՆ. — Այդ խնդիրներուն մէջ, ես ձեզ հետ եմ ընկեր Սուրէն, մանաւանդ՝ երբ հարցը պուրժուական փիլիսոփայութիւնները ջախջախելու կուգայ, դուք կարող էք, առանց իմ վկայութեան դիմելու, այդ նախկին հարուստին-պուրժուամիտին լաւ դաս մը տայ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Պրն. Նուպար՝ վստահ եմ, որ քիչ շատ կըրթուած մէկն էք, եթէ ոչ հասարակական հարցերու շուրջ, գէթ պատմութեան, մարդու ծագումի, քաղաքակրթութեան պատմութեան մասին, անշուշտ ծանօթութիւններ ունիք, գէթ Պոլսահայ վարժարանները, այդքան մը բան ձեզ սովորեցուցած ըլլալու են: Վերջապէս դուք պէտք է գիտնայիք, որ կեանքը երբէք ալ երէկ այնպէս չէ եղեր, ինչպէս այսօր է: Եւ ուրեմն վաղն ալ այնպէս չի ըլլար, ինչ որ այսօր է: Կեանքի մէջ, ոչինչ կայ կայուն, ամէն բան կը փոխուի, ամէն

ինչ կը ծնի եւ կը մեռնի, հասարակական երեւոյթներն ալ, այդ օրէնքէն չեն խուսափիր, հասարակական կարգերն ալ կը ծնին եւ կը մեռնին, այլ էր երէկ, այլ է այսօր: Եւ ի՞նչ կասկած որ այլ պիտի ըլլայ վաղը: Լաւ միայն երկու հարիւր տարի ետ գնանք, տեսնելու համար թէ կեանքը այն ատեն այնպէ՞ս էր, ինչպէս այսօր է: Այժմ ինձ պատասխանեցէք, այն ատեն հանքերը կը չահագործուէին, երկաթուղիներ կա՞ր, չոգենաւեր գոյութիւն ունէին, ելեքտրականութիւնը գտնուած էր, մեքենաները կատարելագործուած էին, անշուշտ ո՛չ, չէ՞ որ այդ բոլորը միայն նոր գիւտեր են, եւ իրենց կարգին ծնունդ տուած են հասարակական նոր երեւոյթներու, նոր կարգերու, եւ ամենէն կարեւորը այն ատեն այսօրուան նման հաւաքական աշխատանք գոյութիւն ունէ՞ր, չէ որ այն ատեն մէկ գործը, իր ամբողջութեամբ, մէկ արհեստաւորը կը լրացնէր: Իսկ այսօր՝ ի՞նչ կ'ուզես այն վերցուր պիտի տեսնես, որ փոխանակ մէկ անձով, շատ մը մարդոց աշխատութեամբ արտադրուած է, այդ միեւնոյն բանը, առարկան, վերջապէս ինչ որ է նր:

ՆՈՒՊԱՐ. — Հա՛, պապանա քրահմէք, լաւ որ միտքս ձգեցիր, այդ բոլորը մեքենայ, երկաթուղի, չոգենաւ, ելեքտրականութիւն, կէդ, բոլորն ալ պուրժուական կարգերու տակ չե՞ն գտնուեր, ի՞նչ չէ նր ձեր օրով եղան, ձեր դեռ եւս չի դալած օրով, եւ այդ ամենը միթէ մարդկութեան համար մեծ բարիքներ չեղա՞ն:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ծիշտ էք, որ այդ ամբողջը մեծ բարիքներ պէտք էր ըլլային բովանդակ մարդկութեան համար, բայց գծրախտաբար չեն այսօր, անոնք միայն մեծ բարիքներ եղան մարդկութեան մէկ շատ չնչին մասին, որոնք իւրացնելով այդ ամէնը, իրենց համար դրամի, կեանքի, հաճոյքի, աղբիւրներ շինեցին, իսկ մարդկութեան մի ստուար մեծամասնութիւնը, ինքն ալ մեքենայի մէկ մասը դառնալով, անոր հետ կը չարչարուի

ու կը մաշուի: Դեռ չեմ ուզեր յիշել, անոնց պատճառով փողոցները թափուած միլիոնաւոր գործաւորները, որոնց գործը այժմ մեքենաները կ'ընեն, իսկ իրենք ալ փողոցները անօթի կը մեռնին: Հասկցա՞ր այժմ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց ուրիշ ի՞նչ կերպ կարելի էր ըլլալ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Միթէ՞, աւելի լաւ չէր ըլլար, որ այդ բնական, արուեստական բոլոր հարստութիւնները պատկանէին հանրութեան, ճիշտ այնպէս, ինչպէս ջուրը, օդը: Միթէ աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար, որ անոնցմէ օգտուէր բոլանդակ մարդկութիւնը, ինչպէս կ'օգտուին հանրային փողոցներէն, պարտէզներէն, գրատուններէն, թանգարաններէն:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Թուղթ խաղալը դադարեցնելով). Մի քիչ ալ դուրս գնանք եւ օդ առնենք, ասոնց վիճաբանութիւնը չի հատնիր:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Լաւ որ ըսիր, փակուեք մնացեալ ենք, ծուխին, փոշիին մէջ, գնանք. (ոտքի կանգնելով երկուքովն ինչ դուրս կը գնան):

ՆՈՒՊԱՐ. — Պրն. Սուրէն՝ ուրեմն այն ատեն սեփական նութիւն գոյութիւն չպիտի ունենար:

ՍՈՒՐԷՆ. — Եւ լաւ որ չունենար, թէեւ այն ատեն ամէն ոք կերպով մը սեփականատէր կը դառնար, չէ որ ամէն ինչ հանրութեան կը պատկանէր: Ի՞նչ պիտի ըլլար, եթէ անձնապէս սեփականատէր դառնար, չէ՞ որ անկէ պիտի օգտուէր: Իսկ սեփականութիւնը հանրային դատնալով կը վերնային բոլոր անհամաձայնութիւնները, բոլոր վէճերը, բոլոր կռիւները, պատերազմները, բոլորը՝ բոլորը, եւ մարդիկ իրարու կողքին կ'ապրէին որպէս ընկերներ, խաղաղ ու երջանիկ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց, Պրն. Սուրէն, ինչո՞ւ այդ ձեր երազած արքայութիւնը չի կարողացաք հիմնել Ռուսաստանի մէջ, չէ որ, այսօր ալ ուսւ ժողովուրդը դեռ եւս թշուառ է, երջանիկ չէ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Մենք ըրինք Ռուսաստանի մէջ, ինչ որ կա-

րելի էր, ինչ որ հնարաւոր էր, ասկէ աւելին չէր կարելի ըլլալ, որովհետեւ Ռուսաստան դեռ եւ մեքենայէս, ճարտարարուեստապէս կատարելութեան հասած չէր, ինչպէս են Ամերիկան եւ Եւրոպան:

ՆՈՒՊԱՐ. — Ուրեմն այդ խօսքերով, դուք կուզաք ըսել որ Ռուսաստան դեռ եւս պատրաստ չէր, դեռ չատվաղաժամ էր Ռուսիոյ համար ընկերվարական երկիր դառնալ, այնպէս չէ՞:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ընդհակառակը Պրն. Նուպար, դուք պէտք էր գիտնայիք որ Ռուսական հասարակական էութիւնը, բոլորովին այլ էր, քան Ամերիկեանը քան Եւրոպականը, Ռուսաստանի մէջ թէեւ համայնական սկզբունքները չատ զօրաւոր էին, սակայն քափիղալիստական, ճարտարարուեստական զարգացումը բնականոն վիճակով չէր յառաջանար, հոն բացարձակ մեծամասնութիւնը նոյն իսկ ամբողջ ազգաբնակչութիւնը, գիւղացիներ, հողազործներ էին, այնպէս որ հոն կարելի էր առանց ճարտարարուեստական զարգացման սպասելու, թոյլէք մը դործել եւ անցնիլ ընկերվարական կարգերուն: Եւ այնպէս ալ ըրինք, չէ՞: Իսկ ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին դեռ եւս թշուառութեան, նախ յայտնեմ, որ այդ թշուառութիւնը չափազանցուած է, իսկ պատճառները, համաշխարհային մեծ պատերազմն էր, որ Ռուսաստանը հիմնովին քայքայեց, եւ յետոյ ներքին ապստամբութիւնները որոնց ուժ տուին, եւրոպական եւ ամերիկեան դրամատիրական կառավարութիւնները:

ՆՈՒՊԱՐ. — Լաւ, Պրն. Սուրէն, բան մըն ալ հարցնեմ, հիմա որ պատերազմ չի կայ, ներքին յեղափոխութիւնը զսպուած է, ի՞նչ եղած է, խեղճ գործաւորները դրեր էք ոչխարի երամի մը տեղ, ուր որ քչէք հոն պէտք է գնան, հոտ անհատական ազատութիւն մնացե՞ր է:

ՍՈՒՐԷՆ. — Եթէ այդ հարցը ընկեր Լեւոնը տար ինձ, մի գուցէ այնքան տարօրինակ չի թուեր, գէթ անիշխանականները այդ ուղղութեամբ ըսելիքներ կ'ընան ունեցած

ըլլալ, իսկ դուք ոչ, Պրն. Նուպար, պուրժուան, պուրժուամիտը երբէք, իրաւունք չունի անհատական ազատութեան մասին խօսելու:

ՆՈՒՊԱՐ. — Ընդհակառակը, մենք միայն իրաւունք ունինք անհատական ազատութեան մասին խօսելու, որովհետեւ, միայն մեր օրով է, որ անհատը սանձարձակօրէն ազատ է, գործելու, չի գործելու, հարստանալու, աղքատ մնալու, իր ձիրքերը դարձացնելու, կամ փողոցային պըմպ մ'ըլլալու, ինչպէս պիտի ըսէին Ամերիկացիք:

ՍՈՒՐԻՆ. — Էֆէրիմ միւսիւ Նուպար, պզտան տէ կէշտիմ, ինչպէս պիտի ըսէր Բազուցի Թաթար մը, եւ դուք ալ անհատական ազատութեան մասին կը ճառէք: Բայց ի՞նչ անհատական ազատութիւն կայ, ներկայ կարգերու տակ, երբ՝ ամբողջ աշխարհի, բոլոր հարստութիւնը կեդրոնացած է, քանի մը մեծ աւազակներու ձեռքը, անոնք տիրանալով բնական, արուեստական բոլոր հարստութիւններուն, դարձեր են, հողատէրներ, հանքատէրներ, կալուածատէրներ, վաճառականներ, գործատէրներ, տիրացեր են հաղորդակցութեան միջոցներուն, երկաթուղիներուն, չողենաւերուն, տիրացեր են մեքենաներուն եւ ամէն բանի, իսկ անդին, ի՞նչ է մնացեր մարդկութիւնը կաղմող միլիոնաւոր հասարակ ժողովուրդին: Ի՞նչ ունին այդ խեղճերը ապրելու համար, ի՞նչ է մնացեր անոնց, որմով կարենան գոյութիւններն քարշ տալ: Ի՛նչ, այնպէս չէ՞: Ոչի՛նչ, բայց միայն երկու ձեռք վարձու տալու համար, այն ալ եթէ դնող ըլլայ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց ազատ են, չէ՞, ով կ'ստիպէ զիրենք երթալ գործելու, եթէ կրնան ապրիլ, թող չի գործեն, ոչ գործատէրը եւ ոչ ալ կառավարութիւնը բռնութիւն կը բանեցնեն անոնց վրայ, որ անպայման զնան եւ գործեն, չէ՞:

ՍՈՒՐԻՆ. — Ժիշտ եւ, ոչ ոք բռնութիւն չի բանեցնէր անոնց վրայ, որ զնան եւ գործեն: Լաւ օրինակով մը

խօսիմ որ զիս ըմբռնես, պահ մը ենթադրենք, որ ճիշտ հիմա, քու վրայ եղած բոլոր զգեստները հանեմ եւ քովս պահեմ, եւ յետոյ քեզ ըսեմ, դուք ազատ էք, կարող էք դուրս գալ եւ նաւին վրայ պտտիլ: Կարող ե՞ս:

ՆՈՒՊԱՐ. — (խնդալով). Ոչ, ինչպէս կարող եմ մերկ դուրս ելլել, պէտք է զգեստներս տաս, որ հագնիմ եւ դուրս գամ, այն ատեն ազատ կ'ըլլամ դուրս գալու:

ՍՈՒՐԻՆ. — Ուրեմն, ինձ պիտի դիմես եւ զգեստներդ խնդրես չէ՞:

ՆՈՒՊԱՐ. — Քեզ կը դիմեմ եւ զգեստներս կը պահանջեմ, եւ ոչ թէ կը խնդրեմ, իսկ չի տալու պարագայիդ բռնի կ'առնեմ:

ՍՈՒՐԻՆ. — Լա՛ւ, այդ շատ սքանչելի ըսիր, բայց ենթադրենք, որ Պրն. Լեւոնը եւ Պրն. Աղքատեանը եւս, իմ կողքին են, այն ատեն կոռուիլ կը փորձե՞ս:

ՆՈՒՊԱՐ. — Անշուշտ ոչ, ես երեքիդ դէմ չեմ կրնար կըռուիլ:

ՍՈՒՐԻՆ. — Շատ լաւ ուրեմն, հարուստներն ալ ճիշտ այս օրինակին նման ըրած են, քու զգեստներուդ նման, անոնք ալ իրենց ձեռքը կեդրոնացուցեր են բոլոր այն բաները, որ հարկաւոր են մարդուն, որ կարենայ ապրիլ, չէ որ մարդ պէտքը ունի ուտելու, հագնելու, տեղ մը բնակելու, իսկ այդ ամբողջը հարուստներուն ձեռքն է, ուրեմն ի՞նչ պիտի ընեն անոնք, որ այդ բաները չունին, չէ որ պիտի զնան եւ գործարաններու դուռը իրենց ձեռքերը ծախեն, մի քանի տոլար առնելու համար, որպէսզի կեանքի այդ անհրաժեշտ պիտոյքները գնեն: Հիմա կը տեսնես թէ ինչպէ՞ս գործաւորը ազատ չէ, չի գործելու, եթէ չի գործէ, չէ ալ կարող ապրիլ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց միթէ ընկերվարական կարգերու տակ չի պիտի գործեն:

ՍՈՒՐԻՆ. — Անշուշտ պիտի գործեն, բայց այն ատեն աշխատութիւնը ազատ պիտի ըլլայ, գործ կա՞յ չի կայի հարց չի պիտի ըլլայ, գործը ԻՐԸ պիտի ըլլայ գործո-

դինը, եւ ամենէն կարեւորը, աշխատութեան արդիւնքը ուրիշը չի պիտի վայելէ, այլ միայն աշխատողը: Այո պիտի աշխատինք, բայց՝ այս պայմաններու տակ: Պիտի աշխատինք որովհետեւ Սօցիալիզմը ինքը աշխատութեան թաղաւորութիւնն է, աշխատողը ինքը պիտի վայելէ եւ ոչ թէ այս օրուան նման գործաւորը աշխատի, իսկ վայելողը գործատէրը ըլլայ: Այժմ հասկցա՞ր: ՆՈՒՊԱՐ. — Դժուար թէ գլուխս կը մտնէ, պահ մը ենթադրենք, որ Ռուսիան ճարտարարուեստական երկիր մը չէր եւ չի կարողացաք հոն ձեր ուղածը ընել: Բայց ինչո՞ւ այդ լաւ բաները չի կրցիք ընել Գերմանիոյ մէջ, որ նոյնպէս Սօցիալիստներ են, Անգլիոյ մէջ, ուր կառավարութիւնը գործաւորներուն ձեռքն է: ՍՈՒՐԷՆ. — Լա՛ւ, այդ ալ ըսեմ եւ վերջացնենք, իսկապէս որ յոգնեցայ: Բարեկամս, ոչ Գերմանիան եւ ոչ ալ Անգլիան, ընկերվարականներուն, քօմիւնիստներուն ձեռքը չէ: Հոն եղողները Սօցիալ-ԲիՓօրմիստներ են, որոնք չեն հաւատար բանւորական յեղափոխութեան, գործաւորական տիկթատորութեան: Անոնք կը հաւատան՝ թէ բարենորոգումներով ընկերվարութեան կը հասնին, հասկցա՞ր, անոնք ընկերվարականներ չեն, այլ պարզապէս ազատականներու ձախ թելը, իսկ իսկական ընկերվարական կառավարութիւնը, Ռուս կառավարութիւնն է, եւ անոր հետ բոլոր Սովետական կառավարութիւնները, Վրաստան, Ատրպէյճան, Ուքրաինա եւ Հայաստան:

ՏԵՍԻՆԻ Գ.

ՎԵՐԺԻՆ. — (Ներս մտնելով). Դեռ եւս չէ՞ք յոգներ վիճարանելէն: Դուրսը սաստիկ ցուրտ կայ, բայց ցամաքն ալ կ'երեւի, մի գուցէ կէս ժամէն ցամաքին մօտենանք: (Կը նստի):

ԼԵՒՈՆ. — Յամաքը կ'երեւի՞, (ոտքի ելլելով) լաւ գնանք մի քիչ օդ ալ մենք առնենք:

ՊՐՆ ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Իսկապէս ալ շատ նստանք ներսը, օդ մըն ալ մենք առնենք:

ՆՈՒՊԱՐ. — Լա՛ւ, գնանք: (Երեքն ալ կը մեկնին):

ՍՈՒՐԷՆ. — Մի քիչ ալ կարգանք. (Գիրք մը կը բանայ):

ՎԵՐԺԻՆ. — Ո՞ւր կը գնաք Պրն. Սուրէն, ըսել կ'ուզեմ ո՞ր քաղաքը:

ՍՈՒՐԷՆ. — Տիքրոյիք, Միջիկն կ'ըսեն Օրիորդ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Օ՛հ, ես ալ հոն կը գնամ, լա՛ւ, լաւ միասին կը գնանք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Իսկապէս լաւ որ միասին կ'ըլլանք, կարծեմ աւելի քան 18-20 ժամուան ճանապարհ մը եւս ունինք, Նիւ Եորքէն մինչեւ Տիքրոյիք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Շատ բախտաւոր եմ, որ հետս կ'ըլլաս, ես ինքս անգլիերէն շատ քիչ գիտեմ, իսկ գիտցած Փրանսերէնս ալ չի անցնիր, գէթ ինձ կ'օգնեն:

ՍՈՒՐԷՆ. — Իմ ալ անգլիերէնս շատ կարճ է, հազիւ հազ հասարակ պէտքերս կրնամ հասկցնել:

ՎԵՐԺԻՆ. (Խնդալով). — Այդ ալ կը բաւէ, երկուքս հատ մը կ'արժենք անչուշտ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ռերմն կը գնաք ամուսնանալու, այնպէս չէ՞ Օրիորդ:

ՎԵՐԺԻՆ. (Խնդալով). — Այո, նոյն իսկ առանց տեսած բոլորու, թէ ինչպիսի մէկն է:

ՍՈՒՐԷՆ. — Շատ տարօրինակ է այդ, Օրիորդ, մենք Ռուսահայերս՝ չենք կարող բմբոնել, թէ ինչպէ՞ս կարելի է ամուսնութեան խօսք տալ մէկու մը, որ չենք տեսեր, իսկ պատկերի հետ ալ նշանուիլ, շատ տարօրինակ է:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Տրամելով) Ճիշտը ըսեմ, պատճառը ծնողքս եղաւ, ալլապէս ես ինձ թող չէի տար, ամուսնանալ մէկու մը հետ, որ երբէք չեմ տեսած, բայց ծնողքս ալ Ամերիկա գալու նպատակ ունին, անոնք ալ կը մտածեն Պոլիսէն փախչիլ, Պոլիս այժմ շատ վտանգաւոր տեղ մ'է դարձած, հոն Թուրքերը այլեւս իսկ չեն տար Հայերուն: Իսկ այս պարոնը որուն համար Ամերիկա կը

գնամ, որպէս թէ լաւ ծանօթն է եղեր, հօրս բարեկամներէն մէկին, որ երկար տարիներ Ամերիկա եղած, հարստութեան եւ դիրքի տիրացած մէկն է:

ՍՈՒՐԻՆ. — Կարծեմ անցեալները դուք ըսիք, որ ձեր փեսացուն շատ ալ հարուստ է, այնպէս չէ՞:

ՎԵՐԺԻՆ. — Այո՛, ըստ իր եւ հօրս բարեկամներուն գրած նամակներուն մեր գիտցածը միայն այդքան է, կարծեմ նոյնիսկ կրթուած մէկն է, բայց գաւառացի է, Խարքերդի կողմերէն:

ՍՈՒՐԻՆ. — Թող որ գաւառացի ըլլայ, եթէ իսկապէս քիչ շատ կրթուած է, կամ գոնէ մարդ մ'է:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ծիշտը չեմ գիտեր, բայց նախազգացումներս որոնց բաւական հաւատք կ'ընծայեմ, ինձ այնպէս կը թուի որ, եթէ նոյնիսկ հարուստ մէկն է, բայց վախճանամ որ անկիրթ մէկը պիտի գտնեմ, գէթ իմ տեսած Ամերիկահայերը, որոնք վերջերս Պոլիս եկած էին ամուսնանալու համար, բոլորն ալ կրթուած չէին:

ՍՈՒՐԻՆ. — (Խնդալով). Ուրեմն դուք կրթուած Ամերիկահայու չէք հանդիպած:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ծիշտը ըսելով ոչ, թէ եւ կարող մը կրթուած կուսակցական գործիչներ ալ եկան, որոնցմէ ոմանք ձեզ նման թթու ընկերվարական էին:

ՍՈՒՐԻՆ. — Ուրեմն Պոլսոյ մէջ ընկերվարական գործիչի ալ հանդիպեր էք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ոչ չեմ ծանօթացած, բայց երբ մեր թաղը ժողովներ ունեցան, գացած եւ ունկնդրած եմ, կարծեմ շնչակեաններ էին:

ՍՈՒՐԻՆ. — Ուրեմն ընկերվարական ժողովներու ալ ներկայ եղած էք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Այո՛, միայն երկու անգամ, մին մեր թաղը, Կէտիկ Փաշա, իսկ միւսը Գում Գաբու, եւ շատ զարմանալի որ ժողովուրդն ալ առանց հասկնալու, բռն կերպով կը ծափէր:

ՍՈՒՐԻՆ. — Լաւ որ, դուք ալ ընկերվարական չէք դարձեր, (խնդալով):

ՎԵՐԺԻՆ. — Աստուած չի ընէ, որ ընկերվարական դառնամ, իմ ծնողքս ալ շատ հակառակ են ընկերվարականներուն, չէ որ անոնք՝ ոչ հաւատք ունին, ոչ կրօն, ոչ Աստուած կը ճանչնան եւ ոչ Քրիստոս, ոչ աղօղ կը ճանչնան եւ ոչ ալ հայրենիք:

ՍՈՒՐԻՆ. — Օ՛, (խնդալով), ուրեմն շատ դժգոհութեամբ մը, իմ վիճարանութիւնները մտիկ ըրիք, այնպէ՞ս չէ:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Նազանքով մը). Ընդհակառակը, մեծ հաճոյով մը, (չկնկնով), կը լսէի. բայց եթէ ընկերվարական մը չի ըլլայիք, աւելի շատ կը համակրէի ձեզի:

ՍՈՒՐԻՆ. — Բայց ինչո՞ւ չէք սիրեր ընկերվարութիւնը Օրիորդ, նա ոչինչով ձեզ չի վնասեր:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ինչպէ՞ս թէ չի վնասեր, չէ որ մեր բոլոր դրամները պիտի առնեն. բոլորս ալ գործաւոր պիտի դարձնեն, այն ատեն ոչ դրամ, ոչ զարդեղէն, ոչ զեղեցիկ զգեստներ, ոչ փառաւոր սուր, ոչ ալ օթօժապիլ, ալ ինչ կը մնայ, այն ատեն նոյն իսկ ով ո՞վ է, յայտնի չի ըլլար, չէ որ աղքատներն ալ մեզ նման պիտի ապրին. մինչդեռ մենք ծներ ենք օր տեսնելու... կեանք վայելելու, հաճոյքներ ունենալու համար: Իմ ինչի՞ն պէտքըն է ուրիշներու մասին մտահոգուիլ, երբ ես ինքս կրնամ կեանքը վայելել:

ՍՈՒՐԻՆ. — Բայց Օրիորդ, դուք շատ մեծ արժէք մը կուտաք ձեր կեանքին, կարծես՝ երբեք չի պիտի մեռնիք, կարծես՝ յաւիտեանական պիտի սպրիք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ծիշտ է, պիտի մեռնինք, բայց մինչեւ մեռնինք, գէթ կեանքը կ'ապրինք հաճոյքով մը:

ՍՈՒՐԻՆ. — Բայց չէ որ պիտի մեռնիք վերջապէս, եւ մահուան վերջի բոպէին, միեւնոյնը է, թէ դուք կեանքը վայելեր էք, օր էք տեսեր, թէ թշուառութիւն էք քաշեր, կեանքի տառապանքն էք տարեր: Զէ որ մահը կա-

տարեալ հաւասարութիւն կը բերէ, թէ ապրողին եւ թէ տանջուողին հաւասարապէս:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Խնդալով). Լա՛ւ ուրեմն, քանի որ պիտի մեռնինք, ուրեմն ալ չի ապրինք, վերջ տանք մեր կեանքին:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ընդհակառակը, ես ճիշտ ատոր հակառակը պիտի ըսեմ: Ես գիտեմ որ մահը կատարեալ ոչնչացում մ'է, քոյափոխում մ'է, որովհետեւ չեմ հաւատար, որ անկէ յետոյ, ուրիշ երկնային կեանք գոյութիւն ունի: Բայց երբ գիտեմ որ վերջապէս պիտի մեռնիմ, ուրեմն աճապարելու պէտք չի կայ, միայն թէ արդեօք կ'արժէ այդքան կարճ կեանքի մը, ձեր ըսածին չափ, մեծ արժէք տալը: Ըստ ինձ, պէտք է ապրիլ, պէտք է ապրիլ մինչեւ որ մեռնինք, բայց պէտք է, այդ ապրուած կեանքն ալ, օգտակարապէս նպատակի մը գործածել, որովհետեւ, առանց նպատակի ապրուած կեանքը, անասնական է, մահը իսկ է:

ՎԵՐԺԻՆ. — Անշուշտ, կեանքի մէջ նպատակ մը պէտք է զննել. իսկ իմ ալ նպատակը, լաւ եւ երջանիկ ապրիլն է, միթէ՞ այդ լաւ նպատակ մը չէ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ինչո՞ւ չէ, այդ ալ դաւանանք մ'է, այդ ալ նպատակ մ'է, եւ ճիշտ այդ է բովանդակ մարդկութեան նպատակը, եւ ճիշտ այդ է, որ մենք ընկերվարականներս կ'ուզենք տեսնել: Միայն սա տարբերութեամբ, որ դուք միայն ձեր անձին համար կ'ուզէք, իսկ մենք ընկերվարականներս, բովանդակ մարդկութեան համար: Ձեր ունեցածը եսասիրական նպատակ մ'է, իտէալ մը չէ, դուք ալ լաւագոյն եւ մեծ իտէալ մը ունեցած կ'ըլլայիք, երբ այդ ձեր անձին համար բաղձաքանդիդ, բովանդակ մարդկութեան համար բաղձայիք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ես ինչպէ՞ս կարող եմ մտածել, բոլորին համար, երբ հաղիւ հաղ, իմ մասին կարող եմ մըտահոգուիլ, միթէ՞ դուք ալ նոյնը չէք ընել:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց ես ընկերվարական մըն եմ, չէ՞:

ՎԵՐԺԻՆ. — Լա՛ւ, բայց ատով ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ձէ որ ընկերվարութիւնը հանրութեան համար է, ընդհանուրի բարօրութեան համար կ'աշխատի, մենք, հանրութեան միջոցաւ անհատին կը հասնինք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ձէ որ դուք ալ, միայն ձեզ համար էք, կամ ձեզ նման գործաւորներու համար:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ընդհակառակը, ընկերվարութիւնը ինքը իսկ իտէալ մը չէ, այլ միջոց մը, հասնելու համար, աւելի մեծագոյն իտէալի մը: Ընկերվարութիւնը միակ միջոց մ'է, ներկայ ընկերական կարգերը տապալելու, անոր տեղ նոր, արդար, հաւասար կարգեր հաստատելու համար, եւ այդ անոր համար, որպէսզի ժողովուրդը խաղաղ եւ երջանիկ կեանք մը ունենայ, այժմ կը տեսնե՞ս որ մեր իտէալը, ժողովուրդի երջանկութիւնն է, իսկ ընկերվարութիւնը միայն միջոց մը, անոր հասնելու համար:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Խնդալով). Պրն. Սուրէն ես ինքս ընկերվարական չեմ, չեմ ալ ուզեր ըլլալ, բայց չեմ գիտեր ինչո՞ւ, ինձ համար հաճե՞լք մ'է ձեզ հետ խօսակցելը, հոգ չէ թէ ինչ նիւթի մասին, բայց ուրախ եմ, որ միեւնոյն քաղաքը կը զնանք, հոն սպասե՞նք իրն կ'ունենանք կրկին գերար տեսնելու եւ խօսակցելու:

ՏԵՍԻՍ Գ.

(Ներս կը մտնեն Լեւոն, Նուպար, Տէր եւ Տիկին Ագփատեաններ, բոլորն ալ մտած ըլլալու շարժումներով):

ՍՈՒՐԷՆ. — Օրիորդ չէ՞ք փախաքիր, մի քիչ ալ մենք դուրս գնանք, մի քիչ օդ ալ մենք առնենք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ամենայն հաճոյքով: (Ռտքի կ'ելլեն եւ միասին կը մեկնին դուրս):

ԼԵՒՈՆ. — (Նստելով). Լա՛ւ, հիմա ալ դուք գնացէք մտնէք, իսկ մենք, եկէք կրկին թուղթ խաղանք: (Բոլորը կը հաւաքուին սեղանին շուրջ):

ՆՈՒՊԱՐ. — Եօրկի՛, Երեք հատ սուրճ եւ մէկ հատ լոֆում:
ԵՕՐԿԻ. — Ճիշտ հիմա պարոն, ճիշտ հիմա. (կը բերէ):
 (Մի քանի ձեռք խաղալէ յետոյ):

ԼԵՒՈՆ. — Լաւ, մի քիչ ալ խօսակցի՛նք, Սուրէնը չի կայ
 որ վիճաբանինք:

ՆՈՒՊԱՐ. — Իսկապէս որ, շատ մաքուր եւ կրթուած տը-
 դայ է, միայն քիչ մը, շատ թիւ ընկերվարական է:

ԼԵՒՈՆ. — Շատ լաւ ալ արհեստաւոր է, նշանաւոր մեքե-
 նագէտ մըն է, եւ կարծեմ Ամերիկայ լաւ կ'անցնի, չէ՞:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Լաւ անցնիր ալ խօսք է, եթէ մեքե-
 նագէտ է, օր մը իսկ պարապ չի մնար, եւ լաւ ալ վճա-
 րում կ'ստանայ, մի գուցէ երբ ամերիկեան տալերները
 շատ տեսնէ, ընկերվարութենէն ալ վազ կ'անցնի:

ԼԵՒՈՆ. — Ձեր այդ վերջի կարծիքը չեմ բաժնէր, Պրն.
 Աղքատեան, նա խորապէս համոզուած է իր գաղափար-
 ներուն, այդ միայն թոյլ եւ թեր հասկցած անհատնե-
 րու գործ է, եւ աւելին ես դեռ կը կասկածիմ, թէ Սու-
 րէն որոշ մեքիստով մը Ամերիկա կուգայ եւ ոչ թէ գոր-
 ծելու:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այդ ալ ոչինչ, դրամը ամէն բան
 կը փոխէ:

ԼԵՒՈՆ. — Այո, մի գուցէ ամէն բան, բացի խորապէս
 համոզուած գաղափարներէն:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ուէյ, ասոր Ամերիկա կ'ըսեն, ամէն
 ինչ կը փոխէ, կը տեսնենք, նա ալ Տիթրոյիթ կը գնայ,
 ես ալ, կրկին զիրար տեսնելու պատահութիւն կ'ունե-
 նանք:

ԼԵՒՈՆ. — Ուրեմն դուք ալ, Տիթրոյիթ կը մնաք:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Աւելի քան տասը տարի, հոն բնա-
 կած եմ, իսկ այժմ ալ, կը գնամ հաստատուելու, տուն
 տեղ ըլլալու: Կինը գտանք (կնոջը նայելով ու խնդա-
 րով), մնաց տունը, եւ ֆրնիչըրմերը:

ԼԵՒՈՆ. — Ուրեմն դուք լաւապէս կը ճանաչէք Օրիորդ
 Վերթինի նշանածը:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Շատ լաւ, եւ շատ մօտէն:

ԼԵՒՈՆ. — Ճիշտ է, իսկապէ՞ս մեծահարուստ մըն է:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — (Զգուշանալով). — Եթէ իմ ճանչ-
 ցածս է, կը ցաւիմ ըսելու, որ Օրիորդը շատ յուսախար
 պիտի ըլլայ: Բայց խնդրեմ իրեն ո եւ է բան մի յայտ-
 նէք, ես իրեն բռած եմ, որ լաւ կերպով չեմ ճանաչեր:
 Ինք ուշիմ, խելացի աղջիկ մըն է, կը գնայ եւ կը տեսնէ,
 եթէ չի սիրեց թող ուրիշ մը առնէ, Ամերիկայի մէջ
 փառք Աստուծոյ տղայ չա՛տ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց դուք նկատած էք, որ Օրիորդը շատ
 տաք վերաբերմունք մը ունի Սուրէնի հանդէպ, կարծես
 բերանը պիտի մտնէ, անկէ զատուիլ չուզէր:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Շատ ճիշտ էք նկատեր Պր. Նուպար,
 Օրիորդը շատ ալ հետաքրքրուած է Սուրէնով, ինձ մի
 քանի անգամ յայտնեց, որ եթէ իր նշանածը Սուրէնի
 նման մէկը ըլլայ, շատ գոհ պիտի մնայ:

ՏԵՍԻԼ Ե.

(Նոյնի, Սուրէն եւ Վերթին)

ՍՈՒՐԷՆ. — (Ներս մտնելով Վերթինի հետ) Ո՛ւֆ, սաս-
 տիկ ցուրտ է, բայց արդէն ցամաքին բոյրովին մօտն
 ենք, մի քանի րոպէ, եւ ահա ազատութեան արձանին
 առջեւ կ'ըլլանք, (նստելով) ազատութեան արձան. հա՛,
 բայց դեռ այդպիսի մի բան խորհրդանշող արձան գո-
 յութիւն չունի, դեռ առ հասարակ ժողովուրդը կը տան-
 ջուի ամենուրեք, դեռ եւս ժողովուրդը ազատութիւն չէ
 գտած, նոյնիսկ Խորհրդային երկիրներու Ռուսաստանի
 մէջ, որովհետեւ անոնք ալ դեռ միայն ազատութեան
 ճամբուն վրայ են, ազատութեան հանգրուանը, դեռ եւս
 չեն հասած:

ԼԵՒՈՆ. — Դեռ երկար տարիներ ալ չեն հասնիր, նոյնիսկ
 ձեր երազներու իրականալէն յետոյ, մինչեւ որ անիշ-
 խանութիւնը չի թագաւորէ:

ՍՈՒՐԷՆ. — (Խնդալով) Բայց ընկեր Լեւոն, լաւ կ'ըլլայ որ ո՞վ ըլլալդ ծածուկ պահես, մի քիչ զգոյշ ըլլալ խոհմութիւն է, կարծեմ Ամերիկան դեռ եւս անիշխանականներու մուտքը չէ թոյլատրած, մինչեւ հոս եկեր ես, մեծ դժբախտութիւն մը կ'ըլլայ, ես վերադառնաս:

ԼԵՒՈՆ. — Պա՛ անոնց ալ չպիտի բռնէ թէ ո՞վ եմ: Հոս մենք մեզի կը խօսինք: Բայց ընկեր Սուրէն ներկայ կառավարութիւններու մեզ հանդէպ ունեցած ատելութիւնը արդեօք ապացոյց մը չէ՞, որ անոնք միայն մեզմէ կը վախնան, եւ ոչ թէ ձեզմէ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Այո, անոնք ձեզմէ աւելի կը վախնան, բայց այդ ոչ անոր համար, որ իրենց կառավարութիւնը, իրենց ձեռքէն կ'առնէք, այլ որպէս պարզ մարդաստիաններ, ձեզ չեն ընդունիր, ձենէ կը վախնան:

ԼԵՒՈՆ. — Պարզ մարդաստիաններ, բայց մեր սպաննածները, միշտ ալ պետական արժէք ունեցող անձեր են եղած, որոնց ապրիլն ու մեռնիլը, որոշ հասարակական արժէք մը ունեցած է:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լաւ, լաւ, ընկեր Լեւոն, այդ ամբողջը թողունք, երբ անգամ մը ցամաք ելլենք, կրկին զերար կը տեսնենք, կրկին կը վիճարանինք:

ԼԵՒՈՆ. — Շատ ճիշտ էք, ընկեր Սուրէն, մենք ընկերներ ենք մինչեւ ընկերավարութեան իրականանալը, անկէ յետոյ մենք թշնամիներ ենք: Բայց ձեռքէ ալ վիճարանութիւնը: Անգամ մը ցամաք ելլէի՞նք:

ՆՈՒՊԱՐ. — Կ'ըսեն թէ խիստ քննութիւն կայ էլիկ Այլընտը աշխարհ չէ՞, Պրն. Աղքատեան:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այդ քննութիւնը ինձ համար չէ, ես արդէն Ամերիկեան քաղաքացի մըն եմ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Իսկ ձեր կիներ, նա՞ ալ, քննութեան չի պիտի ենթարկուի:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ո՛չ, Ամերիկեան քաղաքացիին կիներ ազատ է, նա առանց քննութեան կրնայ մտնել, արդէն քաղաքացիի թուղթս մէկ ալ ոգուտը պիտի ունենայ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Վախնամ որ մեզ չատ նեղեն, մանաւանդ եթէ ֆօքսն լրացած ըլլայ:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ոչ, Պրն. Սուրէն, դուք վախալու ու եւ է պատճառ չունիք, երբ՝ մեքենագէտ մըն էք, ձեզ նման արհեստ ունեցողները, նոյն խել միայն ձեւական քննութեամբ մը նախն մէջէն ազատ կը թողուն դուրս գալու... ես վստահ եմ, որ դուք մեզ հետ դուրս կ'ելլէք, առանց էլիկ Այլընտ դնալու:

ՆՈՒՊԱՐ. — Իսկ մե՞նք Պրն. Աղքատեան:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Դուք ալ, Պրն. Լեւոնն ալ, երիտասարդ մարդիկ էք, մի վախաք, ձեզ ալ ետ չեն զրկեր, իսկ Օրիորդը արդէն ապահով է, եթէ չեմ սխալիր, իր նշանածը, թէ քաղաքացի է, եւ թէ մի գուցէ դուրսը կ'սպասէ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Այո՛, այո՛, ինք մեզ գրած էր, Էֆիտէվիդներուն մէջ որոշ էր, որ քաղաքացի մըն է:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — (Պատուհանէն դուրս նայելով) Օ՛, ցամաքը, ցամաքը. Օ՛չ, ազատութեան արձանը, ճիշտ մօտերնիս է: (Իր ամուսնոյն) Գէորգ ո՛ւր է այս երեւցած տեղը:

ԳԷՈՐԳ. — (Բոլորը ոտքի կանգնելով եւ նոյն պատուհանը վազելով), Ուր պիտի ըլլայ Նիւ Եօքսն է: (Մատուլը ցոյց տալով). Հա, տեսնես այդ տեղը Պրութիինն է, այդ հեռուէն երեցած կամուրջն ալ, աշխարհահռչակ Պրութիինի կամուրջը:

ՆՈՒՊԱՐ. — Տե՛ս, տե՛ս, տե՛ս այդ մէկ մեծ չէնքը, ո՛ւր է այդ Պարոն Գէորգ:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այդ ալ Ուլուրտը է, 5 եւ 10 սէնթնոց խանութներու հով օֆիսը, աշխարհի էն բարձր չէնքն է:

ԼԵՒՈՆ. — Տե՛ս, տե՛ս աւելի հեռուն մի ուրիշն ալ, մի գուցէ այնքան բարձր է:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այդ ալ, Մեթրափօլիտն է, Նիւ Եօքսի երկրորդ բարձրագոյն չէնքը:

ՆՈՒՊԱՐ. — Վայ անպիտաններ վայ, կարծես երկինք պիտի հասնին, այդքան ալ բարձր չէնք կ'ըլլայ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Հա, նաւը, նաւը, փոքր նաւ մ'է, որ ուղղակի մեղ կուգայ, տեսէք, տեսէք, ցոռկին վրայ ալ արծիւ մը կայ, ոսկի արծիւ մը:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Բոլորը դեռ եւս կը դիտեն պատուհանէն, Վերժին եւ Սուրէն ետ քաշուելով). Պր. Սուրէն երանի միասին դուրս ելլէինք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց մի գուցէ, ձեր նշանածը դուրսը կ'սպասէ ձեզ Օրիորդ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Երանի, երբէք մինչեւ հոս դալած չի ըլլար, եւ մինչեւ հոն հասնելու դրամ ունիմ եւ աւելիով:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ես ալ միայն 30 տալեր ունիմ, կը խորհիմ որ մինչեւ հոն կը հասնիմ, իսկ Տիթրոյիթի մէջ արդէն դիւրին է:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց Պրն. Սուրէն, այդ գումարը հազիւ թէ ձեզ բաւէ, իսկ դուրսը դրամներնիս ալ պիտի քննեն, (գրպանէն 50 տալար հանելով կ'երկարէ Սուրէնին), խնդրեմ, առէք ասիկա որպէս զի ապահով դուրս ելլէք, իսկ յետոյ ինձ կը վճարէք, կամ դուրսը, կամ Տիթրոյիթի մէջ:

ՍՈՒՐԷՆ. — (Ետ քաշուելով) Բայց Օրիորդ, ես դրամի պէտք չունիմ, կը խորհիմ, որ ունեցածս արդէն կը բաւէ ինձ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Խնդրեմ Պրն. Սուրէն, մի մերժէք, ես դիտեմ որ պէտքը պիտի ունենաք, մանաւանդ քննութիւն կայ, իսկ ես չատ աւելին ունիմ:

ՍՈՒՐԷՆ. — (Դրամը առնելով լաւ, Օրիորդ, շատ չընորհակալ եմ, մի գուցէ քննութեան ատեն պէտք ըլլայ ձեզ կը վճարեմ Տիթրոյիթ, եթէ դուրսը դիւրար չի տեսանք:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Անհամբեր) Բայց եթէ դուք ինձմէ կանուխ դուրս ելլէք, սպասեցէք ինձ, իսկ եթէ ես կանուխ ել-

լեմ, եթէ նոյնիսկ ինքն ալ հոս դալած ըլլայ, կրկին կ'սպասեմ քեզ, որ միասին դնանք:

ԵՕՐԿԻ. — Պարոններ, Տիկիններ, բոլորդ ալ պատրաստուեցէք, ճաշասրահը դնալու, հոն պիտի ըլլայ քննութիւնը:

(Բոլորը կ'սկսին իրարու ձեռք սեղմել, Վերժին եւ Տիկ. Աղապետեան կը համբուրուին):

ԵՕՐԿԻ. — Հրամեցէ՛ք, պարոններ, տիկիններ, քննիչները պատրաստ են եւ ձեզ կ'սպասեն ճաշասրահին մէջ: (Կ'սկսին դուրս դնալ):

ՎԵՐԺԻՆ. — Ա՛խ, Աստուած իմ, անգամ մը դուրս ելլէինք ալ կ'աղատուէինք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ոչինչ Օրիորդ, ոչինչ, եթէ դուրս ելլելը աղատուիլ է, քանի մը վայրկեանէն կ'աղատուիք արդէն: (Կը մեկնին):

ՎԱՐԱԳՈՅՐ

ՎԵՐՋ Ա. ԱՐԱՐՈՒԱԾԻ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Բ.

Ժամանակ երկու շաբաթ յետոյ — եղանակ Զմեռ

ՏԵՍԻԿ Ա.

(Բեմը կը ներկայացնէ Տէր եւ Տիկին Ալանեաններու դահլիճը, Պէյ Էփինօի վրայ, նոյն կերպով զարդարուած է, փառաւոր քիկնաթոռներ, կլոր սեղան, դաշնակ, Փօնօկրաֆ, իրենց կարգին, պատերէն կախուած են ազգային հերոսներու նկարներ, անոնց կողքին Ամերիկեան նախագահներու նկարներ, գետինը գորգերով ծածկուած, ամէն ինչ նոյնութիւն ցուցադրող:

Վարագոյրը բացուելուն Տէր եւ Տիկին Ալանեաններ իրարու կողքին առանձին քիկնաթոռներու վրայ նստած, կիներ մտախոհ, իսկ ամուսինը «Պայքար» քերթին վրայ կը նայի, անոնց միշտ դէմը նստած է Վերթին, մտախոհ ու աչքերը գետինը յառած):

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Աղջիկս, ուրիշ կերպ ալ չի ըլլար, ձեր նստիպը այդ է եղեր, ի՞նչ ընենք, անոր համար Պոլսէն մինչեւ հոս եկար, տղան ըսես մեծ մեծ դումարներ ծախսեց, հիշ ըլլալիք բան է, որ չի առնես, ճիշտ է, որ ուրիշներ չառ կ'ըլլան, բայց ի՞նչ. կը խորհիս թէ անոնք անկէ լաւ մըն են, Ամերիկայի երիտասարդները բոլորն ալ իրար կը նմանին, մանաւանդ երբ հիմա ելլես ինքը չի առնես, ան ալ իր ծախսած դրամները պիտի ուզէ, եւ կարծեմ 1000 տոլարէն ալ աւելի է, չի տրուելիք դժբաժնի, ո՞վ պիտի վճարէ:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — (Թերթը ձեռքէն վար ձգելով) Աման կնիկ, չըլլալիք բաներու մասին կը մտածես, այդ ըլլալիք բան է, խեղճ տղան այնքան երկար առնէ սպասեր է, դրամ է ծախսեր, ուրիշ չառ մը ծախսեր է բեր, իր անունով Պոլսէն մինչեւ հոս է բերեր, հոգ չէ թէ

որպէս քոյրը, (Վերթինի դառնալով), աղջիկս տղան նորէն նէքըլմէն շարժեցաւ, եթէ ոչ, քեզ հոս կը բերէր որպէս իր նշանածը, այն առնէն Էլիք Այլընտի մէջ ձեզ կը պսակէին, իսկ եթէ մերթէիր, քեզ անմիջապէս ետ կը զրկէին:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց հայրս, թող որ ետ զրկէին, երանի թէ այդպէս ըլլար, ես չէի առնէր զինքը, անոնք ալ զիս ետ կը զրկէին եւ կ'ազատուէի:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Աղջիկս՝ ետ գնալը դիւրին բան է, խորհէ անգամ մը, պիտի գնայիր ետ, բարեկամ, թշնամի, բոլորն ալ վրադ պիտի խնդային, նոյնիսկ հոն չի պիտի ըսէին թէ դուք տղան չէք սիրեր եւ ետ էք եկեր, ընդհակառակը, շար լեզուներ չառ՝ պիտի ըսէին որ տղան քեզ չէ սիրեր եւ ետ է զրկեր, այն առնէն ի՞նչ պիտի ըլլար վիճակդ, նոյնիսկ ամօթէդ դուրս պիտի չէլլէիր, եւ Պոլսեցիները չեմ ճանչնա՞ր, մանաւանդ ձեր կէտիկ փաշացիները, չէ աղջիկս չէ, այդ չի ըլլալիք բան է, կրկին միակ ըլլալիքը, նստիպս այս է ըսելը եւ ամուսնանալն է, Աստուած վերջը բարին ընէ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Մայրս, ես ալ ճիշտ այդ «վերջինին» վրայ կը խորհիմ, ատոր համար ալ կ'ըսեմ, որ չի ըլլայ աւելի լաւ է, ի՞նչ որ պիտի ըլլայ, հիմա թող ըլլայ, որ գէթ վերջը ամօթով չըլլանք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Քա չառ տարօրինակ աղջիկ ես, վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ, վաղը իրար կ'առնէք, իրարու կը վարժուիք, իրար սիրել կ'սկսիք, եւ հանդիստ կեանք մը կ'ունենաք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ո՛չ, տիկին ոչ, ես անոր հետ երբէք չեմ կարող ապրիլ, մենք երկուքս ալ ոչ մէկ բանով իրարու չենք յարմարիր, ան դաւառացի է, եւ Պոլսեցի, ան Ասիացի է, եւ Եւրոպացի, իմ բոլոր խօսածները, շարժուածները, բոլորն ալ անոր խորդ կուգան, աւելի լաւ է, ինչ որ պիտի ըլլայ, հիմա թող ըլլայ, ես նոյնիսկ ետ կը գնամ, պատրաստ եմ:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆՆԱՆ. — Այդ ալ չի բլլար աղջիկս, դու այդ կէտը չես հասկնար, հայրիկդ ընդարձակօրէն ինձ գրած է, նոյնիսկ իր նիւթական անցուկ վիճակին մասին, խեղճ մարդը ուրկի՞ց այդքան դրամ պիտի վճարէ, չէ՞ որ եթէ ետ գնաս, Ղուկասին հազար տալէքէն աւելի պիտի վճարուի, անոր վրայ աւելցուր քու ալ ետ գնալու ծախսդ, ահա քեզի 1500 տալեր, ո՞վ պիտի վճարէ, այդ բլլալի՞ք բան է, մանաւանդ որ մենք ալ տեսակ մը երաշխաւոր ենք եղած Ղուկասին, թէ ոչ այդքան դրամ չէր գրկէր:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ես այդ գիտեմ հայրս, որ հոն հօրս գործերը այնքան ալ լաւ չէին, այլապէս ես ի՞նչ գործ ունէի մինչեւ այս տեղերը:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆՆԱՆ. — Լաւ որ դու կ'ըսես, ուրեմն ետ գնալու մասին միանազամ ընդ միշտ պէտք չէ խորհիլ, ի՞նչ է եղեր Ղուկասին, սեփական տուն ունի, խանութ ունի, տասը հազարէն աւելի կարողութիւն ունի, սա տեղը մի քիչ գրելէն կարգաւէն տկար է, ի՞նչ ընենք, այդ պահասն ալ դուք կը յրացնէք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց հայրս, ես ինչպէ՞ս կարող եմ ամուսնանալ, մէկու մը հետ, որ հազար ու մէկ տեսակ սուտերով դիւ խարեց եւ հոս բերաւ: Ծնողքս խարեց ըսելով որ 4-5 քարաչէն տուններ ունի, ունեցածը այդ չէ՞, այդ փայտէ եւ փլեյու մօտեցած խարապա չէ՞նք: Գրեց որ օթոմօպիլներ ունի, ունեցածը այդ չէ՞, ֆօրտ քրէֆ մը, այն ալ պիզմիսին համար: Գրեց որ վաճառական է, ի՞նչ վաճառական, ունեցածը պալսալի խանութ մը, քանի մը չիւ եւ քանի մը թիթեղէ ամաններ: Եթէ այդպէս մէկը պիտի առնէի, Պոլիս չա՛տ, ինչո՞ւ մինչեւ հոս պիտի գայի:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆՆԱՆ. — Աղջիկս, ատոնք որ քու աջքիդ բան մը չի երեւիր, մեծ բաներ են, հոս Ամերիկահայութեան մէջ հազարին մէկը այդ բաները չունի:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց Պրն. Ալանեան, երանի ատոնք ալ չու-

նենար, բայց գէթ մի քիչ կըթուած մէկը եղած բլլար, գէթ խօսքը խօրաքան տեղը բլլար, գէթ այդքան կոպիտ, անտաշ, անքաղաքավար մէկը չբլլար: Նոյն իսկ գրել կարդալ չի գիտեր, վազ անցանք անգլիերէնէն, գէթ հայերէն գիտնա՞ր, ես ինչպէ՞ս կարող եմ այդ խաբերային կինը դառնալ: Հաւատայ այնքան զայրացած եմ, որ երեսը տեսնել իսկ չեմ ուզեր, պարզապէս կը պչգամ իրմէ:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆՆԱՆ. — Ո՛չ, ո՛չ աղջիկս, ատոնք բոլորն ալ կ'անցնին, կը մոռցուին, ճիշտ է, մի քիչ աւելի բաներ գրեր է, մենք իրեն քանի քանի անգամներ բսինք, որ Ղուկաս՝ ամէն բան տեղն ու տեղը գրէ, որ յետոյ չբլլայ թէ աղջիկը հոս գայ եւ յուսախար բլլայ, բայց ատոր ալ յանցանքը իրը չէ, ինք նաժակ գրել չի գիտեր, ուրիշի գրել տուած է, էյ էլիմ տղան է, ան ալ խորհեր է թէ, սանկ շարքափլի բան մը գրած կ'ըլլայ եթէ սանկ փառաւոր կերպով ծաղկեցնէ, այնպէս որ այդ իսկ իր յանցանքը չէ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց այդ ամօթ մը չէ՞, թէ իրեն, թէ գրողին եւ նոյնիսկ ամբողջ Ամերիկահայութեան: Ասիական նորեկ գաղողները իսկ, այդ բանը չեն ըներ. անոնք շատ աւելի վեհանձն են, շատ աւելի ֆէմքըլքէն քան՝ տարիներով հոս ապրողները: Նաեւ մէջ Պաքուցի տղու մը հանդիպեցայ, Սուրէն անունով, մինչեւ որ իր մեքենադէտ ըլլալը հասկցայ, հաւատայ որ տասը անգամ հարցուցի: Միշտ ալ կ'ըսէր. «Գործաւոր մըն եմ, պարզ գործաւոր մը», ինչպէ՞ս չսիրես այդպիսի մաքուր աղնիւ վեհանձն հոգին, իսկ ի՞նք, քիչ մնաց որ մտածէինք թէ Մօրկընին ազգականներէն է, ալ այնքան շատ բաներ գրեց:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆՆԱՆ. — Ատոնք բոլորն ալ կը մոռցուին աղջիկս, վաղը կ'ամուսնանաք, դու ինքդ ալ իրեն կ'օգնես, խանութին մէջ ֆէթիլն կ'ըլլաս, եւ չուտով կը հարբատանաք: Ի՞նչ, մենք տասը տարի առաջ ի՞նչ էինք, ահա

Երեսնիվեր է, Եթէ Հոփսիմէն ինծի չօգնէր, ես այս օրուան վիճակին չէի հասներ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ.— Շատ ճիշտ է աղջիկս, Խաչատուրը ի՞նչ ունէր որ, ամուսնացանք, միասին աշխատեցանք, յետոյ այս վիճակին հասանք: Այս երկրին մէջ, մէկը որ չէ ամուսնացեր, մարդ չի կրնար ըլլալ, հոս աղատ երկիր է, դրամ ծախսելու տեղ չատ կայ, իրենք ալ երկտասարդ են, հոս կուտան, հոն կուտան, վաղուան վրայ չեն խորհիր, եւ այսպէս բան մըն ալ չեն կրնար ըլլալ: Իսկ երբ կ'ամուսնանան, նոր խելքերնին գլուխնին կուգայ, դրամնին յարգը կը դիտան, պիզմիսի մը կ'սկսին եւ մարդ կը դառնան: Այս երկիրը պատեհութիւններու երկիր է, ո՛վ որ ուղէ կրնայ հարստանալ, դուն մի նայիր այդ փողոցները երկրաշափութիւն ընող պըմպերուն անոնք չեն գործեր, անոնք առածնին խմելիքի կուտան, անոնք իրենց ձեռքին կտին առաջը չեն դիտեր, ինչ պիտի ըլլայ: Իսկ Ղուկասը, օ՛հ Աստուած չընէ որ անոնց հետ բաղդատեմ, Ղուկասը մարդ է, կատարեալ մարդ, խելքը գլուխը, ձեռքին կտին առաջը դիտէ, մէկ սէնթը ուր պիտի ծախսուի կը հասկնայ: Դու գիտե՞ս թէ ինչ նեղութիւններով իր այս օրուան վիճակին հասեր է խեղճ տղան, ահա երեսն ի վեր բեմ, Եթէ Խաչատուրը չըլլար, ինքն ալ պըմպ մը պիտի ըլլար, բայց ամուսինս ամէն խրատ տուաւ, զաւակի մը նման օգնեց եւ մարդ չինեց: Իսկ այսօր, տասը հազարի կը հասնի իր կարողութիւնը, մինչդեռ չորս տարի առաջ սէնթ մը իսկ չունէր: Միթէ գիւրին բա՞ն է, որ մէկը չորս տարուան մէջ տասը հազար տալիւ չինէ: Ղուկասը խելքը գլուխը տըղայ է, չի կերաւ, չի խմեց, չի հագուեցաւ, որ տասը հազարը հաւաքէ, եւ հաւաքեց ալ: **Չէ**, աղջիկս չէ, դուն շատ երջանիկ կ'ըլլաս Ղուկասին հետ:

ՎԵՐԺԻՆ.— Խնդրեմ Տիկին, դիւ աւելի մի տանջէք, ատոր անունը իսկ չեմ ուզեր լսել:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ.— Աղջիկս եթէ «Ղուկասը» չես սիրեր,

հոս Ամերիկա է, փոխեցէք, արդէն իր յաճախորդները դիւրը Ղուկաս չեն կոչեր, այլ Լուֆս, Լուֆս կ'ըսեն: **ՎԵՐԺԻՆ.**— Աման մայրս Ղուկասն ալ իրեն, Լուքսըն ալ, ոչ ինք, ոչ ալ իր անունը:

ՏԵՍԻԼ Բ.

Նոյնք, Հայկանուշ եւ Հօպօ ձեք

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ.— (Ներս գալով) Տիկին, դուրսը խոհանոցը հայ պըմպ մը եկեր է, ուտելիք կ'ուղէ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ.— Հայ պըմպ մը, մեղա՛ այդ էր պակասը:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ.— Հա՛յ պըմպ մը, այդ ալ չէինք տեսեր, Հայկանուշ դնա, ըսէ որ հոս գայ, տեսնենք այդ ինչ սպորանք է:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ.— Ճիշտ հիմա, (դուրս գնալով, Հօպօ ձեքին հետ ներս կը մտնէ), ահա տալիս, այս մարդն է:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ.— Ո՞վ ես դուն, անունդ ի՞նչ է:

ՀՕՊՕ ձեք.— Հայ մըն եմ, անունս ալ, Հօպօ ձեք է:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ.— Լաւ, ի՞նչ կ'ուզես, ինչո՞ւ հոս ես եկեր:

ՀՕՊՕ ձեք.— Մի քիչ ուտելիք կ'ուզեմ, ատոր համար հոս եմ եկեր:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ.— Էյ հոս ճաշարան է, ի՞նչ է, ինչո՞ւ ճաշարան մը չես երթար:

ՀՕՊՕ ձեք.— Մենք ճաշարան գնալու սովորութիւնը չատոնեց մոռցեր ենք, մենք այսպէս հարուստներու տունները կը ճաշենք:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ.— Միթէ հարուստ տունները ձեզ ներս կ'ընդունին, մանաւանդ այդ վրայովդ, գլուխովդ:

ՀՕՊՕ ձեք.— Ճիշտ էք՝ առաջին ֆրօնթ դռնէն ներս չեն առներ, բայց մենք արդէն կտուի խոհանոցին դուռը կը գործածենք: Մեր եւ տան տիրոջ տարբերութիւնը այդ է:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ուրկից կուգաս, եւ ո՞ւր կ'երթաս:
 ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Սան Գրանսիսկոյէն Շիքաիօ, իսկ անկէջ
 ալ հոս:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Բայց այդքան ճանապարհածախսը
 ուրկից ունէիր:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Մենք ճանապարհածախսի մասին երբէք
 չենք մտահոգուիր, որովհետեւ երբէք վճարելու սովոր
 ութիւն չունինք: Մենք ձրիօրէն կը ճամբորդենք:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Բայց ինչպէս կարելի է ձրիօրէն ճամ-
 բորդել:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Որովհետեւ՝ մենք կը ճամբորդենք, չոր-
 րորդ կարգով, այսինքն ֆրէյթ քրէյններով:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Բայց ինչո՞ւ դուք ալ չէք աշխատիր
 ու ապրիր:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Մենք կ'ապրինք առանց աշխատելու, մենք
 ալ ձեր դասակարգէն ենք, աշխատութեան չենք հաւա-
 տար, այդ ալ մեր դաւանանքն է:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Բայց առանց աշխատանքի ո՞վ կրնայ
 ապրիլ:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Չոր օրինակ դուք, եւ ձեզ նման բոլոր հա-
 րուստները, դուք բոլորդ ալ չէք աշխատիր, չէ՞:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ինչպէ՞ս թէ չենք աշխատիր, մենք
 անցեալին չատ ենք աշխատեր, դրամ ենք խնայեր, այ-
 սօր ալ չենք աշխատիր: Դու ինչո՞ւ չես աշխատիր:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Եթէ աշխատիմ, ի՞նչ պիտի ըլլայ:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ի՞նչ պիտի ըլլայ, դրամ կ'ունենաս:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Դրամ ունենամ, ի՞նչ պիտի ընեմ:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Գործարան մը կ'ունենաս, դու ալ
 ինծի նման գործատէր կը դառնաս:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Լաւ գործարան ունենամ ի՞նչ պիտի ըլլայ:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Շատ քուաֆ կը խօսիս, այն ատեն
 չես գործեր եւ կ'ապրիս:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — Լաւ, ես արդէն հիմա ալ չեմ գործեր եւ

կ'ապրիմ, ուրեմն այդքան աշխատութիւնը ինչի՞ հա-
 մար:

ՊՐՆ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — (Քահ քահ խնդալով) Լաւ, լաւ Հայ-
 կանոյ խոհանոցը տար, թող լաւ մը կ'աշխատայ, ի՞նչ
 ընենք, վերջապէս հայ է:

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ. — Եկուր պարոն, եկուր այս կողմը:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — (Չորս մէկ կողմը կը նայի ուրիշը փնտու-
 լու ձեւերով):

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ. — Քեզի կ'ըսեմ, քեզի, եկուր այս կողմը:

ՀՕՊՕ ձե՛ք. — (Խնդալով) Օ՛հ, ներսդութիւն Օրիորդ,
 բայց իմ անունը պարոն չէ, այլ Հօսօ ձե՛ք: (Կը մեկ-
 նին):

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — (Ոտքի կանգնելով) Գնանք Խաչա-
 տուր, արդէն ուշացանք, չե՞ս ալ պժգար, այդ պըմպը
 դէմդ առեր կը խօսիս: Իսկ դուք վերժին մնացէք հոս,
 քիչ յետոյ վազդէնը, Սիրանուշը կուգան, կարծեմ մու-
 վիմկ փիֆչըր մը տեսնել գնացին: Մենք չուտով կը վե-
 րադառնանք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Շատ լաւ տիկին, արդէն մէկը կ'ակնկալեմ,
 նաւին մէջ ծանօթացածներէս մէկը:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Շատ լաւ աղջիկս, նոյնիսկ լաւ է, որ
 միայնակ մնաս եւ լաւ մը խորհիս ընելիքիդ վրայ, դու
 քիչ վերջը կը հասկնաս, որ մենք քու լաւութեանդ հա-
 մար կ'աշխատինք: (Կը մեկնին):

ՎԵՐԺԻՆ. — (Միայնակ մտադրադ) Բայց ինչպէ՞ս կարող
 եմ համոզուիլ, որ դուք խկապէս իմ լաւութեանս մա-
 սին է որ կ'աշխատիք... ես գիտեմ որ անոր հետ չեմ
 կարող ապրիլ, խարելով դիս Պոլիսէն հոս բերաւ, հա-
 րստութիւններու անունով խաբեց ծնողքս, դիս հոս
 բերելու համար, որ եւ է արժանապատուութիւն ունե-
 ցող մարդ չի պիտի ընեք... ո՛չ, ո՛չ ես կը մեռնիմ,
 ինքզինքս Տիքոյիքի ջուրը կը նետեմ եւ իրեն հետ չեմ
 ամուսնանար... վազ անցանք իր հարստութենէն, վազ
 անցանք իր երիտասարդութենէն, գէթ սանկ, մի քիչ

կրթութեամբ մէկը ըլլար, մի քիչ խօսքը խօսաբան տեղը ըլլար, վերջապէս գէթ այդքան կոշտ ու կոպիտ մէկը չըլլար, կ'ըսէի ճակատագիրս է եւ եղածին հետ կը հաշտուէի, օհ, չըլլալիք բան է, չըլլալիք բան... բայց ի՞նչ պիտի ընեմ ես... ետ գնամ... բայց այդ ալ չըլլար, հօրս նիւթական վիճակը ինձ լաւապէս ծանօթ է, նա՛ խեղճ մարդը 1500 տոլար ուրկի՞ց պիտի վճարէ, եթէ նոյնիսկ վճարէ, գիտեմ որ խեղճը ինքը կը սնանկանայ, իրենք թշուառ կ'ըլլան...: Տիկինը շատ ճիշտ էր, ալ ի՞նչ երեսով Պոլիս պիտի երթամ, ինչե՞ր չպիտի խօսին, ինչե՞ր չի պիտի ըսեն, մէկը տասը ընելով...: Օ՛հ Աստուած իմ, ուր դառնամ չըլլար, ձեռքս ուր նետեմ ցելս է, որո՞ւ գիմեմ, որո՞ւ գանգատիմ, չեմ գիտեր...: Հա, քիչ յետոյ Սուրէնը հոս պիտի ըլլայ, նա շատ խելօք տղայ է, նա կեանքը սպրած է, գէթ հասկցող մէկն է, տեսնեմ այն ի՞նչ կ'ըսէ...: Բայց ի՞նչ պիտի ըսէ, խեղճ տղան, նա ալ ինձի նման նորեկ մը, անչուշտ նա ալ սպրուտտ մը ճարելու ետեւէ է հիմա...: Օ՛հ, ինչքան պիտի բաղձայի, որ գիս սիրեր, ես գինքը գրկարաց կ'ընդունէի, գէթ երիտասարդ է, ուսած տղայ է, կրթութեամբ, հասկցող մէկն է, եւ նոյնիսկ մեքենագէտ, ո՞վ գիտէ, վաղը ի՞նչ պատահութիւններու կը տիրանայ, ես ինքս անոր կ'օգնէի, անոր օգնելը հաճոյք է ինձ համար, չէ որ կը սիրեմ գինքը...: Բայց ինչքա՞ն կոտորուէր է իմ հայրատութիւնս, ինչքա՞ն թուլացեր է իմ արժանապատուութիւնը, երէկ որ աղքատի մը հետ խօսիլ չէի մտածեր, երազներով միշտ հարստութեան մէջ, ճոխութեան մէջ, հաճոյքի մէջ էի, այսօր նոյնիսկ Սուրէնը կը սիրեմ...: Երէկ՝ որ միշտ ճեմքովէն ամուսին մը ունենայ, աղախիններով, ծառաներով չըրջարատուած կեանք մը կ'երազէի, իսկ այսօր, կ'ուզեմ նոյնիսկ Սուրէնին օգնել, անոր հետ գործել, այն ալ Սուրէնին, ընկերակցական Սուրէնին...: Բայց սկսայ նորէն երազներով տարուիլ, նա ինձ հանգէտ նոյնիսկ հա-

մակրութիւն ցոյց չի տուաւ, նոյնիսկ ծիծաղեցաւ իմ յայտնած մտքերուս վրայ, ճիշտ է, չի ծաղրեց զիս, որովհետեւ նա մեծ հոգի ունեցող մէկն է, ի՞նչ կասկած, որ ես, իմ ունեցած ամբողջ ուսումովս իսկ, դեռ անոր քով աշակերտ մը իսկ չեմ ըլլար...: Բայց ինչո՞ւ ինքզինքս խաբեմ, ես գինքը կը սիրեմ. կը սիրեմ, ինչո՞ւ ինքզինքս խաբեմ, չեմ գիտեր...: Լաւ, բայց պահ մը ենթադրեմ, որ երբ նա հոս գայ, սէրս յայտնեմ, ամէն բան պարզեմ, յետոյ, յետոյ կրկին անել վիճակի մը մէջ եմ, կրկին մեծ արդելքի մը առջեւ եմ: Ո՞վ պիտի վճարէ այդ սպուշ մարդուն բրած ծախսերը: Խեղճ Սուրէնը նոյնիսկ Նիւ Եորքէն հոս գալու չափ դրամ չունէր: Այդ ալ չըլլալիք բան է: Օ՛հ ի՞նչ ընեմ, չեմ գիտեր որո՞ւ գիմեմ չըլլար, (ոտքի կ'ելլէ եւ դուռը գալով), Հայկանո՞ւշ, Հայկանո՞ւշ, եթէ գործ չունիս ներս եկուր:

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ. — (Ներս գալով) Ի՞նչ կայ օրիորդ, ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի:

ՎԵՐԺԻՆ. — Հայկանուշ, չա՛տ, շատ նեղուած կ'զգամ, հաւատայ ի՞նչ ընելիքս չեմ գիտեր, իսկ ատոր հետ ամուսնանալս մահ է ինձ համար: Դուն ըսէ, ի՞նչ կրնամ ընել, բան մը ըսէ, խրատ մը տուր, դուն աւելի փորձառու ես: Եկ, հոս նստէ քովս:

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ. — (Նստելով Օրիորդի կողքին) Օրիորդ՝ երէկ երեկոյ, ձեր եւ պօսերուս խօսակցութենէն յետոյ, մի քանի ժամ չկրցի քնանալ, պահ մը ինքզինքս ձեր տեղը դրի, բայց հաւատայ, որ լաւ եզրակացութեան մը չի կրցայ յանդիլ, ամենէն վերջը մտածեցի, որ եթէ ես ձեր տեղը ըլլայի, այդ Դուկասը չէի առներ, կ'սպասէի, մի գուցէ աւելի յարմար մէկը կ'ուզէ ձեզ, նա կը վճարէ անոր ծախսերը, ի՞նչ կայ, մի քանի ամիս ալ սպասէ, հոս կը մնաք, անկասկած ուզողներ շատ կ'ըլլան, եթէ միայն գիտնան որ Դուկասը մերժեր էք, հոս Ամերիկա է, երիտասարդ չա՛տ, հազարներ կան. իսկ

դու ալ հարուստի աղջիկ, կըթուած, գեղեցիկ, քեզ ո՞վ չառնէր, եթէ ես տղայ ըլլայի, ես կ'առնէի:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց չէք խորհիր, որ ասոնք ալ միայն պարապ յոյսեր են, ըստ Տիկինին, հոս եղողները բոլորն ալ իրարու կը նմանին, մի գուցէ լաւերն ալ կան, բայց այդ լաւերն ալ կամ դրամ չունին, կամ ինչո՞ւ ինձ ունենալու համար 1000 տալեր կամ աւելի պիտի վճարեն: Օ՛ֆ, կարծես ես ծախուած եմ, կարծես ես գերի եմ եղեր, որ կողմը դառնամ, յոյսի նշոյլ մը իսկ չի կայ, չեմ գիտեր, ի՞նչ պիտի ընեմ:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ. — Մի յուսահատիր Օրիորդ, ես ձեր տեղը ըլլամ այդ Ղուկասին հետ չեմ ամուսնանար, անշուշտ յարմար մէկը կը գտնես, հաւատայ՝ ես իսկ այս վիճակովս, Ղուկասը չեմ առնէր:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ինչպէ՞ս սպասեմ, եթէ հոս մնամ, ասոնք այր եւ կին, ամէն օր գլուխս պիտի տանին, մինչեւ որ իրենց ըսածը ընեմ, որովհետեւ ասոնք այդպէս ալ խոստացեր են Ղուկասին: Յետոյ՝ ինչպէ՞ս կրնամ երկար առնէն հոս մնալ, չէ որ այս օտարի մը տունն է, ասոնք միայն իմ հօրս բարեկամներն են, պարզ ծանօթները բսել կ'ուզեմ, լաւ՝ մէկ շարաթ կենամ, երկու շարաթ սպասեմ, յետոյ, պահ մը ըսենք, որ քանի մը ամիս սենեակս տուին, կերակուրս հոգացին, բայց չէ որ ուրիշ ծախսեր եւս կան, ես ինչպէ՞ս կրնամ դրամ ալ ուզեր, միւս ծախսերս հոգալու համար, տես զգեստներս, ասոնք Պոլսոյ համար լաւ զգեստներ էին, իսկ հոս, ասոնք չեն յարմարիր, ասոնցմով ինչպէ՞ս դուրս ելլեմ, մարդ տեսնեմ:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ. — Օրիորդ դու եւս կրնաս գործել, ինքզինքդ հոգալ, մինչեւ որ յարմար մէկը գտնես, կը գործես եւ ասոնց ալ բեռ չես ըլլար, ճիշտ է, ձեզ համար գործելը շատ դժուար պիտի ըլլայ, բայց ի՞նչ կրնաս ընել, ես ձեր տեղը ըլլայի, կը գործէի եւ այդ Ղուկասը չէի առնէր:

ՎԵՐԺԻՆ. — Հայկանուշ, այդ մասին ալ մտածել եմ, երկու շարաթներէ ի վեր, բան չէ մնացեր, որ մտածած չըլլամ, ես ի՞նչ գործ կրնամ ընել, լեզուին անձանօթ, գոնէ գիտցած Փրանսերէնիս չափ անգլիերէն գիտցած ըլլայի, մի գուցէ, նոյնիսկ օֆիսները կրնայի գործել: Իսկ հիմա ի՞նչ կրնամ ընել, պարզ գործաւոր մը պիտի ըլլամ, ստանալիք դրամս 12-14 տալեր, որ ապրելու իսկ չի բաւեր, չէ որ այդ որոշումը տալու պէս, պէտք է դուրս գամ այս տունէն, պէտք է ուրիշ տեղ մը ապրիմ, սենեակի վճարեմ, ուտելիքի վճարեմ, զգեստներ գնեմ: Ըսենք որ պահ մը երկան կարճ կարենամ ապրիլ, էյ, ո՞վ պիտի վճարէ անոր հազար տոլարը, չէ որ ամէն օր զիս պիտի նեղէ, իսկ ես այս շարաթով՝ հարկու տարիէն իսկ հազար տալեր չեմ կարող խնայել:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ. — Այդ ոչինչ օրիորդ, եթէ չի տաս բան մը իսկ չի կրնար ընել, հոս Ամերիկա է, եթէ չես կարող վճարել, եթէ բռնուելիք տեղ մըն ալ չունիս, բան մ'իսկ չեն կրնար ընել:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ո՛հ, ո՛չ Հայկանուշ, թէեւ շատ բան կ'որոշեցուցի իմ նախկին արժանապատուութեան ղդացումներէս, թէեւ շատ թուլացած եմ, բայց երբէք, երբէք չեմ ներեր ինձ այդ կարգի բան մը ընել, այդ ոչ միայն կը մեռցնէ զիս, այլ հոն՝ խեղճ ծնողքս ալ կը մեռնին, եթէ մի այդպիսի բան լսեն: Ո՛հ, Հայկանուշ ոչ, այդ չըլլալիք բան է, այդ եւ չեմ ընէր, երբէք, երբէք:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ. — Լաւ Օրիորդ, այս չըլլար, այն չըլլար, ինչ որ ըսի, առաջս պատ կը կանգնեցնես, իմ գիտցածը այդ էր, այժմ ինձ կը թուի որ ձեր միակ ընկելիք բանը կը մնայ, եղածին հետ հաշտուիլ, ճակատագիրս այս է ըսելով, Ղուկասին հետ ամուսնանալ, մի գուցէ Աստուած վերջներիդ բարին կ'ընէ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ոչ, ոչ այդ ալ չըլլար, լաւ է մեռնիմ, քան անոր հետ ամուսնանամ:

(Նոյնիք, վազգէն եւ Սիրանուշ)

ՎԱԶԳԷՆ, (Ներս մտնելով Սիրանուշի հետ) — Հայկան, ո՞ւր են հայրիկը, մայրիկը:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ — Տեղ գնացին, քիչ յետոյ կուգան:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ — Հայկան տեսնէիւ ինչ գեղեցիկ պատկեր մը տեսանք, ֆլէյմիկնկ ետքը, ճիշտ ինծի չափ աղջիկ մը, նախ անոր ասոր հետ սիրահարուցաւ, պազաւ պազատուցաւ, իսկ ամենէն վերջն ալ, մեծ մարդու մը, իր մօրը բարեկամներէն Պէրի Սկաթի հետ ամուսնացաւ, մարդը աղջիկին երեք անգամը կար, բայց քննաբերէի էր, ես ալ ըլլայի կ'առնէի:

ՎԱԶԳԷՆ — Քեզի չափ, դու քեզ ալ անոր տեղն ես դրեր, ալ ինչո՞ւ ես կեցեր, հատ մըն ալ դուն առ:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ — Ինչ, դուն աղջիկ կ'ուսնենաս տէ, ես աղայ չեմ ունենար:

ՎԱԶԳԷՆ — Ինչո՞ւ չէ, մէկ հատ, դուն ալ կրնաս այդ աղջկան, փէթին նման, չորս հինգ հատ տղաքներ ունենալ, իսկ յետոյ ալ հայրիկին չափ մարդու մը հետ ամուսնանալ:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ — Այդ քու գիտնալիք գործդ չէ, քու հետ չի պիտի ամուսնանամ եյ, դուն միայն քու էլիսին մասին մտահոգուէ, ես ինծի տղայ կրնամ գտնել, մեծ ըլլայ թէ պղտիկ, այդ ալ իմ գործս է:

ՎԱԶԳԷՆ — Լա՛ւ, լա՛ւ, այդ բոլոր ըսածներդ միտքդ պահէ, երբ մայրիկը դայ պիտի ըսեմ որ լաւ ծեծ մը ուտես:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ — Ըսէ, մայրիկը զիս շատ կը սիրէ, զիս չի ծեծեր:

ՎԱԶԳԷՆ — Լաւ ես ալ հայրիկին կ'ըսեմ, նա ալ զիս շատ կը սիրէ, նա ալ քեզ չի սիրեր:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ, (Վերթինին մօտենալով) — Ինչո՞ւ տխուր ես վերթին, չէ նէ Ղուկասը չի տեսար, անոր համար:

ՎԵՐԺԻՆ — Ինչպէս թէ տխուր եմ, ձեզ մտիկ կ'ընէի, կը մտածէի, թէ ինչքա՞ն տարբեր էք դուք, մեր Պոլսոյ երեխաներէն:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ — Երեխա՞յ, (կըրօրը դառնալով), վազգէ՛ն լսեցիր ի՞նչ ըսաւ վերթինը, մեզի երեխայ կ'ըսէ քիչ կը մնայ որ պէյպի ըսէ: Բայց ճիշտը ըսէ վերթին, Ղուկասի մասին չէ՞ր մտածեր:

ՎԱԶԳԷՆ — Օ՛, դուն ի՞նչ գիտես, դուն ի՞նչ կը հասկընաս, վերթինը Ղուկասը չի սիրեր, ես գիտեմ:

ՎԵՐԺԻՆ, (Ծիծաղելով) — Ինչէ՞ն գիտես վազգէն:

ՎԱԶԳԷՆ — Գիտեմ... չեմ ըսեր:

ՎԵՐԺԻՆ — Ըսէ՛, ըսէ վազգէն, ըսէ տեսնեմ ինչպէ՞ս գիտես:

ՎԱԶԳԷՆ — Անցեալ օր հայրիկս եւ մայրիկս իրարու հետ կը խօսէին, մայրիկս ըսաւ. «Պաշտօնուր չես հասկնար աղջիկը Ղուկասը չի սիրեր»: Ժիշտ որ ներս մտայ լռեցին:

ՎԵՐԺԻՆ — Դու շատ սխալ ես վազգէն, անոնք ուրիշ աղջկայ մասին խօսած են, ես Ղուկասը շատ շատ կը սիրեմ:

ՎԱԶԳԷՆ — Օ՛, կ'ուզես հիմա ինձ խափել, դուն ալ Ուրբաթ օր այդպէս ըսիր, հայրիկին ըսիր որ, կը մեռնիս եւ Ղուկասին հետ չես ամուսնանար, ես չի լսեցի՞:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ — Ուէ՛լ, ես ալ վերթինին տեղը ըլլամ, այդ կապիկի երես Ղուկասը չեմ առներ, հասկցա՞ր:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ — Լո՛ւ Սիրանուշ, հաւատայ մայրիկիդ լուր կուտամ, լաւ ծեծ մը կ'ուտես:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ — Լուր տուր, մայրիկէ՞ն կը վախնամ, եթէ շատ ծեծեն, տունէն կը փախիմ, կ'երթամ:

ՎԵՐԺԻՆ — Ո՞ւր կ'երթաս, Սիրանուշ:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ — Ծօենց տունը, Ծօն զիս շատ կը սիրէ, նա զիս շատ համբուրած է, ըսած է, որ ես իրեն աղջիկն եմ:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ — Լո՛ւէ՛, Սիրանուշ, դուն շատ չփացեր ես,

դու փոքր աղջիկ ես, ամօթ է քեզ այդպէս բաներ խօսիլ, դեռ 14 տարեկան իսկ չիկաս, չես ամաչեր:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Թող փոքր ըլլամ, ի՞նչ կ'ըլլայ, մեր դասարանի բոլոր աղջիկներն ալ սղայ ունին, բոլոր տղաքներն ալ աղջիկ ունին, չե՞ս գիտեր, անցեալ չաբաթ երեկոյ քիս փարթի ունէինք, մայրիկս հրաման տուաւ, ես ալ զնացի, հոն ալ ձօն տասը անգամ համբուրեց զիս:

ՏԵՍԻԼ Դ.

(Նոյնի եւ Սուրէն)

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ. — (Դուռը կը դարնուի, Հայկանուշ դուռը վազելով եւ բանալով) — Հրամեցէ՛ք, հրամեցէ՛ք պարոն, Օրիորդը հոս է: (Յետոյ ինք դուրս կը մեկնի):

ՍՈՒՐԷՆ, (Ներս մտնելով) — Բարեւ, բարեւ Օրիորդ:

ՎԵՐԺԻՆ, (Ոտքի կանգնելով եւ աթոռ մը ցոյց տալով) — Բարի եկաք, Քրն. Սուրէն: Խնդրեմ նստեցէք:

ՍՈՒՐԷՆ, (Նստելով) — Էյ, տեսեմ ինչպէ՞ս էք Սիրանուշ:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Շատ լաւ Պր. Սուրէն, կրկին մեզի պատմութիւն պիտի պատմես, ճիշտ անցեալ անգամուան պէս, կամ Զարին եւ կամ Շահին փոքրիկ աղջկան պատմութիւնը:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լաւ, լաւ Սիրանուշ, իսկ դուք, դուք ինչպէ՞ս էք Վազգէն:

ՎԱԶԳԷՆ. — Ես ալ լաւ եմ, Պր. Սուրէն, բայց ես պատմութիւն չեմ ուզեր, թուղթ պիտի խաղանք, կամ 66 կամ 500, այս անգամ ես պիտի տանիմ քեզ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց, Սիրանուշ, Վազգէն, այդ երկուքը միեւնոյն ատեն չենք կրնար ընել, կամ մէկը, կամ միւսը:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Նօ, ես չեմ ուզեր թուղթ, պատմութիւն կ'ուզեմ:

ՎԱԶԳԷՆ. — Նօ, ես ալ պատմութիւն չեմ ուզեր, թուղթ կ'ուզեմ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լաւ այդ երկուքն ալ կ'ընենք, եթէ դուք ալ, իմ ըսածը ընէք:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Ըսէ, ի՞նչ է, ի՞նչ է:

ՍՈՒՐԷՆ. — Հիմա, երկուքդ ալ դուրս կ'երթաք, մի քիչ ձիւնէ գնդակ կը խաղաք, լաւ մը կը մսիք, կը պաղիք եւ յետոյ ներս կուգաք, այն ատեն, նախ՝ պատմութիւն կը պատմեմ, յետոյ ալ թուղթ կը խաղանք, չըլլա՞ր:

ՎԱԶԳԷՆ. — Կուտ, քան Սիրանուշ: (Քրոջը թեւէն քաշելով կը գնան դուրս):

ՍՈՒՐԷՆ. — Լաւ, անոնք ալ գացին, էյ ինչպէ՞ս էք Օրիորդ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Լաւ Պր. Սուրէն, եթէ կարելի է լաւ ըսել:

ՍՈՒՐԷՆ. — Ուրեմն այնքան ալ լաւ չէք. եւ այդպէս ալ կ'երեւիք, կարծես Ամերիկա մտնելուդ պէս, ձեր նախկին ծիծաղկոտ յնաւորութիւննիդ կորսնցուցիք, թէ ոչ՝ յուսախար եղաք Օրիորդ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Պր. Սուրէն, ձեր անցեալ անգամ հոս եղած ատեն ալ, շատ բաներ ունէի ձեզ յայտնելիք, բայց չի կրցի, որովհետեւ Տէր եւ Տիկին Այանեանները մեզ միայնակ չի ձգեցին: Այժմ որ բոլորովին միայնակ ենք, գէթ սիրտս զովացնելու համար, կարգ մը բաներ պիտի յայտնեմ ձեզ, հոգս իսկ չընելով, թէ կը հետաքրքրուիք կամ ոչ, եթէ նոյնիսկ ձեզ պուխցաւութիւն ալ պատճառեմ, կրկին պիտի ըսեմ, որովհետեւ, մեր նաւին վրայ ունեցած 27 օրուան ընկերակցութիւնը, ինձ կուտայ այդ համարձակութիւնը ունենալ, մենք ամբողջ 27 օր եղբայր եւ քոյր եղանք իրարու, չէ՞:

ՍՈՒՐԷՆ. — Դուք կրնաք վստահ ըլլալ Օրիորդ, որ ես ինքս ալ բարեկամներ չունիմ այս երկրին մէջ, այժմ ինձ ոչ ոք աւելի մօտ է, քան դուք: Ես ինքզինքս շատ բարեբախտ պիտի համարեմ, եթէ դուք՝ միշտ ալ մնաք որպէս իմ քոյրը, եւ ես մեծ հաճոյքով մը, ձեզ հանդէպ կը կատարեմ, եղբօր մը բոլոր պարտականութիւններս:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ես գիտէի այդ Պր. Սուրէն, ես մասամբ ճանչցայ ձեր մեծ հոգին, մաքուր սիրտը, օգնելու եւ օգտակար ըլլալու վեհանձն կամքը, եւ ճիշտ ատոր համար ալ որպէս քոյր մը, իր մեծ ու խելօք եղբորը, պիտի ըսեմ բաներ մը, որ միայն մօրս կրնայի համարձակօրէն ըսել: Սուրէն՝ ես ոչ միայն կորուսեր եմ, իմ նախկին ծիծաղկոտ բնավորութիւնս, այլ ձեռք եմ բերեր մի այլ յատկութիւն, որ մինչ այդ ինձ անծանօթ էր, ես այժմ լալ եմ սովորեր: Քանի Ամերիկա եմ հասեր, ժամ մը իսկ չէ եղեր որ, ես միայնակ ըլլամ եւ չի լամ, ես կը տանջուիմ կոր Սուրէն, եւ սաստիկ շատ կը տանջուիմ, ես չէի կարող երեւակայել թէ ապագան որ այնքան վարդապոյն կ'երեւէր երէկ, այսքան դառն յուսախարութիւններով պիտի վերջանար:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց ի՞նչ է եղեր Վերժին, ի՞նչ է եղեր ձեզ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Շատ, շատ բան է եղեր Սուրէն, այժմ ես ինձմէ կ'ամաչեմ, որ ձեզ յայտնեմ բոլոր եղանակները, կ'ամաչեմ որովհետեւ ես ինքս միամտութիւնը ունեցեր էի հաւատալու, եւ ձեզ ալ յայտնելու, թէ Ամերիկա հարուստ մի նշանած ունիմ, չէնքերու, օթոմօպլիներու մեծ առեւտրական տան մը տէրը եւ կրթուած...:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց ի՞նչ, միթէ այդպէս չի գտա՞ք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ոչ միայն այդպէս չի գտայ, գոնէ ինք մարդ մը եղած ըլլար: Հաւատայ Սուրէն, որ այժմ այլեւս ոչ հարստութեան, եւ ոչ ալ հաճոյքի ետեւէ եմ, գոնէ մէկը ըլլար, մի քիչ կրթուած մէկը, որ գէթ չի ամչնայի ըսելու, որ սա ալ իմ ամուսինս է, թէեւ աղքատ, բայց վերջապէս մարդ մ'է: ... Բայց երբ կը մտածեմ որ պարզ խաբերայ մ'է, ստախօս մ'է, ինչպէ՞ս կարող եմ, ես ինձ թոյլ տալ, որ այդ կարգի աննկարագիր մէկու մը կիներ դառնամ: ... Կը հաւատաս Սուրէն, նոյնիսկ, մեզ գրած նամակները ինքը չէ գրած, ուրիշներու գրել տուած է:

ՍՈՒՐԷՆ. — Շատ տարօրինակ բան, այդպէս բան ալ կ'ըլլա՞յ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ինչպէ՞ս կարող եմ ես այդպէս տղտի մը, անուսի մը կիներ դառնալ...: Օ՛հ, Աստուած իմ, եթէ վերջը վերջը մի այդպիսի խոսքանի կիներ պիտի դառնայի, ալ ինչո՞ւ այնքան ատեն ուսանեցայ, դասեղաններու վրայ կեանք մաշեցուցի, չէ որ առանց ատոր ալ այդպիսի ամուսին մը կրնայի ճարել, նոյնիսկ Պոլսոյ փողոցներէն: ... Բայց ի՞նչ պիտի ընեմ Սուրէն, այժմ ինքս ալ չեմ գիտեր, ամէն կողմ, ամէն կերպ կը մտածեմ, ելք մը չեմ կարող գտնել, մինչեւ հիմա, միայն Ալանհաններուն յայտնած եմ, որ ես անոր հետ չեմ ամուսնանար, քիչ առաջ ալ աղախինը հոս էր, անոր ալ յայտնեցի, իսկ եթէ դուք ալ չի գայիք, հաւատայ սրբտիս նեղութիւնէն կը սպսթէի...: Օ՛հ, կեանքը դժոխք մը դարձաւ ինձ համար Սուրէն, նոյնիսկ կը մտածեմ քիչ մը թոյն խմելով, վերջ տամ այս կեանքին, գոնէ կ'ազատիմ: (Դառնօրէն կուլայ):

ՍՈՒՐԷՆ, (Սփոփել ջանալով). — Բայց Վերժին՝ դուք շատ, շատ յոռետես էք դարձեր կեանքի նկատմամբ, անձնասպանութիւնը հոգիով թոյլ հակներու դօրծ է, որոնք չեն ուզեր, կամ կամքի ոյժ չունին կեանքի տառապանքին դէմ ճակատելու, կուրծք տալու եւ սպրեւելու: Ի՞նչ է կեանքը, եթէ չեա ապրեր նեղութիւնը ու թշուառութիւնը, նա որ տառապանքը ու տանջանքը չէ տեսեր, նա միայն կիսով է ապրեր՝ կեանքը: Կեանքը մանաւանդ այս դարուն մէջ երկու կողմ ունի, լաւ ու գէշ, հաճոյք եւ տառապանք, այն որ այդ երկուքն ալ չէ ապրեր, նա միայն կէս մարդ է: Ես գիտեմ որ դու ինքդ կեանքի միայն մէկ կողմը տեսած էիր, կեանքը միայն կիսով էիր ապրած, դու կեանքի միայն լաւ կողմը ապրած էիր, եւ ճիշտ ատոր համար ալ, ես ձեզ չի հակաճանցի, հէնց որ դուք բերաննիդ բացիք, ես հասկցայ որ դուք ծներ, մեծացեր էք ճոխութեան մէջ, անհող, անաշխատանք, ձեր ծնողքը հոգացեր են, ձեր բոլոր պէտքերը, վերջապէս դուք նաեւ էիք մահեր, ա-

ունց կեանքի միւս կողմն, վատ կողմն ալ տեսած ըլլալու, եւ ճիշտ ատոր համար էր, որ դուք մեծ, մեծ երազներով տարուած, խանդավառուած էիք, ձեր ապագայ վայելիքը երջանկութիւններով, ճիշտ ատոր համար ալ, ես ձեր հետ չի վիճեցի, չի ընդդիմախօսեցի, որովհետեւ ես ինչո՞ւ պիտի խօսէի մէկուն, բանի մը մասին, կեանքի մը մասին, որ չէիք ապրած, ուրեմն չէիք ալ կրնար ըմբռնել... : Ես խորապէս կը ցաւիմ քոյրս, որ դուք ինքզինքնիդ շատ դժբախտ կ'ըզաք, եւ որուն համար ալ կուրաք իսկ : Բայց մի դուցէ շատ տարօրինակ թուի ձեզ, երբ ըսեմ՝ հոգեպէս ուրախ եմ, որ դուք այժմ կ'ապրիք կեանքի միւս մասն ալ, եւ այդ ձեզ կ'ամբողջացնէ, դուք կը դառնաք աւելի կատարեալ, աւելի հասկցող, աւելի խելօք :

ՎԵՐԺԻՆ. — Սուրէն, բայց դու իրա՞ւ ուրախ ես, որ ես կը տանջուիմ :

ՍՈՒՐԷՆ. — Ո՛չ Վերժին, ո՛չ այդ բառին ամբողջ իմաստովը, ես միայն գոհ եմ, որ դուք այժմ ամբողջական կեանքը կ'ապրիք, եւ դայն աւելի լաւ կ'ըմբռնէք, դէթ յետ այսու դիւ աւելի լաւ կը հասկնաք :

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ես, հազար անգամ աւելի կը նախընտրէի, որ ես կեանքի միայն մէկ կէտին, լաւագոյն կէտին ծանօթ ըլլայի, իսկ միւս կէտը, թող որ ինձ անծանօթ մնար, դէթ այսպէս չէի տանջուեր :

ՍՈՒՐԷՆ. — Անշուշտ չես ցաւիր քոյրս, որ ձեզ ըսեմ, ինչ որ կը մտածեմ, որովհետեւ ես իմ ամբողջ հոգեւոր կ'ատեմ կեղծիքը, ես պէտք է ըսեմ, ինչ որ կը մտածեմ, ես պէտք է ըսեմ ձեզ, որ ձեր այդ արտայայտութիւնը կը յայտնաբերէ գոհակ անձնասիրութիւն մը, որը երբէք չէի բաղձար, որ դուք ունենայիք :

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ի՞նչ կրնամ ընել Սուրէն, ես չեմ կարող տուալ այս դժբախտութեանց, ես չեմ սովորեր անոնց :

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց քոյրս, ինչո՞ւ չի մտածես, որ դու ինքդ

միակը չես այդ դառնութիւնները քաշողը, շուրջդ նայէ անգամ մը, տես սա միլիոնաւոր մանկամարդ աղջիկները, կիները, որոնք բոլորն ալ զրկուած են իրենց ծնողքի գուրգուրանքներէն, նետուած են գործարաններուն մէջ ու հոն իրենց կեանքը կը փճացնեն կտոր մը հացի համար : Նայէ անգամ մը փողոցները, ի՛նչ, ի՛նչ կեանք է, որ կ'ապրին, սա խեղճ աղջիկները, որոնք դուք անբարոյական պիտի անուանէք, իսկ ես վաթսարագոյն կարգերու դժբախտ գոհերն են պիտի ըսեմ, որոնք նոյնպէս քեզի նման հայրէ մայրէ մը ծնած աղջիկներ են, եւ ծնած են լաւագոյն մայրեր ըլլալու :

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց Սուրէն... :

ՍՈՒՐԷՆ. — Այո՛, այո Վերժին, գիտեմ ինչ պիտի ըսես, այո անոնք ալ պատուաւոր աղջիկներ, լաւ մայրեր կ'ըլլային, եթէ միայն, ընկերութիւնը պատեհութիւն տար անոնց, որ կարենային ուրիշ միջոցներով, լաւապէս ապրիլ :

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց Սուրէն, ո՞վ կ'արգիլէ անոնց, որ գրեմն եւ գործեն, չէ՞ որ այս երկրն մէջ, կանանց համար շատ գործ կայ :

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց ի՞նչ կը խորհիք Վերժին, միթէ՞ անոնք չեն գործած, անոնք իրենց պատուին վրայ ձեզի չափ չեն խորհած, միթէ՞ անոնք տունէն անմիջապէս փողոցն են նետուած : Ոչ, ոչ Վերժին, անոնք ալ ձեր սեռին կը պատկանին, անոնք ալ պատուախնդիր եղած են, անոնք ալ ձեզ նման դժբախտութեանց են հանդիպեր, նախ ինքզինքնին նետեր են գործարանները, հոն վերջ գտած չէ իրենց թշուառութիւնը, անոնք ալ խորհած են ամուսնանալ, տուն տեղ ըլլալ, հոն եւս յուսախար եղած են եւ վերջապէս անոնք ալ մարդ են, անոնք ալ թշուառներն ունին, եւ ամենէն յետոյ ինքզինքնին տուեր են դիւրին կերպին, դիւրին միջոցին... Վերժին ներկայ կարգերուն տակ, ոչ ոք դատապարտելի է, ոչ արեւցողը, ոչ աւագակը, ոչ մարդասպանը, ոչ

խակ պոռնիկը, եւ ոչ ալ պըմպը եւ հօսօն, անոնք բո-
լորն ալ, թշուառ զոհերն են ներկայ անարդար կարգե-
րուն, որոնք՝ եթէ նոյն խակ, քու հաւատացած Աստու-
ծոյդ ոյժը խակ ունեցած ըլլային, կրկին չէին կարող
խուսափիլ: Այո, անոնք անկամք անգիտակից, կամա-
կոր զոհերն են ներկայ անարդար կարգերուն, եղածը
անխուսափելին է, ուրիշ ոչինչ:

Վերծին. — Բայց Սուրէն, թէ ոչ դո՞ւք ալ Աստուծոյ չէք
հաւատար:

ՍՈՒՐԷՆ. — Վերծին, հաւատայ որ ես չեմ ուզեր խօսիլ
այդ մասին, մանաւանդ այսօր, ձեր այս վիճակին մէջ,
երբ դուք միայն սիրտնեքի պէտքը ունիք, իսկ ձեր
այդ սին հաւատքը, նախապաշարումները, մի գուցէ
ձեզ կ'սիրտին, եւ ես չեմ ուզեր որ զրկուիք անկէ:

Վերծին. — Օ՛հ, Աստուած իմ, ուրեմն դու չես հաւատար
Աստուծոյ, Սուրէն:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց Վերծին, դուք կը պնդէք որ խօսիմ:
Այո՛, ես չեմ հաւատար, մի այդպիսի գերմարդկային
ուժի, մի այդպիսի նախախնամութեան, եթէ իրաւ մի
այդպիսի Աստուած գոյութիւն ունեցած ըլլար, այս
աշխարհը, այսքան տառապանքով լեցուած չէր ըլլար,
եւ լաւ որ չեմ հաւատար Վերծին, եթէ ես հաւատայի,
իմ հաւատացած Աստուածս շատ, շատ տարօրինակ
Աստուած մը պիտի ըլլար, գիտէք ի՞նչ տեսակ Աստ-
ւած մը:

Վերծին, (Մոռցած իր ցաւերը). — Ո՛հ, ո՛չ ի՞նչ տեսակ
Աստուած մը:

ՍՈՒՐԷՆ. — Իմ հաւատացած Աստուածը պիտի ըլլար, մի
շատ աշխուհակ Աստուած մը, ճիշտ հակառակ ձեր հա-
ւատացած Աստուծոյն, հակառակ ստորոգելիներով:

Վերծին. — Ինչպէ՞ս թէ, ինչպէ՞ս Աստուած մը:

ՍՈՒՐԷՆ. — Եթէ աշխարհը ըլլար այնպէս, ինչպէս այսօր
է, եւ եթէ ես ալ Աստուծոյ մը գոյութեան հաւատայի,
ան արդէն իմ հաւատացած Աստուածս պիտի ըլլար, ա-

մենասնափառ, ամենափառամոլ, ամենակեղծ, ամե-
նակաշատակեր, ամենաանդուրթ, ամենասիրտէք, ու դեռ
այսպէս շարունակելի: Չէ մի որ, ըստ ձեր հաւատքին,
այս աշխարհի վրայ տերեւ մ'իսկ չի շարժիր առանց
Աստուծոյ հրամանին, եւ ուրեմն այն բոլոր աղտոտու-
թիւնները որ տեղի կ'ունենան այս աշխարհի վրայ, իր
ստեղծած մարդոց կողմէն, իր կամքովն իսկ են: Չէ՞
որ նա կարող էր, այս աշխարհը երջանկութեան ու խա-
ղաղութեան վայր մը ընել, եւ այդ իր միայն «Թող ըլ-
լայ» ըսելովը, ուրեմն ինչո՞ւ այդ երկու բառը չի ըսեր
եւ թող կուտայ որ մարդիկ այսքան տանջուին, չար-
չարուին: ...Ոչ Օրիորդ, ոչ, մի այդպիսի Աստուած
գոյութիւն չէ ունեցած, չունի եւ չէր ալ կարող ըլլալ:
Ձեր այն սին հաւատքին վրայ կարելի է միայն ծիծա-
ղիլ, բայց ես այդ ալ չեմ կարող, որովհետեւ ես ինձ
չեմ ներեր ծիծաղիլ մարդկային այդքան յիմարութեան,
տգիտութեան վրայ: Բայց ի՞նչ կասկած, որ մեր յա-
ջորդ սերունդը, ոչ միայն կը ծիծաղի ձեր վրայ, այլ
կուշտ ու կուռ կը խնդայ: Երբ մեր գրականութեան մէջ
հանդիպի որ մենք անդոյ Աստուածներ ենք շիներ, եւ
անոնց առջեւ ալ ծուներ եկած, այս ու այն բանն ենք
խնդրեր, անոնք կը ծիծաղին մեր վրայ, ինչպէս այ-
սօր դուն ու ես կը ծիծաղինք մեր նախնիքներուն վրայ,
որոնք, փայտ, ջուր, արձան, մարդ, կրակ, արեւ, լու-
սին, այս կարգի բաներ պաշտած են: Այո, ես վստահ
եմ, որ անոնք պիտի ծիծաղին մեր վրայ եւ կուշտ ու
կուռ պիտի խնդան մեր միամտութեան, տգիտութեան
վրայ: Մենք երէկուան սերունդին վրայ կը խնդանք,
իսկ վաղուան սերունդն ալ մեր վրայ, ի՞նչ ընենք, որ
սա արդէն մարդու կատարելագործութեան ճամբուն
վրայ, աշխարհի օրէնքն է դարձեր:

Վերծին. — Բայց Սուրէն ես ձեզ այնքան, այնքան կը
սիրէի, որ երբէք չէի ուզեր, ձեր բերնէն այդ բաները
լսել: Ծիշտ է դուք շատ համոզիչ լեզու մը ունիք, դուք

մասամբ արդէն տարհամոզեցիք զիս, իմ երէկուան դա-
դափարներու մէջ, այժմ ինծի այնքան ալ խորթ չեն
հնչեր, ձեր ընկերվարական գաղափարները, բայց ես եր-
բէք չէի ուզեր լսել ձեր այդ անհաւատի խօսքերը:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լաւ, լաւ Օրիորդ, ես գիտեմ որ բաժնեկր
սոսկ ճշմարտութիւններ են, բայց զայն անյարմար տեղ
եւ անպատշաճօրէն գործածեցի, փոխանակ ձեզ սիրովե-
լու, որ արդէն ուրիշ տեղերէ վէրքեր ստացած էք, ես
ալ ձեր նախապաշարուած հոգին վիրաւորեցի, որուն
համար ալ կ'ուզեմ փակել այդ, այժմ ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ
պիտի ընես, ի՞նչ կերպ պիտի կարգադրես:

ՎԵՐԺԻՆ, (*Տխրօրէն*). — Ես ինքս չուարեր եմ Սուրէն,
ոեւէ կերպ ոեւէ միջոց մը չեմ կրցեր գտնել, ուր որ դե-
մեր եմ առջեւս պատ մը ելած է, այժմ ինքս ալ չեմ գի-
տեր ի՞նչ ընեմ, մանաւանդ զիս շատ տանջողը, այդ
ստախօս խալիսփայլին ինձ համար ծախսած հազար տա-
լերն է, որ եթէ զինքը մերժեմ, այդ որպէս գէնք, իմ
դէմ պիտի գործածէ, իմ դէմ վայրահաջութիւնները-
նելով, զիս նեղելով: Միւս կողմէ, եթէ մերժեմ ամուս-
նութիւնս տեղի չունենայ ծնողքս ալ հոն Պոլսոյ մէջ
պիտի տանջուին, որոնց նիւթական փիճակն այնքան ալ
լաւ չէ: Իսկ հոս, այս տնեցիները, ամէն օր գլուխս պի-
տի տանին, որ ամուսնանամ, որովհետեւ այդպէս ալ
խոստացեր են անոր: Այժմ չեմ գիտեր, ի՞նչ ընեմ, կը
մտածեմ գնալ գործարան մը գործել, բայց քսան տա-
րիէն իսկ, այդ հազար տալերը չեմ կրնար վճարել, իսկ
անդին ծնողքս կ'ակնկալեն որ չուտով ամուսնութիւնս
տեղի ունենայ, որ իրենք եւս չուտով Ամերիկա գան:

ՍՈՒՐԷՆ. — Վերժին՝ ես պատրաստ եմ ձեզ օգնելու, այն-
պէս ինչպէս դուք ինձ օգնեցիք նաեւ մէջ: Այժմ արդէն
եւ կը գործեմ եւ շատ լաւ կը վարձատրուիմ, այնպէս
որ, նոյնիսկ վեց ամիսէն, ձեզ կարող եմ այդ հազար
տալերը վճարել:

ՎԵՐԺԻՆ. — Շատ ազնիւ էք Սուրէն, եւ շատ գթոտ, բայց

եւ ինչպէ՞ս կարող եմ, մի այդպիսի մեծ օգնութիւն մը
ստանալ ձեզմէ, երբ գիտեմ, որ զայն երբէք չեմ կարող
փոխարինել, իսկ այդ տղէտը, նա երբէք այդ պայման-
ները չպիտի ընդունի, նա անմիջական իր դրամը պիտի
սրահանջէ, բայց էն կարեւորը ծնողքս է, անոնք մեծ
ակնկալութիւններ ունին, եւ ես չեմ ուզեր զիրենք յու-
սախար ընել, ոչ Սուրէն, ո՛չ այդ ըլլալիք բան է, ինձ
կը թուի որ կամ կեանքիս վերջ կուտամ եւ կ'աղատիմ,
ամէն բան մէկ կողմ թողելով եւ կամ ճակատադիրս այս
է ըսելով, հետը կ'ամուսնանամ, տեսնեմ ինչ կ'ըլլայ:
Այո, այո՛, պէտք է ինքզինքս դո՛հեմ, ուրիշ ճար չի կայ,
եւ կեանքս վերջացնելու չափ քաջութիւն չունիմ, այդ
իմ գործս չէ, այդ ալ քաջ հոգիներու տրուած է, իսկ
եւ թոյլ, անկամք, անոյժ մէկն եմ եղեր, ու այդ չէի
գիտեր մինչեւ այսօր... ըլլալիքը, միակ ըլլալիքը, ա-
նոր հետ ամուսնանալն է, թէեւ այդ իմ մահս է, բայց
թող որ գոհուիմ, դէթ անով կը փրկեմ ծնողքս եւ պա-
տիւս...: Այո, միակ այդ է ըլլալիքը, դուք այդպէս
չէ՞ք մտածեր Սուրէն, դուք այդպէս չէ՞ք խորհրդ, ի՞նչ
կրնամ ընել, դուք այդպէս չէ՞ք թելադրեր Սուրէն,
(կուլայ):

ՍՈՒՐԷՆ. — (Ձգացուած) Մի գուցէ... մի գուցէ այդ է
ըլլալիքը, բայց ոչ ճիշտը, բայց ոչ լաւագոյնը: Եթէ
եւ ինքս ըլլայի, այդ չէի ընել, բայց մի գուցէ ձեզ հա-
մար այդ է միակ ըլլալիքը:

ՎԵՐԺԻՆ. — Այո Սուրէն, այդ է ըլլալիքը, միակ ըլլա-
լիքը, ուրիշ ինչ կարող եմ ընել, եւ գերի մըն եմ, եւ
վաճառուած մըն եմ: Բայց դու զիս կրկին պիտի սիրես
չէ՞ Սուրէն, եւ կրկին ձեր քոյրը պիտի մնամ չէ՞, դու
իմ եղբայրը պիտի մնաս չէ՞, դու չպիտի ատես զես,
այնպէս չէ՞ Սուրէն, դու կրկին ինձ պիտի օգնես, դու
զիս միայնակ չես ձգեր այնպէս չէ՞ Սուրէն, Սուրէն...
Սուրէն: (Կ'իյնայ աթոռին վրայ, հեկեկալով):

ՍՈՒՐԷՆ. — (Ձգացուած, ոտքի կը կանգնի, կը շոյէ Վեր-

ժինի մաղերը) — Բայց ինչո՞ւ, ինչու կուլաս Վերժին, քաջ եղիր, մի գուցէ ձեր որոշումը միակ ըլլալիքը է, մի գուցէ յետոյ լաւ կ'ըլլայ, եւ կրկին ձեր եղբայրը կը մնամ, եւ կրկին կ'ընեմ ինչ որ պարտ է եղբոր մը ընել իր քրոջ: ...Մի', միլար Վերժին յետոյ ասոնք բոլորը կը մոռցուն, դու կրկին լաւ կեանք մը կ'ունենաս, լաւ օրեր կը տեսնես, տանջուողը միակ դուն չես, քեզ պէս միլիոնաւորներ կան, որոնք սակայն առանց լալու կը տանին կեանքի տառապանքը: Քաջ եղիր, տոկացիր կեանքի թշուառութեան, մտած եղիր, որ կ'անցնի այս փոթորիկը, յետոյ կրկին ձեր կեանքի արեւը կը փայլի, որովհետեւ ոչ մէկ փոթորիկ, այնքան մեծ չէ, ոչ մէկ ամպ այնքան թանձր չէ, որ կարենայ յաւիտենապէս փակել արեւին յոյսը:

ՎԵՐժԻՆ, (Ոտքի կանգնելով) — Շնորհակալ եմ Սուրէն, շատ շնորհակալ, կարծես դու ինքդ իսկ, իմ արեւն եւ, մանաւանդ այս օրերին առանց ձեզ իմ արեւը միշտ ալ խաւարած, միշտ ալ մութ պիտի մնար:

ՍՈՒՐԷՆ — Այժմ կը խնդրեմ, որ ինձ թոյլ տաք որ գնամ, իսկ դուք ալ հանգչելու պէտք ունիք: (Վերժինի ձեռքերը բռնելով զգացուած): Քաջ եղիր, Վերժին, քաջ եղիր: Յետաւթիւն, եւ չուտ չուտ կ'այցելեմ քեզ: (Կը մեկնի):

ՎԵՐժԻՆ — Յետաւթիւն Սուրէն, ջտեսութիւն, չուտով կրկին կուգար չէ՞:

ՍՈՒՐԷՆ, (Դուրսէն) — Այո, այո շատ չուտով:

ՏԵՍԻԼ Ե.

Սիրախուշ, վազգէն եւ վերժին

ՎԵՐժԻՆ — (Միայնակ) Այո՛ այո ընելիքս, ըլլալիքը միակ այդ է, պէտք է ամուսնանալ հետը, ուրիշ կերպ, ուրիշ միջոց չի կայ, ի՞նչ կրնար ընել խեղճ տղան, գիտեմ որ իր զգայուն հոգին կտոր կտոր եղաւ իմ այս վիճակը

տեսնելով... գիտեմ, որ եթէ միայն հաղար տալեր ունենար, այն ալ ինձ կուտար, որ ես ազատէի այս վիճակէս, բայց ինչ կրնայ ընել խեղճ տղան... նա միայն մէկ բան չի հասկցաւ, մէկ բան միայն, թէ եւ ատոր ալ վստահ չեմ, նա չի հասկցաւ որ ես զինքը կը սիրեմ, կը սիրեմ ոչ թէ եղբոր մը պէս, ոչ, ոչ իմ զգացումները իր հանդէպ շատ աւելի տաք են քան քրոջ մը զգացումները իր եղբոր հանդէպ: Ես կը սիրեմ զինքը բուն կերպով մը, իմ ամբողջ հոգիով, իմ ամբողջ էութեամբ: Այս սէքս սկսաւ նախն մէջէն, ու գնալով այրող կրակ մը կը դառնայ, ու կարծես նոյն այդ կրակին մէջ ալ պիտի այրիմ ամբողջութեամբս...: Բայց Աստուած իմ, ինչո՞ւ քաջութիւնը չունեցայ, իրեն յայտնելու...: Ով Աստուած իմ, դու որ մեզ խոստացեր ես, օգնել մեր նեղ օրերուն, ալ ո՞ր օրուան կ'սպասես, դու՝ ճամբայ մը ցոյց տուր, դու՝ կերպ մը խորհէ, դու միջոց մը ըսէ, իսկ եթէ այդ բոլորն ալ չես ուղեր ընել, դու քու վերջին ընկիւղը ըրէ, կտրէ սա տառապող կեանքիս վերջին թիւն ալ եւ թող որ գէթ սեւ հողին տակ սա չարչրկած մարմինս իր յաւիտենական հանգիստը գտնէ, իսկ հոգիս ալ տար, ուր որ քու արդարադատութիւնը կը վճռէ, հոգս իսկ չէ թէ դժոխքը, թէ արքայութիւնը:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ, (Ներս մտնելով վազգէնի հետ, կը վազէ Վերժինի մօտ, կը գրկէ, կը համբուրէ) — Ինչու, ինչո՞ւ կուլաս Վերժին, մի, մի՛ առներ այդ Ղուկասը, ինձի նայէ անգամ մը, եթէ փափաս, մամաս ալ չի ուզեն, եւ կրկին ձօն պիտի առնեմ:

ՎԵՐժԻՆ, (Իր լացը կեղծելով, ծիծաղելով) — Ո՛չ, ոչ Սիրանուշ, ես չեմ լար, միայն մի քիչ քնացեր էի, աչքերս կարմրեր են: Ինչո՞ւ պիտի լամ, եւ Ղուկասը շատ, շատ կը սիրեմ, Ղուկասը շատ լաւ տղայ է, մենք չուտով պիտի ամուսնանանք, եւ դուք ալ լաւ հարսնիք մը պիտի ունենաք:

ՎԱԶԳԷՆ. — Կօ ան, զիս չես կարող խաբել, դուն Ղուկասը չես սիրեր, կրնաս Սիրանուշը խաբել, բայց ոչ զիս, իմ խելքս ամէն բանի կը հասնի:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ոչ, ոչ Վազգէն, դուն շատ սխալ ես, ես Ղուկասը կը սիրեմ, եւ շուտով պիտի ամուսնանանք, շուտով կը տեսնես:

ՏԵՍԻԼ Զ.

Նոյնիք եւ Տէր եւ Տիկին Ալանեաններ

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. (Ներս մտնելով իր ամուսնոյն հետ). — Վերժին, բարեկամներդ շուտ են գնացեր:

ՎԵՐԺԻՆ. — Այո, արդէն միայն Պր. Սուրէնը եկած էր, այն ալ միայն կէս ժամ նստեցաւ եւ գնաց:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Մա, շուտով հարսանիք պիտի ունենանք, Վերժինը պիտի ամուսնանայ Ղուկասին հետ, քիչ առաջ ինք ըսաւ:

ՎԱԶԳԷՆ. — Այո, ըսաւ մայրիկ, բայց չեմ խորհիր, որ կը սիրէ, մեր ներս մտած ատեն կուլար արդէն:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Լաւ, լաւ, քիչ մը քիչ խօսեցէք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Վերժին աղջիկս, գնացած տեղերնիս Ղուկասն ալ հոն գտանք, ուղեց որ ուղղակի հոս գայ, որ քեզ հետ հարսանիքի մասին կարգադրութիւններ ընէ, բայց մենք չի ուղեցինք, թոյլ չտուինք, ուղեցինք որ դուք միայնակ մնաք եւ լաւ մը մտածէք ձեր ընելիքին վրայ, որպէս զի վերջը սէպէպը անոնք եղան չի ըսէք:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Հա աղջիկս, մենք կ'ուղենք, որ ամէն բան ձեր կամքով ըլլայ, մանաւանդ խեղճ հօրդ ու մօրդ համար, անդամ մը որ ամուսնացար, ալ ամէն բան կը վերջանայ, անոնք ալ հանդիստ չունջ մը կ'առնեն, եւ շուտով հոս կուգան:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ճիշտ է աղջիկս, Ղուկասը կը խենդենայ ձեր վրայ, նոյնիսկ ամուսնութեանդ յաջորդ

չարթուն, պատրաստ է ամէն զոհողութիւն ընելու եւ ծնողքդ հոս բերելու, որպէս զի ինքզինքդ միայնակ չի դգաս, դուք ի՞նչ ըսէք, ընելու պատրաստ է խեղճ տղան, ինչ պիտի ըլլայ դու ալ գիտես որ տղան քիչ մը գրիչէն, խելքէն տկար է, իսկ դու ալ ճարպիկ, ուսած աղջիկ ես, ալ ինչ ձեւ ուղես կրնաս գործածել:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Էյ աղջիկս, ի՞նչ խորհեցար, չե՞ս խորհիր թէ ճակատագիրս այս է եղեր ըսելով, ամուսնանաս, ամենէն լաւ բանը ըրած կ'ըլլաս:

ՎԵՐԺԻՆ. — Այո, Պր. Ալանեան, ես ալ այդպէս կը խորհիմ, շատ խորհեցայ, ուրիշ կերպ մը չի կրցի գտնել, միակ ըլլալիքը այդ է:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — (Ուրախ) Էփէրիմ աղջիկս, այդ ալ կ'ականկալէի քեզմէ, ուրիշ կերպ ալ չէր ըլլար, արդէն Խաչատուրն ալ ըսաւ. «Վերժինը շատ ճարպիկ, խելօք աղջիկ է, լաւ կերպ մը կը խորհի»:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Պրաւօ աղջիկս, քեզմէ շատ լաւ ես խորհեր, մենք ալ այդ եւ կին կը մտահոգուէինք, թէ եթէ Ղուկասը չի սիրէ, չի առնէ, ի՞նչ պիտի ընենք: Էփէրիմ աղջիկս, ես վաղը առաւօտ իսկ, կը գրեմ հօրդ մօրդ, աչքերնին կը լուսեմ, եւ կը յայտնեմ, որ տէրոջը կամքով, շուտով իրենք ալ հոս տեսնելու բախտը կ'առնենանք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Սիրանուշ, Վազգէն, չըլլայ թէ ո եւ է բան խօսիք դուրսերը:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Ի՞նչ պիտի խօսինք մայրիկ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Սանկ կը սիրէ, չի սիրեր, լացաւ, չի լացաւ, կը հասկնամ:

ՎԱԶԳԷՆ. — Մայրիկ, այդ բաները ինծի մի ըսեր, ես կը հասկնամ, այդ աղջիկիդ ըսէ:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Մայրիկ սուտ է, չի հասկնար, ես իրմէ լաւ կը հասկնամ:

ՎԱԶԳԷՆ. — Եւ ես չեմ հասկնար, դուն կը հասկնաս երբ երկու տարեկան ալ քեզմէ մեծ եմ:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Մեծ ըլլալով ի՞նչ կ'ըլլայ, գլուխդ պարապ է:

ՎԱԶԳԻՆ. (Գրոջը վրայ գնալով) — Գլուխս պարապ է, բու գլուխդ պարապ է, իմ գլուխս հայրիկին գլուխէն աւելի շատ բան կայ:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Իմ գլուխս ալ մայրիկին գլուխէն աւելի շատ բան կայ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Էֆէրիմ, Էֆէրիմ դաւաններս ամէն բան լմնցուցեր էք, հայրերնիդ մայրերնիդ անցեր էք, ի՞նչ պիտի ըլլայ ժամանակին ձագերն էք, լուցէք, ձեզ մտիկ պիտի ընենք: (Կը լռեն):

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Էյ աղջիկս ուրեմն վաղուընէ սկսեալ ամէն պատրաստութիւն տեսնենք, թող վաղը երեկոյ Ղուկասն ալ հոս գայ, որ բոլոր կարգադրութիւնները ընենք, ամէն ինչ շուտ մը վերջացնենք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Այդ շատ լաւ կ'ըլլայ Խաչատուր, ինչ որ պիտի ըլլայ թող շուտ մը ըլլայ, արդէն Ղուկասը տղան ամէն բան պատրաստած է, 400 տալերի աղամանդ մատանի մը, ձեռք մը ճերմակ հարսնութեան զգեստ, գեղեցիկ գլխարկ մը, հագար տալերի տան ֆըրնիչըրներ, իսկ իր տան տակի յարկն ալ պարպել տուած է, որ իրենք հոն ապրին, այնպէս որ ամէն բան պատրաստ է, կը մնայ միայն, որ հարսանիքին օրը որոշենք եւ լմննայ:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Այդ ալ բան մը չէ, օրը որոշելն ալ դըժուար գործ չէ, բայց վերջապէս ամուսնութեան արտօնազիր պիտի առնուի, տէրտէր պիտի տեսնուի, հարսանիքին տեղը պիտի որոշուի, գործ շատ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Քա հարսանիքին տեղն որոշելն ինչ է, իրենց տունը, անկէ աւելի լաւ տեղ կ'ըլլայ, միայն տէրտէր մը կը կանչենք, քանի մը հատ ալ բարեկամներ, կը վերջնայ կ'երթայ:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Շատ ճիշտ ես կնիկ, աւելորդ ծախսերու պէտք չկայ, հարսանիք ըսածդ ի՞նչ է, եղաւ լրա-

ցաւ, աւելի լաւ է ծախսը քիչ ըլլայ, սանկ աժան «կարապետ» բան մը, տղուն ալ մեղք է, օտարի մալ չէ, իրենց պիտի մնայ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ի հարկէ, մենք մեծ հարսանիք ըրինք ինչ եղաւ, չէ նը մեծ մեծ նուէրներ մը ստացանք, բերածնին կարծես 5 եւ 10 սէնթնոց խանութներէն գընւած բաներ էին, ան ալ չի գործածած կոտրեցան վերջացան:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ամօթ է Հռիփսիմէ, ինչե՞ր կը խօսիս, ամօթ է, ալ ի՞նչ պիտի բերէին, ժամացոյց մը չի բերին, գորդ մը չի բերին, թէ ոչ սուրճի եւ թէյի սէքեր մը չի բերին, ալ ի՞նչ պիտի բերէին:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Օֆ Խաչատուր, այդ ամբողջ բերածնին, մեր ծախսածին հարիւրին մէկն ալ չէր, գիտե՞ս որ 700 տալերէն աւելի ծախս ըրինք, մեր հարսանիքին, չես յիշե՞ր:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ինչ կ'ուզէ թող ան ըլլայ, ես ան գիտեմ որ այդ բաներուն մասին խօսիլը շատ ամօթ բան է, ամուսնացողը անոնք չէին, մենք էինք, անշուշտ ծախս կ'ըլլայ:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Հայրիկ, կեցիր որ տեսնես, իմ հարսանիքիս ինչ շատ բաներ պիտի առնեմ:

ՎԱԶԳԻՆ. — Բան մըն ալ չպիտի առնես, եթէ ես ըսեմ կրկին ինչ որ է, ես քենէ երկու տարի առաջ պիտի ամուսնանամ:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Լուցէք ձագեր, մեծցեր են, հիմա ալ իրենց հարսանիքին մասին կը մտածեն:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Հայրիկ, չէ որ վերջը վերջը, պիտի ամուսնանամ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Սուս ձայնդ կտրէ, չես ալ ամչնար:

ՍԻՐԱՆՈՒՇ. — Ինչո՞ւ պիտի ամչնամ մայրիկ, տղայ ունիմ, բան ունիմ, դպրոցս լրացուցածիս պէս, պիտի ամուսնանամ, իմ ձօին հետ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. (Բերնէն ապտակելով) — Լռէ չփացած:

ՍԻՐԱՆՈՒԾ, (Լալով դուրս կը գնայ):

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Իշտէ այս է Ամերիկեան կըթութիւնը, Ամերիկեան ազատութիւն, դեռ 14 տարեկան չկայ, ամէն բան ինձմէ քեզմէ լաւ կը հասկնայ, կարծես դըպրոցը ուրիշ բան չեն սորվեցներ, տղայ, աղջիկ, սիրելի պագնել, մենք անոնց հասակին երեխան ինչպէս կը ծնի այդ իսկ չէինք գիտեր:

ՊՐ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ինչ պիտի ըլլայ, երես կուտաս, հարիւր անգամ ըսեր եմ որ մուլինկ փիքչըրները մի զըրկեր, ամէն բան հոն կը սորվին:

ՀԱՅԿԱՆՈՒԾ, (Ներս մտնելով). — Կերակուրը պատրաստ է, հրամեցէք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ելիք, գնանք ճաշենք, ելիր աղջիկս, (Վերթինի) ելիր, մի խորհիր, Աստուծոյ կամքը այդ է, վերջերնիդ լաւ կ'ըլլայ:

(Բոլորը կը գնան ճաշելու):

ՎԱՐԱԳՈՅՐ

Վերջ Բ. Արարուածի

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Գ.

(Ժամանակ երեք ամիս յետոյ: Եղանակ Գարուն:)

ՏԵՍԻԼ Ա.

Բէմը կը ներկայացնէ, Տէր եւ Տիկին Աղփատեանն ընդ մաշտնեակը, սենեակին մէջտեղ կայ սեղան մը, շուրջերը աթոռներ, մէկ կողմին ափսէներու դարակ մը, պատերէն կախ կան զանազան պտուղի եւ այլնի նկարներ, իսկ տան դռան կողմին զգեստներ կախելու տեղ մը, սենեակին մէջ կը բացուին երկու դռներ, պատուհան ելն: Վարագոյրը բացուելուն՝ Պր. Աղփատեան իր փայփը կը ծխէ, իսկ Տիկ. Աղփատեան, մի ինչ որ գուլպայի վրայ նորոգութիւն կ'ընէ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Իրաւ Վերթինին ալ լուր տուի՞ր, որ այս երեկոյ հոս գայ:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ճիշտը ըսեմ, անձնապէս իրենց տուանը չի գնացի, գիտես որ անոր ամուսինը չեմ սիրեր, խորհելով որ մի դուցէ տունը կ'ըլլայ չի գնացի, մանաւանդ որ իր ամուսինը չէի կրնար հրաւիրել, որովհետեւ ոչ Սուրէնը եւ ոչ Լեւոնը, անկէ չեն ախորժիր:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այո անկէ չեն ախորժիր, բայց Վերթինին վրայ հոգի կուտան, բոլորն ալ կը սիրեն Վերթինը:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այդ ես ալ գիտեմ, բայց շատ պաղ պիտի ըլլար որ կինը հրաւիրէի եւ ամուսինը՝ ոչ: Բայց ինչպէս ըսի արդէն ուրիշի միջոցաւ յայտնեցի, որ իր եւ մեր նաւի ծանօթները, բոլորն ալ այս երեկոյ մերը պիտի ըլլան, եւ մեր բոլորին բաղձանքն է, որ ինք եւս ներկայ ըլլայ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Լաւ, լաւ, նա անպայման կուգայ, կերպ մը կը խորհի եւ ներկայ կ'ըլլայ, մանաւանդ երբ գիտէ որ Սուրէնն ալ հոս պիտի ըլլայ:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Մարիամ գիտե՞ս, որ Վերժինը շատ շատ մեծ սխալ մը ըրաւ, որ Ղուկասին հետ ամուսնացաւ, երանի մի քիչ եւս սպասեր, եւ ո՞վ գիտէ թերեւս մինչեւ հիմա Սուրէնին հետ ամուսնացած կ'ըլլար:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց Գէորգ, ո՞վ գիտէ, ի՞նչ ներքին պատճառներ ունեն խեղճ աղջիկը, այլապէս չէր ամուսնանար, նա շատ խելօք աղջիկ է, եթէ հարկեցուցիչ պատճառ մը չունենար չէր ամուսնանար...: Խեղճ Վերժին... խեղճը շատ կը տանջուի այժմ:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ի՞նչ կրնանք ընել՝ տանջանքը մեր բոլորին ալ բաժինն է, այս անպիտան աշխարհքը տանջանքի վայր մըն է կարծես... միթէ մենք ալ չենք տանջուիր: Մենք ի՞նչ օր ենք տեսեր, քանի Ամերիկա ենք հասեր, լաւ օր մը վայելցի՞նք:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ճիշտ ես Գէորգ, մենք ալ լաւ օր մը չի տեսներ, բայց այդ խեղճինը աղքատութեան երեսէն չէ, այլ անյարմար ամուսնոյն երեսէն: Խեղճ աղջիկը տանիլ իսկ չի կրնար, ամուսնոյն երեսը տեսնել չուզեր, օր մը իսկ միասին փողոցը չէ ելած, (կամացէն), մարդու բան մը չի ըսես, նոյնիսկ հասկցայ, որ մինչեւ հիմա, որպէս այր ու կին միասին իսկ չեն սպուկած:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ, (Ապշած). — Զէ ֆանքըմ, այդ չըլլալիք բան է, այդպէս բան կ'ըլլա՞յ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այո, այո կրնաս հաւատալ ըսածիս, նոյնիսկ նախ քան ամուսնանալը, այդ պայմանը դրեր է Ղուկասին, իսկ Ղուկասն ալ մտածեր է թէ, յետոյ տեղի կուտայ, հաւանք է, եւ այսպէս ամուսնացեր են, հիմա հասկցա՞ր:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Շատ տարօրինակ բան, առաջին անգամն է, որ այդպէս բան մը կը լսեմ, չըլլալիք բան, ես ինքս չեմ հաւատար, մինչեւ որ իրենք իրենց բերնով չըսեն:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Հոտ չի հաւատալիք ի՞նչ կը մնայ,

եւ լաւը գիտեմ, չե՞ս տեսներ, օր մը Վերժինը տունէն դուրս ելած ունի՞, խեղճ աղջիկը քաշուած տան չորս պատերուն մէջ, ոչ թէ կ'ապրի, այլ պարզապէս կը սպայ:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ, (Գլուխը շարժելով). — Իշտէ այս է կեանքը Մարիամ, մին աղքատութեան, միւսը անգործութեան, մի ուրիշն ալ անյարմար ամուսնոյն երեսէն կը տանջուինք, վերջապէս ամենքս ալ, պէս պէս պատճառներ ունինք:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Շատ ճիշտ էք Գէորգ, բոլորս ալ մէկ մէկ ցաւ ունինք, շատ ճիշտ էր Սուրէնը, թէ «Այս աշխարհի վրայ միայն քիչերը կ'ապրին, իսկ մնացեալ մեծամասնութիւնը կը տանջուի միայն»:

ՊՐՆ. ԱՂՔԱՏ. — Մարիամ, այդ տղան զիս ալ իրեն նման չիեսց, ես ալ այժմ, ճիշտ իրեն նման կը հաւատամ որ այս աշխարհի վրայէն, ոչ թշուառութիւնը, ոչ խեղճութիւնը, ոչ ալ անօթութիւնը կը վերնայ, մինչեւ որ ներկայ դրամատիրական անարդար կարգերը չի վերանան:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Գէորգ, Սուրէնին մէկ խօսքը մըտքէս չելլեր, երբ ըսաւ թէ. «Եթէ օր մը, ձեր գործատէրերը նոյն իսկ մէկ կողով լեցուն ամերիկեան կանանչ բերրի խոտ մէկ կողով լեցուն ամերիկեան կանանչ բերրի խոտ մէկ կողով տալերն ալ հազիւ պիտի բաւէ ձեզ, միայն մէկ կողով տալերն ալ հազիւ պիտի բաւէ ձեզ, միայն մէկ շաւրթ ապրելու», եւ ճիշտ ալ այդպէս կ'ըլլայ, մէկ, քանի եկեր ենք երկուքովնիս ալ կը գործենք, բաւական ալ դրամ կ'առնենք, բայց ի՞նչ կ'ըլլայ, կրկին չորս ծայրը իրար բերած չունինք, առածնիս՝ մէկ մը առած օրերնիս կը տեսնենք, մէկ մըն ալ հատած օրը, բան մը աւելցուցած ունի՞նք:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Մարիամ, չես գիտեր ինչքա՞ն ուրախ եմ այսօր որ Պօլսոյ մէջ նախ քան մեր ամուսնութիւնը պօլ պօլ չի ջարդեցի, մեծ մեծ խոստումներ չըրի ձեզի, եւ արէն ձախէն ընելիքներուս մասին չի խօսեցայ: Զեք

ըսի միայն ինչ որ իրականութիւնն էր, թէ իմ անձի, թէ իմ ունեցածի եւ թէ նոյնիսկ Ամերիկայի մասին: Որոշն համար ալ ինչպէս կը տեսնեմ, ոեւէ պատճառ մը չեմ տուած, որ յուսախար ըլլայիք: Եթէ այդ նոյն բանը Ղուկասն ալ ըրած ըլլար, այսօր երկուքն ալ չէին տանջուեր, եւ թերեւս խաղաղօրէն ալ կ'ապրէին:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ճիշտ էք Գէորգ, Վերժինը ամէն բանի կը ներէ բայց ոչ այդ ստախոսութեան, խարերայութեան: Անցեալները կը խօսէինք, խեղճ աղջիկը ըսաւ. «Այժմ աղքատութեան կը տոկամ, հոգս իսկ չէ, բայց երբէք իրեն չեմ ներեր զիս խաբած ըլլալուն: (Կամացէն) նոյնիսկ ըսաւ թէ «ինչքան բախտաւոր կ'ըլլայի, եթէ Սուրէնին հետ ամուսնանայի»: Խեղճ աղջիկ փախանակ այդ բոլորը առաջ խորհելու, փոխանակ իր սէրը Սուրէնին հասկցնելու, հիմա իր սիրոյն մէջ կը տապալուի, կ'այրի:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց Մարիամ, Սուրէնը ամուսնութեան մասին իսկ չի մտածեր, իսկ Սուրէնի իրմով հետաքրքրուիլը պէտք է վերադրել, նաեւ մէջ իրենց ծանօթութեան, եւ ոչ թէ սիրոյ, կամ ուրիշ նպատակի:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Լաւ, հիմա ինչո՞ւ կը հետաքրքրուի, չէ՞ որ այժմ աւելի շատ կը հետաքրքրուի քան առաջ:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց կարծեմ, այժմեան հետաքրքրութիւնն եւս պէտք է վերագրել, Վերժինի ներկայ անբաղձալի վիճակին, Սուրէնը պարզապէս կը խղճայ Վերժինի վրայ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ոչ Գէորգ, ոչ, Սուրէնը բուն կերպով կը սիրէ Վերժինը, անոր հետաքրքրութիւնը շատ աւելի բան մըն է, քան պարզ ցաւակցութիւնը: Երանի թէ Վերժինը այդ ձեւական ամուսնութիւնն ալ չըներ, եւ հիմա արդէն Սուրէնին կինը եղած կ'ըլլար:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց ես այդպէս չեմ մտածեր Մարիամ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այո, այո, Սուրէնը եւ Վերժինը,

Րօմէօի եւ Ճուլիէթի նման զիրար կը սիրեն, այդ է իրականութիւնը: ... Հա՛ մոռցայ հարցնելու, Պր. Նուսպարին եւս լուր տուած ես:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Անշուշտ, հիմա երեքն ալ կուգան եւ նոյնիսկ Վերժինն ալ, ես կը խորհիմ, որ նա ալ կուգայ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց խեղճ աղջիկը, ինչպէ՞ս պիտի գայ միայնակ, իսկ իր ամուսնոյն հետ, մեռցնես դուրս չի կլլեր:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց իր ամուսինը, արդէն դուրս կ'ըլլու ժամանակ իսկ չունի, տղան 18 ժամ պէտք է խանութը բաց պահէ, ալ դուրս կ'ըլլու ժամանակ կը մնա՞յ, նոյնիսկ Կիրակի օրերը, պէտք է բաց ըլլայ: Հաւատայ դորձաւորութիւնը այդ կարգի պիզնիսներէն չատ լաւ է, զէթ Կիրակի մը կ'ունենաս, այլապէս ես ալ այդ կարգի պիզնիս մը կ'սկսէի, Ղուկասը դուրս կ'ըլլու ժամանակ իսկ չունի:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այո, դուրս կ'ըլլու ժամանակ չունի բայց խեղճ աղջկան քթէն, բերնէն բերելու շատ ժամանակ կը գտնէ:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Էյ Մարիամ, հիմա ճիշտը խօսինք դու գիտես որ ես Ղուկասը չեմ սիրեր, բայց պէտք է ըսել որ Վերժինին ըրածն ալ կնութիւն չէ, մանաւանդ երբ քիչ առաջուան ըսածներդ ալ իրական ըլլան, ալ հոտ թոնջ կնութիւն կը մնայ, անշուշտ ճիշտ ալ խըռը պահաս չի ըլլար:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց Գէորգ, ես իմ անձին պէս գիտեմ, որ թէեւ ըսածներս ճիշտ են, բայց միւս կողմէ ալ Վերժինը շատ հաւատարիմ է, չիտակը այդ ուղղու ալ Վերժինը չեմ կրնար ըսել Վերժինին: Զի սթեթիկաբար բան մը իսկ չենք կրնար ըսել Վերժինին: Զի սթեթիկաբար ճիշտ է, կնութիւն չէ ըրածը, նոյնպէս ճիշտ է, բայց չի խարեր, անհաւատարմութիւն չըներ, այդ ալ աւելի քան ճիշտ է:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ճիշտը կ'ուզես Մարիամ, մէկ կողմ թողունք որ կնութիւն չէ ըրեր, բայց կին մը որ փո-

խանակ իր^{ան}ամուսինը ուրիշ մը կը սիրէ, նոյնիսկ, հոգ
չէ թէ սանկ սոսկական սէր մըն է, կրկին ալ այդ կնոջ
խեղճ տես, հաւատայ Մարիամ, ես խէ՛ղ դիտնամ որ
դուն մի ուրիշը կը սիրես, հոգ չէ թէ նոյնիսկ մտովի,
ճիշտ դուռը ցոյց կուտամ քեզի, որովհետեւ, ես վըս-
տահ եմ որ կին մը, այն ալ միեւնոյն ատեն, երկու մարդ
չի կրնար սիրել, կամ մին կամ միւսը: (Դուռը կը
բաղխուի):

ՏԵՍԻԼ Բ .

Նույնի, Սուրբէն եւ Լեւոն

ՏԻԿ . ԱՂՔԱՏԵԱՆ , (Դուռը բանալով) .— Օ՛ր , հրամեցէք ,
հրամեցէք , խնդրեմ նստեցէք :

ՊՐՆ. ԱՆՔԱՏՅԱՆ. — Խնդրեմ ընկերներ, նստեցէք, նստեցէք, թէեւ տուններնիս դեռ եւս չենք չտկած, բայց այսբան կարելի է, ի՞նչ ընենք, պուրժուա չենք, որ ամէն բան կարգին ըլլայ, գործաւոր մարդ ենք:

ՍՈՒՐԷՆ.— Լաւ որ այդպէս է, եթէ պուրժուա ըլլայինք,
մեր զործը ի՞նչ էր հոս, ձեր տունը իսկ չէինք դար :
(Կր նստին) :

ԼԵԻՖՆ. — Ճիշտ է, ոչ մենք պուրժուականերուն կը յարմարինք, եւ ոչ ալ անոնք մեզի:

ՏԻԿ . ԱՂՔԱՏԵԱՆ . — Էյ տեսնենք ինչպէ՞ս էք Պ . Սուրէն :

ՍՈՒՐԻՆ.— Շատ լաւ Տիկին, կը դործենք, կ'ապրինք,
արդէն առկէ աւելին ալ չենք ակնկալեր:

ԼԵՒՈՆ. — Աւելիին պէտք ալ չունինք, (խնդալով), եթէ
քիչ մըն ալ աւելին ըլլայ, ահա տեսնես մենք ալ պուր-
ժուա կը դառնանք: (Կը խնդան բոլորն ալ):

ՏԻԿ. ԱՂԲԱՏԵԱՆ. — ԵՅ՝ Ղուբ Պր. Լեւոն, ձեր Ամերիկան
ի՞նչպէս սիրեցիք:

ՀԵՒՈՆ. — Տիկ. Աղբառտեան, այդ շատ սխալ հարցում մ'է որ ըրիք ինծի, գէթ առնուադն սխալ հասցէի ուղղեցիք, դուք գիտէք որ ես չիտակ խօսողին մէկն եմ, իսկ

Հիտակ խօսողը բարեկամ չի ունենար կ'ըսեն, փանքա-
յօնը ծակ կ'ըլլայ կ'ըսեն:

106ր ծակ կ'ըլլայ կ'ըսեն:
ՊՐ. ԱՂԻՍՏԵԱՆ.— Ընդհակառակը Պր. ԼԵԼՈՆ, քու այդ
 տեղն ուսուղիքն խօսածները, մեզ աւելի հաճոյք կը պատ-
 ճառէ, ես չատ կը սիրեմ, այդպէս բաց սիրտ, անվե-
 րապահ խօսողները:

բարպաշտ խոսողները։
ԼԵՒՈՆ. — Ուրեմն կ'ուզէ՞ք իմ կարծիքը ունենալ ձեր Ս-
 մերիկայի մասին... կարճը ըսեմ է՛լի երկիր է եղբւր (քահ-
 քահ կը խնդան բոլորը), կը խնդաք է՞՞ բայց շատ ճիշտ
 է ըսածս։ Մեր կողմերը է՛շերն ալ առաւօտ վեցին կ'ել-
 ւէին, մի քիչ խոտ կ'ուտէին, մինչեւ կէսօր կ'աշխա-
 տէին, կէսօրին կրկին կէս ժամ խոտ կ'ուտէին, մինչեւ
 երեկոյ կրկին կը գործէին, երեկոյին կրկին մի քիչ խոտ
 կ'ուտէին, գիշերը կը պառկէին, յաջորդ օրը կրկին
 ճիշտ նոյն բաները ընելու համար։ Միթէ հոս մեր
 կեանքն ալ միեւնոյն բանը է՞՞, պառկել, ելլել, ճաշա-
 րան, գործարան, սրճարան, սենեակ, եւ այսպէս օրեր,
 րան, գործարան, սրճարան, սենեակ, եւ այսպէս օրեր,
 ամիսներ, տարիներ, եւ նոյնիսկ դարեր, բայց բարե-
 բախտաբար այդքան երկար չենք կարող ապրիլ, այ-
 ղապէս ինչ որ թիւնք ախտի ընէինք։

ՍՈՒՐԻՆ. — (Խնդալով) Բայց ընկեր Լեւոն, մէկ ուրիշ
դժբախտութիւն որ մենք ունինք, էջերը չունին:

ՆԵՒՈՆ. — Այդ ո՞րն է, այդ ալ դուռն քնէ :
ՍՈՒՐԷՆ. — Անդործութիւնը, (բոլորը կը խնդան), այժմ
մենք անդործութիւնն ալ կը տատապինք, մինչդեռ է—
չերը աւելի կ'ուզեն որ անգործ ըլլան եւ հանգչին, բայց
երբ մենք անգործ ըլլանք, հաց տուող չկայ որ ուտեն
եւ ապրինք : Իսկ էչերը, գործեն թէ ոչ, պէտք է ուտեն
այլապէս չորս ոտքերնին կը տնկեն, և իրենց տէրերը մի
քանի ոսկի վնաս կ'ընեն : Իսկ այս օրերին եթէ գործա—
ւոր մը չուտէ եւ մեռնի, ոչ ոք կը վնասուի, նոյնիսկ
այն գործատէրը, որուն կը գործէր մեռնող գործաւորը,
որովհետեւ յաջորդ առաւօտ իսկ, մեռնողին տեղը մի
ուրիշը կը վարձէ փողոցէն : Հիմա տեսար որ էչերը մեղ-

մէ աւելի յարգ եւ արժէք ունին եղեր: (Բոլորը կը խնդան):

ԼԵՒՈՆ. — Բայց ընկեր Սուրէն, եթէ ուզենք մանրամասնութեան դնալ, էջերը ուրիշ շատ մը առաւելութիւններ եւս ունին, զոր օրինակ ո՞ր էջը կը խորհի, թէ ինչ պիտի ուտէ, այդ մասին իր տէրը թող խորհի, ո՞ր էջը կը մտածէ թէ ո՞ւր պիտի պառկի, այդ մասին իր տէրը թող մտածէ, ո՞ր էջը կը մտահոգուի, թէ ի՞նչ պիտի գործածէ իր կոնակը, այդ մասին ալ իր տէրը թող մտահոգուի: Էջը միայն մէկ լաւ դէնք ունի. «Տէրս՝ եթէ ամէն բանս կը հոգաս լաւ, այլապէս կը սատկիմ եւ դու երկու երեք ոսկի վնաս կ'ընես»: (Քահ քահ կը խնդան): Իսկ մենք. գործաւորներու մասին՝ ո՞վ կը մտահոգուի, եւ եթէ մեռնինք, ո՞վ կը վնասուի, ոչ ոք: Մի օր մի վայրկեան գործարանատէրերը մտահոգուած են, թէ ո՞ւր կը ճաշենք, ո՞ւր կը պառկինք, ի՞նչ կը հագնինք, որովհետեւ իշուն նման մեզ ալ դրամով չեն գնած, այլ ձրիաբար, եւ եթէ այդ բաները չունենալով մեռնինք, փառք Աստուծոյ, փողոցները շատ, էջէն շատ էջէն աժան: (Քահ քահ կը խնդան):

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ, (Խնդալով). — Բայց Պր. Լեւոն, դու մեզ բոլորս ալ էջ չինեցիր, այդ եղա՞ւ:

ԼԵՒՈՆ, (Լըջօրէն). — Հաւատայ տիկին, որ ներկայ դործաւորութիւնը, այժմ շատ աւելի ստորուկ վիճակի մէջ է, շատ աւելի դերի է, քան Աքրահամ Լիմբընի աղատած սեւամորթները: Լիմբըն չի աղատեց այդ խնդները այլ ընդհանրապէս, առաջ որ անոնք արժէքաւոր գերիներ էին, այսինքն դրամով գնուելիք գերիներ, իսկ այսօր, անոնք անարժէք գերիներ են, ձրիաբար գնուելիք գերիներ, նոյնը եւ մենք ճերմակ գերիներս, ճերմակ գործաւորներս:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց Պր. Լեւոն, հիմակ ալ մեզ տարիւր նիկըր չինեցիր:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց Տիկին, ի՞նչ է տարբերութիւնը, ճերմակին, սեւին, դեղինին, թխագոյնին, կարմրագոյնին, չէ՞ որ բոլորն ալ միայն գոյներ են եւ թերեւ տարբեր տարբեր գեղեցկութիւններ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ճանրմ սեւը սեւ է, ճերմակը՝ ճերմակ:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց ինչո՞ւ այդ մեծ տարբերութիւնը չէք դներ սեւ ձիին, ճերմակ ձիին, սեւ կատուին, ճերմակ կատուին, սեւ աղաւնիին եւ ճերմակ աղաւնիին: Զէ որ անոնք բոլորն ալ հաւասար կը սիրենք: Ինչո՞ւ այդ մեծ խտրութիւնը մարդկային գոյներու հանդէպ, չէ՞ մեծ խտրութիւնը մարդկային ունին, անոնք ալ զգացում ունին, առ որ անոնք ալ մարդ են, անոնք ալ զգացում ունին, անոնք ալ բանականութիւն ունին, անոնք ալ խելք ունին, անոնք ալ բանականութիւն ունին, անոնք ալ քու վերջապէս, չէ՞ որ ըստ քու հաւատքին, անոնք ալ քու հաւատացած Աստուծոյ է ստեղծեր, իսկ ըստ իմ հաւատքին, մենք ալ սեւ կ'ըլլայինք, եթէ մենք ալ Աստուծոյ ծնած ըլլայինք: (Դուռը կը դարձնոր):

ՏԵՍԻԼ Գ.

Նոյնք եւ Նուպար

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ, (Դուռը բանալով). — Օ՛հ, հրամեցէք, հրամեցէք Պր. Նուպար, տես բոլորն ալ հոս են, խընդրեմ նստեցէք:

ՆՈՒՊԱՐ, (Բոլորին հետ ալ ձեռքի սեղմումներ ընելէ յետոյ կը նստի). — Բոլորդ ալ հոս էք հա՛:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Եյ տեսնեք, դուք ի՞նչպէս էք Պր. Նուպար, Պոլիսը գեռ չի կարօցցաք:

ՆՈՒՊԱՐ. — Վայ ես խերը անիծեմ ձեր այս Ամերիկային, հոս եկանք մեզ էջ չինեցին, դրաստի մը նման կ'աչախատցնեն, եւ բան մըն ալ չես կարող ընել, (բոլորը բարձրօրէն կը խնդան), բայց ինչո՞ւ կը խնդաք ըսածս ճիշտ չէ՞:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ, (Խնդալով). — Շատ ճիշտ էք Պր. Նուպար, սխալին համար չենք խնդար, այլ քիչ առաջ մենք

այդ էջին մէտէլէն փակեցինք, իսկ դուք եկաք, կրկին էջին եսխայէն բռնեցիք...: Ուրեմն չի սիրեցի՞ք այս Աւետեաց երկիրը:

ՆՈՒՊԱՐ.— Զի սիրեցի՞, այդ ալ խօսք է, այժմ ես միայն 2—3 հարիւր տոլար աւելցնելուն վրայ կը խորհիմ, ճիշտ որ շինեցի անմիջապէս փրիս—փրթիս հաւաքելով թէրս—կէրի Պոլիս պիտի փախչիմ:

ՊՐ. ԱՂԲԱՏԵԱՆ.— Այո, եթէ միայն 300 տալեր հաւաքես, բայց այդ ալ բաւական դժուար է, շատերը այս երկիրն են մնացեր, ճիշտ այդ 300 տալերին չգոյու—թեան համար:

ՆՈՒՊԱՐ.— Այդ ալ ճիշտ էք, չորս ամիս է որ Ամերիկա եկեր եմ, դեռ չորս շաբաթ չեմ գործեր, եւ կ'ըսեն որ շուտով գործերը պիտի թուլնան եւ նորեկներուն ճամբայ պիտի տան: Եղբայր իմ ինչի՞ն պէտք էր Ամերիկան, հոն Պոլսոյ մէջ բան մը կ'ընէի եւ կ'ապրէի, գործաւորութիւնը կատարեալ տառապանք մըն է եղեր, եւ ես չէի գիտեր:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց Պր. Նուպար դու դեռ եւս պէտք է մնաս, պէտք է աւելի տառապիս, որպէսզի մի դուցէ՛ կարենաս հասկնալ գործաւորին վիճակը, անոր քաշած տառապանքը:

ՆՈՒՊԱՐ.— Մի գուցէ՞, չէ բարեկամս չէ, ես այս չորս ամսուան մէջ բաւական շատ փոխուեցայ, հիմա շատ լաւ կը հասկնամ թէ ի՞նչ ըսել է գործաւոր:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց այդ չի բաւեր, չի բաւեր միայն հասկընալ, թէ ի՞նչ ըսել է գործաւորութիւն:

ՆՈՒՊԱՐ.— Հապա՞:

ՍՈՒՐԷՆ.— Պէտք է հասկնաս նաեւ, թէ ի՞նչ ըսել է գործաւորութիւն:

ՆՈՒՊԱՐ.— Այդ ալ հասկցած եմ, այդ ալ, եւ շատ լաւ հասկցած, գործատէրերը, այդ շունչանորդիները գործաւորին մորթը կը հանեն եղեր, մորթը:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց այդ ալ չի բաւեր դեռ:

ՆՈՒՊԱՐ.— Հապա, ուրիշ ի՞նչ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Պէտք է հասկնաս նաեւ գործատէրին եւ գործաւորին ներհակ շահերը:

ՆՈՒՊԱՐ.— Այդ արդէն շատ դիւրին է Պր. Սուրէն, գործաւորը շատ առնել կ'ուզէ, իսկ գործատէրն ալ քիչ տալ, այս չէ՞ ամենը:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց այդ ալ դեռ եւս բաւական չէ:

ՆՈՒՊԱՐ.— Եյ ուրիշ ի՞նչ, ուրիշ ի՞նչ կայ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Պէտք է գիտնաս թէ ի՞նչ պիտի ընես:

ՆՈՒՊԱՐ.— Օ՜Ֆ, ամա՛ն բան հարցուցիր, կարծես ես խըմպել մըն եմ, ի՞նչ պիտի ընեմ, կամ կը հարստանամ եւ ես ալ գործատէր կը դառնամ, կամ կծիկը կը դնեմ եւ Պոլիս կը փախչիմ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Հիմա տեսա՞ր որ չեղաւ, այդ երկուքն ալ քեզ չեն կարող փրկել:

ՆՈՒՊԱՐ.— Ինչպէ՞ս թէ չեն կարող փրկել:

ՍՈՒՐԷՆ.— Որովհետեւ՝ դու ոչ կարող ես հարստանալ եւ ոչ ալ թուրքիա դնալ:

ՆՈՒՊԱՐ.— Ինչպէ՞ս թէ, չեմ կարող հարստանալ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բարեկամս քիչ առաջ 300 տալերին մասին կը մտահոգուէիր, իսկ այժմ սպանիական զոհակներ կը չինես, դու ինչպէ՞ս կարող ես հարստանալ, երբ այժմ

հարստութիւնն ալ, իշխանական ցեղերու նման ժառանգորդէ ժառանգորդի կը փոխանցուի, այժմ մեծահա-

ղորդէ ժառանգորդի կը փոխանցուի, այժմ աւելի եւ աւելի կը բուստները չեն սնանկանար, ալ աւելի եւ աւելի կը դիզեն, իսկ փոքր հարուստները կը կորսնցնեն, եւ քեզի

նման գործաւորներուն ալ հարստանալու ոեւէ պատե-

հուցիւն չի կայ, հիմա հասկցա՞ր:

ՆՈՒՊԱՐ.— Ոչ այդ ըսածդ չի եղաւ, ես քեզ միշտ ալ խե-

լօք մէկուն տեղը դրած էի, բայց այդ մասին շատ կարճ կը խորհիս եղեր:

ՍՈՒՐԷՆ.— Լաւ, ինչպէ՞ս բացատրէ տեսնեմք:

ՆՈՒՊԱՐ.— Ինչպէ՞ս, դու գիտես որ ես մի քիչ անգլիե-

րէն կը հասկնամ, գէթ այդ մէկ բանը թուրքերը ձեռ-

ՍՈՒՐԻՔԵՆ. — Բայց մի քիչ սպասէ Պր. Նուպար, սպասէ որ ես լրացնեմ ըսելիքներս: Լսիր հիմա, մենք ընկեր-վարականներս հասարակական երեւոյթները քննելու ատեննիս, ազգային սահմանները ի նկատի չենք ունե-նար, մենք երեւոյթները կը քննենք ընդհանուր համա-մարդկային առումով, մեր աչքին առջև է կը որ երկ-րագունդը, առանց ազգային սահմանների, մեր աչքին առջև է մարդկութիւնը առանց ցեղային բաժանումնե-րի, ուրեմն երբ դուք կ'ըսէք թէ Միաց. Նահանգներու մէջ միլիոնատէրները շատացեր են, մենք ալ ցոյց կու-կուտանք թէ արդեօք ո՞ւր են գնացեր, Գերմանիոյ, Ա-ւստրիոյ, Ռուսիոյ, Թուրքիոյ, Պալքանեան փոքր ազ-գերու եւ նոյնիսկ Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ե-րէկուան միլիոնատէրները: Զէ որ անոնք բոլորն ալ

կատարելութեան հասնի։
ԼԵՒՈՒՆ. — Ես մի այդպիսի անհրաժեշտութիւն չեմ կա-
րող ըմբռնել, ի՞նչ է ձեր եւ պուրժուապիի տարբերու-
թիւնը, անոնք ալ ժողովուրդի կատարելութեան մա-
սին կը ճառեն, դուք ալ, անոնք ալ օրէնքի եւ կանոնի
անունով կը խօսին դուք ալ։ Անոնք ալ ոստիկանութեան

և Բանակի միջոցով կ'իշխեն, դուք ալ: Այնպէս չէ՞: Անոնք պուրժուական օրէնքներ ու կանոններ ունին, դուք ալ ընկերվարական: Անոնք ոստիկանութիւն եւ սեւ ճերմակ ինչ անուն կուտաս տուր, անուանեցող Բանակներ ունին, դուք ալ **Չեչկայ** եւ կարմիր Բանակ: Ուրիշ խօսքով անոնք ալ այդ բոլորի անուանով եւ միջոցով կը ճնշեն խեղճ անհատը, դուք ալ նոյնը կ'ընէք, միայն տարբեր անուանեցող եւ միջոցներով:

ՆՈՒՊԱՐ. (Ուրախութեամբ). — Էֆէրիմ Լեւոն, լաւ մը նեղը թողուցիր Պր. Սուրէնը: Տէ խօսէ հիմա, Պր. Սուրէն, խօսէ, (կատակելով):

ՍՈՒՐԷՆ. — Ընկեր Լեւոն, հիմա ինձ լսէ, սա արդէն՝ մի դուցէ վերջին անգամը ըլլայ, որ մենք վիճաբանինք, դուք զիտէք որ ես ոչ մի ատեն չեմ ըսած, որ անիշխանականներուն ուղած բաները, գէշ բաներ են: Ընդհակառակը՝ ձեր ուղածները, բոլորն ալ լաւ բաներ են, եւ ոչ մէկ ընկերվարական գէշ են չի կրնար ըսել: Սա կայն ես կարող եմ աւելի լաւ բաներ ըսել, որ դուք մտածած իսկ չէք, եւ վստահ եմ, որ դու ինքզի իսկ պիտի սիրես, բայց անոնցմով երբէք չպիտի խանդավառուիս, կարծես ոչինչ չես լսած, ճիշտ այնպէս, ինչպէս մենք ընկերվարականներս կը լսենք ձեր լաւ պահանջները, բայց անոնցմով ոչ միայն չենք խանդավառուիր այլ նոյնիսկ ձեզ օգնել իսկ չենք մտածեր:

ԼԵՒՈՆ. — Լաւ, լաւ, փաստաբանութիւն մի ըներ՝ ըսէ տեսներդ այդ լաւ բաները:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լսէ ուրեմն, ես կ'ուզեմ որ նախ մարդը անմահ ըլլայ, մահ չի կենայ: Ես կ'ուզեմ որ մարդիկ ալ թեւեր ունենային եւ թռչէին գնային, ուր որ դարուն է ուր որ ամառ է: Ես կ'ուզեմ, որ մարդիկ ուտելու պէտքը չզգան, գտնուի այնպիսի նիւթ մը որ առանց աշխատութեան ձեռք բերենք, ինչպէս օդը, ջուրը: Ես կ'ուզեմ որ մարդիկ զգեստներ ալ չի հագնէին, որպէսզի ալ երբէք չաշխատինք, ես կ'ուզեմ որ մարդիկ գերբ-

նական ոյժ ունենային իրարու մտքի մէջ եղածը անմիջապէս գիտնային եւ վերջապէս ես կ'ուզեմ որ մարդիկ բոլորն ալ մաքուր, ազնիւ, վեհաճան, կատարեալ ըլլային, որպէս զի այս աշխարհը դրախտի մը վերածուեր, ու դեռ չատ կարելի է երկարացնել ասոնց շարքը, բայց այսքանն ալ բաւ է: Եւ երբ քեզ ըսեմ որ ասոնք ալ իմ դաւանանքն են, դու վրաս պիտի խնդաս, ըսելով՝ որ ասոնք բոլորովին չըլլալիք բաներ են, այնպէս չէ՞:

ԼԵՒՈՆ. — Այո՛:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լաւ, բայց ասոնք բոլորն ալ ճիշտ ձեր դաւանարներուն նման վիճաբանելու խնդիրներ կրնան ըլլալ, եւ այնքան իրականալի կարելի է տեսնել, որքան ձեր ըսածները: Զոր օրինակ, պահ մը ըսենք, որ մարդ անմահ չի կրնար դառնալ, այդ անկարելի է, բայց նոյնքան անկարելի չէ, որ մարդիկ գէթ 200 տարի կարենան ապրիլ: Պահ մը ըսենք որ մարդիկ թեւեր չեն կարենան ապրիլ: Պահ մը ըսենք որ մարդիկ վրայ նոր թեւեր կարող ունենալ, մենք մեր օրկանին վրայ նոր թեւեր չենք կրնար աւելցնել, այդ անկարելի է, բայց նոյնքան անկարելի բան մը չէ, որ մարդիկ մեքենական թեւեր ունենան եւ թռչին, չէ որ արդէն իսկ սկսած են: Պահ մը ընդունինք որ մարդ առանց ուտելու չի կրնար ապրիլ, այդ անկարելի է, բայց նոյնքան անկարելի բան մը չէ, որ քիմիական նիւթեր գործածուին եւ ուտելիք մը չէ, որ քիմիական նիւթեր գործածուին եւ խնդաները դիւրաւ ձեռք բերուին, (կատակելով եւ խնդանով), պահ մը ըսենք որ առանց զգեստներու մերկօրէն չի կարելի չըլլիլ, բայց նոյնքան անկարելի բան մը չէ, որ մարդ միայն սաւան մը վրան առնէ, ինչպէս Արաբ որ մարդ միայն սաւան մը վրան առնէ, ինչպէս Արաբիացիները կ'ընեն, կամ զգեստներու աւելորդները մէկ բիացիները կ'ընեն, կամ զգեստներու աւելորդները մէկ կողմ նետէ, ինչպէս արդէն կ'ընեն սկսած են: (Բոլորը կը խնդան) (ըջացած): Այժմ կը տեսնէք Պր. Լեւոն, այս բոլոր բաներն ալ լաւ բաներ են, բայց դեռ ես անկարելի, դեռ ես չատ հեռի, դուք կը խօսիք անհատի կարելի, դեռ ես չատ հեռի, ասորը ո՞վ հակառակ բացարձակ աղատութեան մասին, ասորը ո՞վ հակառակ

է, բայց այդ կ'ըլլայ միայն այն ատեն, երբ մարդիկ իսկապէս կատարելութեան մօտեցած կ'ըլլան: Այո եթէ մարդիկ վերին աստիճանի աղնուացած, կըթուած, հասկցող, խորհող, աղնիւ, վեհանձն, մէկ խօսքով կատարելութեան հասած ըլլան, այն ատեն մի դուցէ, թէ ձեր ըսածը եւ թէ փաստի սիրուն իմ ըսածները, բոլորն ալ կ'ըլլան: Բայց ե՞րբ, մի դուցէ հարիւր հազարաւոր, միլիոնաւոր տարիներ յետոյ, իսկ այժմ, մեր ի՞նչ հոգն է, հարիւր հազարաւոր տարիներ յետոյ, ըլլալիքին մասին մտահոգուիլ, անոր մասին խօսիլ, անոր մասին վիճիլ, չէ որ հարիւր հազար տարի յետոյ, այն ատենուան մարդկութիւնը, մեզմէ հարիւր հազար անգամ աւելի խելօք կ'ըլլայ, լաւ չի ըլլա՞ր, որ անոնց թողունք, իրենց մասին մտածելը, իսկ մենք ալ մտածենք, միայն մեր, մեր եւ մեր յաջորդ սերունդի մասին: Ճիշտ հիմա, ճիշտ մեզ համար, ընելիք շատ գործ կայ, թող որ նախ այդ գործերը լրացնենք, մենք եթէ միայն սա ներկայ կարգերը տապալեցինք եւ անոր տեղ ընկերվարական կարգեր հիմնեցինք, ատկէ աւելի լաւ բան չի պահանջուիր մեզմէ: Մենք մեր պարտականութիւնը, թէ մեզի հանդէպ, եւ թէ մարդկութեան հանդէպ իրապէս կատարած կ'ըլլանք:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց ընկեր Սուրէն, դուք ատով արդէն ընդունած կ'ըլլաք, որ դուք ընկերվարականներդ «Ալֆան եւ Օմեղան» չէք, ուրեմն ձեր հաստատելիք կարգերն ալ պիտի փոխուին:

ՍՈՒՐԷՆ. — Անշուշտ պիտի փոխուին ընկեր Լեւոն, ես կայունութեան, անփոփոխութեան չեմ հաւատար: Մենք ալ մարդկային պատմութեան, ընկերական հասարակական երեւոյթներու շղթային մէկ օղակն ենք: Ընկերվարական կարգերն ալ կը ծնին վաղը, կը հաստատուին միւս օր, եւ կը մեռնին յետոյ: Եւ այսպէս ալ կը շարունակուի կեանքը այնքան երկար ատեն, որքան

ատեն, որ մեր այս երկրագունդը մաս կը կազմէ համաստեղութեան:

ԼԵՒՈՆ. — Լա՛ւ, լա՛ւ ընկեր Սուրէն, իսկապէս որ քու հետ դուրս ելլել չէ կարելի, թէ պերճախօս էք, թէ պատրաստարան: Այժմ մի քիչ ալ պատեհութիւնը տանք տնեցիներուն, որ անոնք խօսին: Տիկին՝ մի քիչ ալ դուք խօսեցէք, որ մենք մտիկ ընենք, մենք արդէն չափաւոր ենք:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց ի՞նչ խօսիմ Պր. Լեւոն, մենք շատ ուսում չունինք, ճիշտը ըսեմ, ձեր այդ խօսածներէն ես բան մը չեմ հասկնար, ես միայն Աստուծոյ կը հաւատամ, ընկերվարութիւն, անիշխանութիւն չեմ հասկնար:

ԼԵՒՈՆ. — Լաւ, քանի որ դուն միայն Աստուծոյ կը հաւատաս, դուն ալ խօսէ Աստուածաշունչին, ջրհեղեղին, Նոյին, Նոյի տապանին, շա՛տ բան չի կա՞յ խօսելու (միշտ կատակելով):

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Հա՛, ատոնց վրայ խօսիմ, որ դուք ալ վրաս խնդաք, անհաւատներ, մեր Գէորգն ալ ձեզի պէս ըրիք, հիմա ան ալ չի հաւատար, երբեմն ալ զիս կը ծաղրէ:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց՝ ուրախ չե՞ս, որ ամուսինդ ալ զարգացեր է, ալ ի՞նչ կ'ուզես:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Եթէ անհաւատութիւնը զարգացում ըլլայ, ատկէ դիւրին ի՞նչ բան: Ուրեմն ես ալ չեմ հաւատար եւ կ'ըլլամ զարգացած, այդ եղա՞ւ:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց դուն եւ քեզի նմանները, ուզէք իսկ չէք կարող չի հաւատալ, որովհետեւ անգամ մը կուրօրէն հաւատացած էք:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ինչո՞ւ կուրօրէն, ես եղած բաներուն միայն կը հաւատամ, ոչ թէ ձեզի պէս, դեռ չեղած բաներուն:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց ո՞վ ըսաւ, որ քու հաւատացած բաներդ եղած են, ու եւ չի փաստ ունի՞ք, տեսե՞ր էք:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այո չեմ տեսեր, բայց Սր. Գիրքին մէջ գրուած է:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց ո՞վ ըսաւ, որ Սր. Գիրքին մէջ գրուած — ներքեղած բաներ են, չէ՞ որ անոնք ալ մարդիկ են գրած, եւ այն ալ հաղարարութիւններ ատալ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այո, անոնք ալ մարդիկ գրած են, բայց Աստուծոյ շունչովը, թէ ոչ չէին կրնար գրել:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց ո՞վ ըսաւ որ Աստուծոյ շունչովը գրած են:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այդ ալ, Սր. Գիրքին մէջ գրուած է, չէ՞:

ԼԵՒՈՆ. — Լաւ, եթէ վաղը ես ալ գիրք մը գրեմ, ամբողջութեամբ անիշխանութեան մասին, եւ գրեմ մէջ ալ գրեմ որ, այս գիրքը Աստուծոյ շունչով գրեցի: Կը հաւատա՞ս:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Անշուշտ չեմ հաւատար, քու գրածիդ ինչո՞ւ պիտի հաւատամ:

ԼԵՒՈՆ. — Լաւ, եթէ իմ գրածիս չես հաւատար, ինչո՞ւ այդ ձկնորսներու գրածին կը հաւատաս, անոնք ալ ճիշտ ինծի պէս խորհելով որ իրենց գրածներուն հաւատացող չպիտի ըլլայ, ըսեր են Աստուծոյ շունչովը գրեցինք, եւ հիմա դու ալ կը հաւատաս որ Աստուծոյ շունչով գրուած են այնպէս չէ՞:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ինչո՞ւ չի հաւատամ, քանի որ եղած բաներ են:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց ես ալ կ'ըսեմ, եղած բաներ չեն:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ինչպէս, եղած բաներ չե՞ն, ջրհեղեղը եղած չէ՞, Նոյ Նահապետը տապան չինած չէ՞, ամէն կենդանիներէն զոյգ զոյգ մէջը առած չէ՞: Գէթ այս բաներուն ալ չես հաւատար, որ Հայաստանի մէջ եղած են:

ԼԵՒՈՆ. — Մի գուցէ, Հայաստանի մէջ 40 օր, 40 գիշեր անձրեւ տեղացած ըլլայ, բայց Նոյ այդքան կենդանիներ ուրկէ՞ց պիտի հաւաքէր, մանաւանդ որ ամէն տեսակ

կենդանի Հայաստան չի կայ, բայց ես այդ մասը ընկեր Սուրէնին կը թողում: Իսկ ես, քանի մը հարցում պիտի ընեմ քեզի, տեսնեմ գէթ Սր. Գիրքէն տեղեկութիւն ունե՞ս:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ըսէ տեսնեմ, ես Սր. Գիրքը տասը անգամ կարդացած եմ:

ԼԵՒՈՆ. — Լաւ որ կարդացեր ես, ուրեմն գիտես որ Աստուծոյ շունչովը գրուած նախ Աղամբ ստեղծեց, իսկ յետոյ ալ Եւան, բայց ինչո՞ւ յետոյ դրախտէն դուրս վրտեց:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Որովհետեւ Աստուծոյ խօսքը մտիկ չըրին, եւ արդիւրեւ պտուղէն կերան:

ԼԵՒՈՆ. — Լաւ, եթէ հիմա քեզի հարցնեմ, թէ ի՞նչ պըտուղ էր կերածնին, «խնձոր» պիտի ըսես, չէ՞:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Անշուշտ խնձոր, հապա ի՞նչ: (Բոլորը քահ քահ կը խնդան): Ինչո՞ւ կը խնդաք սխա՞լ եմ:

ԼԵՒՈՆ. — Լաւ, այդ մասը ամուսինդ մեր գնալէն յետոյ, թող քեզ յայտնէ, թէ ի՞նչ պտուղ էր: Հիմա ուրիշ հարցում մը, դուն կարդացեր ես որ Աստուծոյ բարբառ հարցում մը, դուն կարդացեր ես որ Աստուծոյ բարբառ կացաւ եւ Աղամբ ու Եւան դրախտէն դուրս վտարեց, անոնք ալ դաւակներ ունեցան, բայց ինչպէ՞ս մարդկութիւնը բաղմացաւ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. (Մտածելով). — Այդ մասը չեմ կարդացեր, դուն ըսէ ինչպէ՞ս չառցան:

ԼԵՒՈՆ. — Անշուշտ քոյր-եղբայր, իրարու հետ ամուսնացած ըլլալու են, չէ՞:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այդ չըլլաիք բան է, այդպէս խայտառակ բան կ'ըլլայ:

ԼԵՒՈՆ. — Բայց չատնալու միակ ձեւը այդ է, չէ՞: Եւ եթէ՝ այդ խայտառակ կը կոչես, ես աւելի խայտառակ կը ըսեմ: Նոյ Նահապետ ալ իրեն երեք աղջիկներուն հետ ապրեցաւ, ճիշտ այնպէս՝ ինչպէս Պր. Գիտորդը եւ դուն, եւ այդպէս չատ դաւակներ ունեցան:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. (Նեղացած). — Սուս պէ սուս, այդ պիտի բան չկայ, սկսար սուտ սուտ բաներ կը խօսիս:

և էզը դատորոշել, բայց ենթադրենք որ Նոյ յաջողեցաւ, ճիշտ կերպով առանց սխալի, զատել այդ բոլորն ալ, բայց կրկին անկարելիութեան մը առջեւ ենք, թէ ինչպէ՞ս կարողացաւ այդ բոլորը հաւաքել, երբ մենք գիտենք որ անոնցմէ շատերը Հայաստանի կողմերը դոյու-թիւն չունին: Նոյնիսկ այսօր երբ ամէն տեսակ գործիքներ, զէնքեր, դարաններ ունինք, այո, եթէ այսօր իսկ փորձենք, որ այդ բոլորը հաւաքենք, հազարաւոր մարդիկ հարկաւոր են եւ տասնեակ տարիներէ յետոյ իսկ չենք կարող յաջողիլ այդ բոլորը հաւաքել: Ուրեմն Նոյ միայնակը ինչպէ՞ս այդ բոլորը հաւաքեց, երբ անոնցմէ շատերը միայն Ափրիկէ կ'ապրին, շատերը Ամերիկա եւ Աւստրալիա, բայց ձեր սիրուն, պահ մը ընդունինք, որ յաջողեցաւ հաւաքել եւ փորձեց տեղաւորել իր չինած տապանին մէջ, բայց եթէ իրա՞ւ ամէն տեսակէն զոյգ զոյգ առաւ, այն ատեն ոչ թէ իր չինած տապանը, որ Արարատի գագաթը հանգչեցաւ, այլ նոյնիսկ Արարատի ամբողջ կողքերն եւ շուրջն ալ լեցուէին, կրկին չէին սեղմուեր: Ինչ որ է, պահ մը ընդունինք, որ Նոյի չինած տապանը հազար անգամ աւելի մեծ էր քան Արարատ լեռը: Լաւ, յետոյ երբ ջուրերը ցածքեցան Նոյ իր տապանին դռները բացաւ, դուրս բաւ բոլորը որ ներսը էին եւ ըսաւ, գնացէ՛ք եւ աշխարհը լեցուցէ՛ք: Ինքն ալ իր զաւակներով վար իջաւ եւ հաստատուեցաւ Հայաստանի մէջ եւ մարդկութիւնը բազմացուց: Բայց չի մոռնամ ըսելու որ Արարատի գագաթը, որ միշտ ձիւնապատ է, այդ ցրտին անպայման գէթ թափստապիթիմ սատկած պէտք էր ըլլար, բայց ինչ որ է, ըսենք որ այդ անպիտանն ալ չէ սատկեր եւ ողջ է մնացեր:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց սկսաք կրկին կատակել:

ՍՈՒՐԷՆ. — Քաւ լիցի տիկին, արդէն եղածը կատակ մ'է, Սր. Գիրքը իր սկիզբէն մինչեւ վերջը, կատակերգութիւն մ'է, բայց չարունակենք: Ըսենք նախ կենդանիները Հայաստան իջան, եւ տեսան որ հոն կլիման իրենց

նպաստաւոր չէ, եւ սկսան խումբ խումբ ժողով ընել եւ իրենց գնալիք տեղը որոշել, չէ՞ որ քարտէսին վրայ ամէն կլիմայ որոշ է:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց Պր. Սուրեն, դուք բոլորովին կը ծաղրէք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Լաւ ըսենք ամենն ալ իրենց ուղղութիւնը որոշելով երկաթուղին առին եւ դէպի ծովեզրը ճամբայ ելան:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց այն ատեն երկաթուղի չի կար: **ՍՈՒՐԷՆ.** — Շատ ճիշտ էք Տիկին, ըսենք քալելով հասան մէկ մասը Միջերկրականի մէկ մասն ալ Սեւ Ծովու եւ գերքները, յետոյ նաւերը առնելով ամենը իրենց ուղած տեղերը գնացին:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց այն ատենը նաւ ալ չի կար: **ՍՈՒՐԷՆ.** — Շատ լաւ, ըսենք վագրերը, առիւծները, փիղերը, ռենագործները, հիփոփոթրոսները, բոլորն ալ ուղղուեցան Ափրիկէ, հասան Կարմիր Ծով, եւ այն ատեն երբ Սուէզի ջրանցքն ալ բացուած չէր, դիւրութեամբ մը անցան Ափրիկէ եւ ցրուեցան, այս ալ չըլլա՞ր: Ըսենք որ ուրիշ կարգ մը կենդանիներ ալ, ինչպէս էջը, ձին, կովը, ոչխարը եւ ուրիշներ հասան Տարտանելի կամ Վոսփորի նեղուցները եւ նետուեցան ջուրը եւ անցան Եւրոպա, այս ալ չըլլա՞ր:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Այդ կ'ըլլայ, բայց ինչպէ՞ս մինչեւ Ամերիկա եկան:

ՍՈՒՐԷՆ. — Տիկին այժմ սկսաք դուք դիւ կը նեղէք, երբ եւ միայն ձեզ օգնել կ'ուզեմ, բայց մի վախճար, հիմա ես բոլորն ալ կը ցրուեմ: Ենթադրենք, որ Ամերիկա գալ ուղող կենդանիներն ալ Ռուսաստանի վրայով հասան մինչեւ Միսսիսիպի ծալքը, այն ատեն Ամերիկեան ֆօքսի օրէնքը դոյութիւն չուներ, նետուեցան ջուրը եւ անցան Ալաբա, եւ ցրուեցան, չըլլա՞ր:

Տիկ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց ինչպէ՞ս կարող են, այդքան

երկար ջուրին մէջ լողալ, երբ մենք նաւով իսկ, 27 օրէն հազիւ Ամերիկա հասանք:

ՍՈՒՐԷՆ.— Հա, բայց ես ըսի, որ անոնք ձեր ճամբով չեկան, այլ հասան Պէյրիկայի նեղուցը, որ միայն 40 մղոն է, անկէ անցան:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Բայց 40 մղոնն ալ շատ ճամբայ է, մանաւանդ փոքրիկ միջատներու համար:

ՍՈՒՐԷՆ.— Անշուշտ փոքրիկ միջատներն, ոջիւներն ալ, կատարեալ ներդաշնակութեամբ մը, մեծ կենդանիներու կոնակը ելած անցան Ամերիկա:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Բայց այդ ալ չըլլալիք բան է:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց դուք կրկին ինձ նեղել սկսաք, փոխանակ գործը դիւրացնելու, կը դժուարացնէք, լաւ որ միտքս եկաւ, այդ նեղուցը ձմրան քանի մը ամիսը կը սառի, այնպէս որ վրայէն շատ դիւրութեամբ կարելի է Ամերիկա անցնիլ, այդ ալ չի ըլլա՞ր:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԱՆ.— Հա՛, այդ կ'ըլլայ, ըլլալիքին ի՞նչ կրնամ ըսել, բայց ինչպէ՞ս գնացին այն կղզիները, որոնք ցամաքէն հսկայ տարածութեամբ, ջուրով բաժնուած են, օրինակ Աւստրալիա:

ՍՈՒՐԷՆ.— Տիկին հող զիս լաւ մը նեղը դրիք, եկուր ըսենք, որ այդ կարգ մը կղզիներն ալ, Աստուած մոռցեր եւ ջրհեղեղ չէ ըրած, չըլլա՞ր:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Ոչ այդ չի ըլլար, Աստուած մոռացող չէ: Բայց ուրիշ բան մը եւս որ խելքիս չի հասնիր, Նոյ որ ֆէփ ճերմակ մարդ էր, սա Ամերիկայի նիկըրները եւ Հնդկները ինչպէս առաջ եկան:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց այդ չեղաւ տիկին, հիմա դու ինքդ սկսար Աստուծոյ գործերուն խառնուիլ: Բայց այդ ալ ոչինչ ըսենք անոնք ալ արեւին տակ շատ են պառկեր:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Հա, բայց այդքան շատ պառկել կ'ըլլա՞յ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Հա, բայց եղեր է, ինչ ընենք, պառկեր են, իրենք են սեւեր, մեզի ինչ: Բայց ձգենք այդ բոլորը

տիկին, բաւական խնդացուցինք, այժմ կամ ուրիշ խօսակցութիւն մը բանանք, կամ թուղթ խաղանք:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Լաւ լաւ, մի քիչ ալ թուղթ խաղանք: (Դուռը կը գարնուի):

ՏԵՍԻԼ Դ.

Նոյնք եւ վերծին

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ, (Դուռը բանալով).— Օ՛ վերծին, դու ես, լաւ որ եկար, (կը համբուրէ եւ ձեռքէն քաշելով ներս կը բերէ), խնդրեմ նստեցէք, չէինք յուսար որ կուգաս, լաւ որ եկար:

ՎԵՐԺԻՆ, (Բոլորին հետ ձեռքի սեղմումներ ընելով կը նստի Սուրէնին կողքին նստարանի մը վրայ).— Լաւ, լաւ, բոլորդ ալ լաւ կ'երեւիք:

ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Ղուկասը հետդ չեկա՞ւ:

ՎԵՐԺԻՆ.— Ոչ նա խանութն է, ես ալ եկայ, միայն քիչ մը նստելու, ըսի զնամ անգամ մը եւս տեսնեմ նաւի ընկերներս, ծանօթներս, բայց շարունակեցէք, ձեր խօսակցութիւնը մի ընդհատէք ինձ համար:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Բայց լաւ որ ընդհատուեցաւ, անոնք բոլորն ալ անհաւատներ են, մինչեւ հիմա զիս կը նեղէին:

ՎԵՐԺԻՆ. (Միշտ իր տխրութիւնը ծածկել փորձելով, ծիծաղիլ ուղեւորով).— Եյ, դու ինչու կը նեղուիս, թող որ անհաւատներ ըլլան, անոնց տեղը դու ինքդ դժոխքը չալիտի երթաս, երկինքի մէջ, Աստուծոյ առջեւ ամէն մարդ իր մասին հաշիւ պիտի տայ, անոնք պիտի տանջուին, քեզ ի՞նչ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ.— Այդ ճիշտ ես, բայց անոնց ալ մեղք է, վերջապէս ծանօթներ են, իսկ յետոյ երբ ամուսինս ալ եթէ ինձմէ բաժնեն եւ ուրիշ տեղ տանին, ի՞նչ կ'ըլլայ:

ՆՈՒՊԱՐ, (Պնդալով).— Ուրեմն կը խորհիս թէ մահէդ

վերջն ալ ամուսնոյդ քովէն չպիտի զատուիս, կրկին աշխարհային գործեր պիտի ունենաս, բայց չատ կը սխալիս Տիկին:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Անշուշտ, առանց ամուսինի արքայութիւն կ'ըլլայ: (Բոլորը քահ քահ կը խնդան):

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց եթէ այդ ձեր ըսածին հաւատանք, այն ատեն արքայութեան մէջ ալ չատ մը աշխարհային գործերու ականատես պիտի ըլլանք, չէ՞:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ինչպէ՞ս:

ՆՈՒՊԱՐ. — Չոր օրինակ, չատ մը մարդիկ կան որոնք մինչեւ 4-5 հատ կին առած են, ուրեմն հոն արքայութեան մէջ ալ, այդ բոլորը իրը պիտի ըլլան, կատարեալ հարէմ մը: Բայց այդ ինչ որ է, այդ երեւոյթին մենք հոս իսկ վարժուած ենք, ըլլալով Թուրքիոյ մէջէն կամ մահմէտական շրջաններէ: Բայց կայ ալ, որ մէկ կինը 4-5 ամուսին ունեցած է, այդ ինչպէս պիտի ըլլայ, կատարեալ խայտառակութիւն մը, այն ալ Աստուծոյ ներկայութեամբ, եւ դեռ այդ, մեր քրիստոնեաներու արքայութիւնն է, հապա Մահմէտականներունը, որ ըստ Ղուրանի, աւագի տեղ հող պիտի ըլլայ: Չարութեան տեղ կանաչութիւն, մէջէն գետակներ պիտի հոսին եւ իւրաքանչիւր արդար մահմէտական այդ, չըջապատուած պիտի ըլլայ, մանկամարդ տղաքներով, ինչպէս նաեւ 72 հատ աննման գեղեցկուհիներով: Իսկ իւրաքանչիւր արդար Մահմէտական կին ալ, նոյնպէս չըջապատուած պիտի ըլլայ 72 հատ երիտասարդ տղոցմով, եւ այս ամբողջը պիտի կատարուին ճիշտ Ալլահին առջեւ, անոր ներկայութեամբ:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Բայց Պր. Նուպար՝ Թուրքերն ալ արքայութիւն պիտի երթան:

ՆՈՒՊԱՐ. — Անշուշտ, անոնք ալ մարդ են, անոնք ալ կ'ազօթեն, անոնք ալ մարդարէ ունին, Ալլահ ունին, եթէ արքայութիւնը միայն մեզ քրիստոնեաներու համար

եղած ըլլար, այն ատեն, եթէ ամբողջ տիեզերքը դժոխք ըլլար, կրկին չէր բաւեր:

ՏԻԿ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Ինչպէ՞ս թէ չէր բաւեր:

ՆՈՒՊԱՐ. — Որովհետեւ այսօր իսկ, աշխարհի վրայ ըրիստոնեաներուն թիւը 500 միլիոնը չանցնիր, իսկ Մահմէտականներուն, Պուտայականներուն, Պրահմիներուն, Հրեայներուն եւ կուպալտներուն թիւը, երեք անգամ աւելի է, 1500 միլիոնի կը հասնի, իսկ այդ միայն մէկ սերունդի թիւն է, եթէ հաշուի առնենք, որ միլիոնաւոր սերունդներ այսպէս եկեր ու դնացեր են, այն ատեն կրնաս երեւակայել թէ, ինչ զալմալ մըն է, որ պիտի վերթի դժոխքին մէջ: (Բոլորը կը խնդան):

ԼԵՒՈՆ. — Բայց թողէք այդ պարապութիւնները, աւելի բաւ կ'ըլլայ նախ խորհիւք, թէ հոս, այս աշխարհիս վրայ ի՞նչ պիտի ընենք, անկէ յետոյ երբ երկինք գնացինք, հոն կը մտածենք, թէ հոն ի՞նչ պիտի ընենք, անգամ մը որ հոս աշխարհի վրայ սովորեք ըմբոստութիւնը, այլ եւս հոն երկինքի մէջ ամէն ինչ կը դիւրանայ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Շատ ճիշտ էք Պր. Լեւոն, բայց թոյլ տուէք ինձ փոքր պատմութիւն մը պատմեմ եւ փակենք այդ վիճաբանութիւնը:

ԼԵՒՈՆ. — Հրամեցէք, հրամեցէք:

ՆՈՒՊԱՐ. — Հին ստեղծութիւնները, Պուսոյ մէջ, Մարկոս պատմելի անունով մէկը կ'ըլլայ, որ խելօք մարդու համբաւ կ'ունենայ: Օր մը երբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, մեծ վիճաբանութիւն մը կ'ունենայ, երկու կողմն ալ մեծ վիճաբանութիւն մը կ'ունենայ, յետոյ խնամաւորէն, իրենց ըսածին վրայ կը պնդեն, յետոյ խնդիրը «կալուղի» կապելով կ'որոշեն որ գնան նոյն խնդրու մասին, Մարկոս Պատուելիին հարցնեն եւ երկուստէք Պատուելիին ըսածը որպէս ճշմարտութիւն ընդունին: Ճիշտ որ Պատուելիին սենեակէն ն երկու կողմն, կը տեսնեն որ խելճ Պատուելին, որ ամիսնակէ ի վեր ամսական գանձած չունի, նստէր չոր հացին մէջ չոր թութ լեցնելով կ'ուտէ: Ինչ որ է մէջերուն

մին խօսք առնելով կ'ըսէ. «Պատուելի, երկար վիճաբանութիւն մը ունեցանք, եղբակացութեան մը չի յանգեցանք, եկանք ձեր վերջին խօսքը լսելու: Մեր վիճաբանութիւնը կը դառնար, թէ արդեօք եղիա մարդաբէն որ մարմնով երկինք համբարձաւ, այժմ հոն երկինքին մէջ, ի՞նչ կ'ուտէ»: Պատուելին անգամ մը իր կերածին վրայ կը նայի, անգամ մը հոգաբարձու պարոններուն, որոնք իրեն ամսաակները չի վճարողներն են, գլուխը շարժելով կ'ըսէ. «Վայ աւանակներ վայ, եկեր են եղիա մարդարէին երկինքի մէջ ի՞նչ ուտելը կ'ուզեն հասկնալ, փոխանակ իմ ի՞նչ ուտելու հարցնելու, որ իրենց այսքան մօտն եմ: (Բոլորը քահ քահ կը խնդան): Եւ իր սենեակէն դուրս կը վտարէ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Սքանչելի բան մը պատմեցիր Պր. Նուպար, ճիշտ մենք ալ այդ ապիկար հոգաբարձուներուն նման փոխանակ մեր հոս ընելիքներուն մասին մտածելու կը մտածենք դժոխքի, արքայութեան, սատանայի, հրէշտակներու, Յիսուսի, Աստուծոյ եւ այսպէս պարապութիւներու վրայ, արդեօք աւելի լաւ բան մը ըրած չէինք ըլլար, եթէ մտածէինք թէ՛ մենք հոս ի՞նչ պիտի ընենք:

ՎԵՐԺԻՆ.— Ի՞նչ պիտի ընենք Պր. Սուրէն, հոս ամէն ոք իր ցաւը կը քաշէ, մինչեւ մեռնի, հոն արդէն անդորրութիւն կը գտնէ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց քոյրս՝ եթէ ամէն մարդ միայն իր ցաւը քաշէ, եթէ ցաւ ունեցողները իրարու քով չի գան, իրար չի հասկնան, իրենց ցաւի դարմանի մասին չի մտածեն, ցաւը միշտ ալ ցաւ կը մնայ, եւ ցաւ ունեցողներու թիւն ալ երթալով կը չառնայ:

ՎԵՐԺԻՆ.— Բայց ի՞նչ կրնանք ընել Պր. Սուրէն, այս աշխարհը մենք չենք կրնար փոխել:

ՍՈՒՐԷՆ.— Ճիշտ էք որ մենք այս աշխարհը չենք կրնար փոխել, եւ ինչո՞ւ պիտի փոխենք, այս աշխարհը շատ լաւ աշխարհ է: Մեր փոխելիքը պիտի ըլլայ, միայն

մարդոց ստեղծած անարդար կարգերը, ահա այդ պիտի ըլլայ մեր փոխելիքը:

ՆՈՒՊԱՐ.— Այդ ալ մեր ընելիքը չէ Պր. Սուրէն, ժամանակը ինքը կարող է փոխել, բայց ոչ մարդիկ, այժմ ես նախկին պուրժուածիտը չեմ, ես հիմա քիֆօրմիստ մը եղած եմ: Ճիշտ չե՞մ, Պր. Լեւոն:

ԼԵՒՈՆ. (Խնդալով).— Էֆէրիմ Պր. Նուպար, եթէ այդ թափով շարունակես, չորս ամիսէն որ պուրժուածուութենէդ սօցիալ-քիֆօրմիստ մը դարձեր ես, քանի մը տարիէն, զիս ալ կ'անցնիս, անիշխանութիւնն ալ քիչ կուգայ քեզի, (բոլորը կը խնդան):

ՆՈՒՊԱՐ.— Դուք ի՞նչ կը խորհիք Տիկ. Վերժին, չէ՞ք խորհիր թէ, միայն ժամանակն է, որ փոփոխութիւններ կ'ընէ կեանքի մէջ, եւ ոչ թէ մարդիկ:

ՎԵՐԺԻՆ.— Չեմ գիտեր Պր. Նուպար, բայց այդ նոյն ժամանակը, գէթ իմ կեանքին մէջ, մեծ փոփոխութիւններ մտցուց, երէկ՝ որ միայն կեանքի եւ հաճոյքի մասին կը մտածէի, այսօր՝ միայն մահուան մասին կը մտածեմ:

ՆՈՒՊԱՐ.— Այդպէս ալ ես, ի՞նչ էի երէկ, ի՞նչ եմ այսօր, նոյնը եւ Լեւոնի եւ Սուրէնի մասին կարելի է ըսել, ի՞նչ կասկած որ, անոնց հայրերը խոհեմ Աստուածաւախ մարդիկ ըլլալու են, իսկ իրենք, անիշխանական, անաստուած, ընկերվարական: Ահա Սուրէնը թող ըլլայ կարմիր քօմիւնիստ մը:

ՍՈՒՐԷՆ.— Ուրիշ ի՞նչ կրնայի ըլլալ Պր. Նուպար, որպէս բանւոր մը, որպէս շահագործուող մը, ուրիշ ի՞նչ կրնայի ըլլալ:

ՆՈՒՊԱՐ.— Բայց դու աւելի քիչ պատճառներ ունիս, քու ներկայ կեանքէն դժգոհ ըլլալու, քան ես, գէթ դուն լաւ կը վարձատրուիս, որպէս մեքենագէտ, իմ երեք անգամս չարաթափճար կ'ստանաս:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց չէ՞ որ ես ալ ուրիշին կը գործեմ, ես ալ կը շահագործուիմ:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայ դուք աւելի լաւ կը վարձատրուիք քան ես, դուք աւելի քիչ պատճառներ ունիք դժգոհ ըլլալու, քան ես:

ՍՈՒՐԵՆ. — Լաւ որ դուք կ'ըսէք այդ: Ի՞մ մի քիչ աւելի ստանալաւ կը տեսնէք, կ'ըզաք որ դուք ալ պէտք է ստանաք, այդքանը կը խորհիք, կը մտահոգուիք, եւ սակայն մի քիչ յետոյ կը մոռնաք: Ես չեմ կարող ըմբռնել, թէ դուք ի՞նչպէս չէք տեսներ, չէք ընդվզիր, չէք ըմբոստանար, երբ անդին գործատէր մը, հոգատէր մը, հանքատէր մը, պանքէր մը, կալուածատէր մը, նուագող մը, նկարիչ մը, երգիչ մը, դերասան մը, դերասանուհի մը, բժիշկ մը, փաստաբան մը եւ նոյնիսկ երախայ մը, ձեգի կուկէն, Պէյպի Փէկի մը, միլիոններ կը շինեն, իսկ գործաւոր մը միայն 10—15 տուար չարաթական: Զէ՞ որ այդ բոլորն ալ միայն մէկ երկու հազար տարերով կարող էին լաւապէս ապրիլ: Մի քանի հազարը իրենց ինչի՞ն չի բաւեր, մինչդեռ անդին գործաւոր մը, որ կեանքի անհրաժեշտ կենսական պէտքերը կը հոգայ, ինքը անդին հաց չունի ուտելու: Եւ ո՞րն է կեանքի համար անհրաժեշտը, գործաւորը որ հողը կը հերկէ, կը ցանէ, կը հնձէ, կ'աղայ եւ հաց կը շինէ որ ուտենք եւ չի մեռնինք, թէ ոչ միմոս մը որ իր տարօրինակ քայլերով ժողովուրդը կը խնդացնէ, չէ՞ որ մենք առանց Զալիիմ խնդացնելուն ալ կարող ենք ապրիլ, եւ արդէն չենք կարող իսկ խնդալ, երբ ստամոքսնիս դատարկ է, բայց առանց հացի չենք կրնար ապրիլ: Ո՞րն է անհրաժեշտը մեզի, հաց պատրաստող գործաւորը, թէ միմոսը, անշուշտ հաց պատրաստողը: Բայց ինչպէ՞ս կը վարձատրուին անոնք, մինչ Զալիմ կ'ստաւայ միլիոններ, իսկ գործաւորը, նոյնիսկ իր շինած հացը չի գտներ, որ ուտէ: Առնենք մի ուրիշը, վերցնենք ամենէն գեղեցիկ ձիրքը ունեցող երգիչ մը, եւ զայն բաղդատենք բամպակի դաշտին վրայ գործող, գործաւորի մը հետ, որ կը հաւաքէ, կը մաքրէ, կը

գործէ, կը հիւսէ, եւ մեզ համար զգեստներ կը շինէ, որոնցմով մեր մերկութիւնը կը ծածկենք: Ո՞րն է կարեւորը, գեղեցիկ, առինքնող երգ մը լսելը, թէ՞ զգեստներով պատսպարուիլը: Անշուշտ վերջինը: Բայց ինչպէ՞ս կը վարձատրենք զանոնք, երբ երգիչը միլիոններ պէ՞ս կը վարձատրենք զանոնք, երբ երգիչը միլիոններ պատրաստողը, զգեստ իսկ չունի, որ հագնի: Վերցնենք եւ արուստագէտ մը, ականաւոր նկարիչ մը, որու ստեղծած ու նկարած պատկերին առջեւ կը հիանանք ու կ'սքանչանանք: Զայն բաղդատենք անդին գործաւորին հետ, որ շաղախ կը շինէ, պատ կը կանգնեցնէ, տուն կը շինէ, որուն մէջ կը պատսպարուինք: Այժմ ո՞րն է օգտակարը, առաջինը՞, թէ վերջինը: Անշուշտ վերջինը: Բայց ինչպէ՞ս կը վարձատրուին անոնք, կրկին մին միլիոններ կը շինէ, իսկ տուն չի ունի, որ մէջը բնանէ, իսկ տուն չի ունի, որ մէջը բնանէ, որուն ջուլթակի թըռկի: Վեր առնենք եւ նուագող մը, որուն ջութակի թըռկի: Զայն բաղդատենք անոնք, որուն մէջ, բաճը ու բրիչը ձեռքին, ամուսնի փորող գործաւորին հետ, որուն շնորհիւ ամբողջ աշխարհը իր ուժն ու տաքութիւնը կ'ստանայ: Ո՞րն է օգտակարը, ջութակի թէ ամուսնի, անշուշտ ամուսնի: Բայց՝ արուստագէտը կ'ստանայ միլիոններ, իսկ հանքի մէջ գործող գործաւորը, ամուսնի իսկ չունենար վառելու եւ տաքնալու համար: Վերցնենք եւ դերասան եւ դերասանուհիները, որոնց խաղացած պատկերները, ամէն օր իսկ տեսնենք, չենք կշտանար: Բայց բաղդատենք անոնք, որոնք անհրաժեշտ պիտոյքներ արտադրող գործաւորներու հետ, ո՞րն է կարեւորը, պատկեր տեսնելը, թէ կօշիկ գլխարկ, տան կահ կարասիներ ունենալը: Անշուշտ վերջինը: Բայց ինչպէ՞ս կը վարձատրուին անոնք, չէ՞ որ դերասանն ու դերասանուհին, միլիոններ կ'ստանան, իսկ գործարանի գործաւորը նոյնիսկ զրկուած է իր

արտադրած ապրանքներէն: Եւ նոյնիսկ վերցնենք գործատէրը, պահ մը ընդունինք որ իր արտադրած ապրանքները անհրաժեշտութիւններ են, մեզ բոլորիս համար, եւ զայն բաղդատենք իր գործարանին մէջ գործող գործաւորին, իսկապէս ապրանքը արտադրողին հետ, ո՞րն է կարեւորը, օֆիսը նստիլ հրամայելը, թէ ոչ մեքենային վրայ կանգնած գործաւորին գործը: Անշուշտ գործաւորինը, իսկ ինչպէ՞ս կը վարձատրուին անոնք, գործատէրը կը շինէ միլիոններ, իսկ գործաւորը կ'ստանայ մի քանի հարիւր: Եւ դուք այս ամբողջը չէք տեսներ, չէք ընդվզեր, չէք ըմբոստանար, յուսալով որ մի օր դուք ալ անոնց դիրքին կը հասնիք, եւ այսպէս գինովցած երազներով, ձեռքերնիդ ծալած, բերաննիդ բացած, կ'սպասէք որ պտուղը բերաննիդ իյնայ, որ առանց ծամելու ուտէք:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց ի՞նչ կարող ենք ընել Պր. Սուրէն, մենք հոս գաղթականներ ենք, երկիրը մերը չէ, մենք այսօր հոս ենք, վաղը կը գնանք:

ՍՈՒՐԷՆ. — Դուք ըսիք, թէ ի՞նչ կարող ենք ընել, ես կ'ըսեմ շատ բան, դուք շատ բան կարող էք ընել, կարող էք ճանչնալ ձեր վիճակը, կարող էք ճանչնալ ձեր դասակարգը, կարող էք ըմբռնել ձեր դասակարգին շահերը, կարող էք կազմակերպուիլ, կարող էք մէկ մասը կազմել տեղական ընկերավարական կուսակցութեան եւ այդպէսով ոյժ մը դառնալ, իսկ յետոյ, կարող էք այդ ոյժը գործածել, եւ տէրը դառնալ այս երկրի կառավարութեան եւ երբ կառավարութիւնը ձեռքերնիդ ունեցաք, այն ատեն երկիրը կը կառավարէք ընկերավարական կարգու սարքով: Ահա թէ ի՞նչ կրնաք ընել:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց...:

ՍՈՒՐԷՆ. — Կեցիր, ես դեռ եւս չի լմնցուցի, դուք ըսիք նաեւ որ «մենք գաղթականներ ենք, այսօր հոս վաղը կը գնանք», Ամերիկայի մէջ եղող բոլոր Հայերս ալ

այդ նոյն բանը ըսեր ենք, բայց իրականութիւնը ցոյց կուտայ, որ դացող չկայ, եւ ընդհակառակը, միշտ գալողներն են որ կը շատնան, երէկ՝ եթէ միայն 100 հազար հայ կար հոս, այսօր, 200 հազարի կը ծոտենայ, եւ այսպէս ալ կը շարունակուի: Մենք մեզ չի խաբենք, մենք այս երկրի ապրանքներն ենք, ճիշտ է, կարող է, Յակոբը, Թորոսը դնան, բայց անոնց տեղ կուգան Թադոսը, Մաթոսը, Ղուկասը, Կիրակոսը, եւ այսպէս ալ մենք հայերս, այս երկրին մէջ միշտ պիտի շատնանք ոչ թէ նուազինք: Ես ինքս թերեւս ձեր բոլորէն առաջ երկիր դնատող մըն եմ, նոյնիսկ թերեւս յաջորդ շարժութիւն մեկնիմ, մայց այդ երբէք պատճառ մը չէ, որ մինչեւ գնացած օրս իսկ, հոս այս երկրին մէջ, չի ընեմ այն, ինչ որ կրնամ, դուք պէտք է միանգամ ընդ միշտ մոռնաք, թէ դուք եկւորներ եւ գնացողներ էք: Հայ գործաւորը շատ, շատ տուժեց այդ սխալին համար: Պէտք է երազներով օրօրուիլ, այլ ըլլալ դրապաշտ, այժմ հոս ենք, հոս կ'աշխատինք, հոս ալ մեզ կը շահագործեն, ու հոս ալ կը տանջուինք: Ուրեմն շատ բնական չէ՞, որ հոս ալ կազմակերպուինք եւ հոս ալ մեզ շահագործողներուն դէմ կռիւ յայտարարենք, սա մեզ շահագործողներուն դէմ կռիւ յայտարարենք, սա պարզ չէ՞: Հաւատացէք ընկերներ, յետ այսու ո՞վ կ'ըլլալ այն թող ըլլայ, ի՞նչ անուումով կ'ուզէ թող հրապարակ դայ, բոլոր այդպիսիները, որոնք դեռ եւս ձեզ կուգան երկրի ազատութեան, չազատագրուած Հայկուստանի մասին կը ճառեն, այդպիսիները շառլաթաւներ են, պարզապէս խաչագողներ, եւ իրենց ապրուստը առանց աշխատութեան ճարողներ: Մի հաւատաք այդպիսիներուն, դուք որ հոս կը տանջուիք, պիտի աշխատիք հոս ալ փրկուիլ, հոս է մեր տեղը, ճիշտ հոս, այս երկիրը, իսկ երկրի մասին խորհեցէք, միայն այն ատեն, երբ հոն էք գնացեր, հոն էք հաստատուեր:

ՆՈՒՊԱՐ. — Բայց Պր. Սուրէն, սա արդէն օտար երկիր է, եթէ նոյնիսկ մենք մերը ընդունինք, անոնք մեզ չեն

ընդունիր, միթէ դուք չէ՞ք լսեր որ մեղ ֆօքսերներ կը կոչեն:

ՍՈՒՐԷՆ.— Ընչտ էք Պր. Նուպար, ես ինքս ալ լսեր եմ այդ, բայց այդ ըսող յիմարները եւս, ձեզ նման կը մտածեն, դուք ձեռք ծնած տեղը ձեր երկիրը կը կոչէք, անոնք ալ հոս են ծներ, կը խորհին որ այս ալ իրենց երկիրն է: Բայց այդ ըսողները ի՞նչ ունին այս երկրին մէջ, որ իրենցը կը կոչեն, հա՞նք, հո՞ղ, կալուած, երկաթուղի, նա՞ւ, դործարա՞ն, ի՞նչ, ի՞նչ ունին այս երկրին մէջ: **Չէ** որ այս երկրին իսկական տէրերը Րաֆիֆէյօնները, Մօրկընները եւ ֆօքսերն են եւ ուրիշ ոչ ոք: **Չէ՞** որ այս երկրի բոլոր հարստութիւնները միայն այդ կարգի մատի վրայ համրուողներու կը պատկանին: Եւ ի՞նչ է երկիրը, եթէ ոչ հողերէ, հանքերէ, դործարաններէ, կալուածքներէ կազմուած ընդարձակ տեղ մը, եւ երբ մարդ այդ եղածին մէջ բաժին չունի, ալ ինչպէ՞ս կարող է, ԻՐԸ կոչել, ԻՐ հայրենիքը կոչել:

ՆՈՒՊԱՐ.— Բայց այդպէս ըլլալով հանդերձ, կրկին մեղ ֆօքսերը կը կոչեն, չէ՞:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց ձեզ ֆօքսերը կոչող այդ եղկելիները աւելի թշուառ են, քան դուք, որ որպէս թէ նորեկ էք, որպէս թէ անլեզու էք, որպէս թէ օտար էք:

ՆՈՒՊԱՐ.— Այդ ալ ճիշտ էք Պր. Սուրէն, բայց չէ որ անոնք հոս են ծներ, եւ այս իրենց հայրենիքը կը կոչեն:

ՍՈՒՐԷՆ.— Իրենց հայրենիքը, իրենց երկիրը, իրենց կառավարութիւնը, իրենց պետութիւնը, բայց այդ ամբողջն ալ սնտոի նախապաշարուններ են, հրապարակ նետուած տիրողներու կողմէ, որպէս զի այդ անուններով կռիւներ սարքեն, պատերազմներ մղեն, եւ նորանոր շահաստաններ ձեռք բերեն ու այդպէսով ալ միլիոններու տիրանան: Որո՞ւ, որո՞ւ երկիրն էր այս Ամերիկան 400 տարի առաջ, չէ՞ մի որ միջնաբերդէն կամ սեւ մարդ, այս երկիրը եկտրներ են, տարբերութիւնը որ միայն կայ մի քանի տարի առաջ կամ յետոյ:

չէ՞: Եւ ի՞նչ են հայրենիքները, չէ որ անոնք, մեր աչքին առջեւ իսկ, կը մեծնան, կը փոքրանան, կ'անհետան եւ յարութիւն կ'առնեն: Այս տեղը, որ երէկ քու հայրենիքդ էր, այսօր մի ուրիշինը կ'ըլլայ, այնինչ տեղը որ երէկ ուրիշի մը հայրենիքն էր այսօր քու հայրենիքդ կ'ըլլայ, այդտեղ հաստատուն, տեւական ի՞նչ կայ, եւ երբ բան մը հաստատուն չէ, տեւական չէ, նա սոսկ նախապաշարուն է: Անոնք եւ ազգը, ի՞նչ ազգ է Ամերիկացին, թէ եւ ինքզինքը ազգ կը կոչէ, նա միեւնոյն ցե՞ղն է, երբեք: Մի գուցէ աւելի քան 50 տարբեր ցեղերու խառնուրդ մը: Եւ ի՞նչ ազգ է **Չուր** ցերիան, կրկին այլազան ցեղերու խառնուրդ մը: Ի՞նչ ազգ է **Գերմանիան**, աւելի քան 25 ցեղերու խառնուրդ մը: Ի՞նչ ազգ է **Աւստրիան**, նոյնպէս ցեղերու կառարմը: Ի՞նչ ազգ է **Աւստրիան**, նոյնպէս ցեղերու կառարմը: Եւ ամենէն յետոյ ի՞նչ ազգ է **Անգլիան**, որուն ազգ մը ըլլալուն դուք երբէք չէք կասկալիք, բայց ես գիտեմ որ նա ինքն ալ աւելի քան 40 ցեղերու խառնուրդ մ'է: Այլ աւելորդ է խօսիլ մեզ նման փոքրիկ ազգերու նկատմամբ, գիտնալով, որ անոնք բոլորն ալ խառնուրդներ են միայն, միացեղ ազգ գոյութիւն չունի, եւ չէր ալ կարող ըլլալ: Ուրեմն այդ եւս սոսկ նախապաշարուն մ'է: Այո Պր. Նուպար, մարդը ՄԱՐԳ է, ըլլայ այն ճերմակ, սեւ, դեղին, թխագոյն թէ կարմրագոյն, իսկ մարդուն **ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ**, բովանդակ երկրամասնիւն է, **ԱՌԱՆՑ ԱԶԳԱՅԻՆ** սահմանագրէ **ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԻՆ** է, **ԱՌԱՆՑ ԱԶԳԱՅԻՆ** սահմանագրէ: Մենք ի՞նչ չա՞ռ ունինք, որ մեր մեծ **ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ**, **ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԻՆԸ**, փոքր ազգային արուեստական գծերով սահմանափակենք, եւ յետոյ անոր համար ալ, անհատական գծերով զերծենք, Ի չա՞ռ ուրիշներու: Ո՞չ հասկցողօրէն զերար բզբտենք, Ի չա՞ռ **ՄԱՐԳ** են, **ՄԱՐԳ** Պ. Նուպար ոչ, մարդիկ բոլորը ՄԷԿ **ԱԶԳԱՅԻՆ**, **ՄԱՐԳ** Պ. Նուպար ոչ, մարդիկ բոլորը ՄԷԿ **ԱԶԳԱՅԻՆ**, եւ մէկ ալ **ՀԱՅՐԵՆԻՔ** ունին՝ **ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԻՆԸ**: (Խոր լուսթիւն մը):

ՆՈՒՊԱՐ.— (Իր ժամացոյցը նայելով), Ընկեր Լեւոն չէ՞ գնանք:

ԼԵՒՈՆ. — Իսկապէս ալ շատ ենք նստեք, գնանք, որ վաղը կրկին իշութիւննիս ընենք: (Ոտքի կ'ելլէ):
 ՆՈՒՊԱՐ, (Ոտքի կանգնելով). — Գնանք ընկեր ԼԵՒՈՆ, ցտեսութիւն մնացողներուդ, ցտեսութիւն: (Կը մեկնի):
 ԼԵՒՈՆ. — Գտեսութիւն: (Կը մեկնի):
 ՎԵՐԺԻՆ. — Սուրէն, իսկապէս պիտի գնա՞ք չուտով:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Այո, միայն հեռագիրի մը կ'սպասեմ:
 ՎԵՐԺԻՆ, (Սաստկօրէն տխրած). — Բայց դուք խոստացաք հոս մնալ, ինձ օգնել, իմ եղբայրը ըլլալ: Զէ՞:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Ծիշտ էք Վերժին, բայց ես կը գնամ, մի աւելի մեծ պարտականութեան համար: Իսկ դուք արդէն ամուսնացած, տիկինն էք մի ուրիշին, որ ձեզ լաւապէս հոգ կը տանի: Ես կրկին ձեր եղբայրը կը մնամ, ձեզ կը գրեմ Ռուսաստանէն, Վերժին, եթէ փորձեմ իսկ ես չեմ կարող մոռանալ ձեզ:
 ՎԵՐԺԻՆ, (Աւելի տխրած). — Ուրեմն իսկապէս պիտի գնաք, եւ զիս հոս միայնակ ձգէք:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Այո, պիտի գնամ քոյրս, բայց վստահ եղէք որ երբէք չեմ մոռանար ձեզ, միշտ պիտի գրեմ ձեզ, հոգ չէ թէ աշխարհի որ մասին մէջ եմ, եւ ո՞վ գիտէ, աշխարհք է, մի գուցէ կրկին զիրար տեսնելու պատեհութիւն կ'ունենանք:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Ոչ, Սուրէն ոչ, ես ալ չեմ տեսներ ձեզ, դու արդէն շատ հեռի կը գնաս, իսկ ես այլեւս երկար չեմ կարող ապրիլ:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց դուք ինչո՞ւ յուսահատօրէն կը խօսիք:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Ա՞յժմ ալ, յուսահատօրէն չի խօսիմ Սուրէն: Ա՞յժմ ալ, սին յոյսերով օրօրուիմ:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց ի՞նչ է պատահեր ձեզի Վերժին, ճիշտ է, որ անյարմար եղաւ ձեր ամուսնութիւնը, բայց չէ՞ որ վերջապէս ձեր կամքով եղաւ: Անշուշտ լաւագոյն պատճառներ ունէիք, որ այդպէս ըրիք:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Այո Սուրէն, պատճառներ ունէի, բայց ոչ լաւագոյն, այլ անիծեալ պատճառներ:

ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց քաջ պէտք է ըլլալ քոյրս, այս աշխարհի վրայ, մասնաւոր այս կարգերուն տակ, կեանքը երբեք վարդապետ չէ, այնպէս ինչպէս կը տեսնենք շարժական պատկերներուն մէջ: Պէտք է քաջ ըլլալ եւ ըլլալիքը ընել:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Ծիշտ էք Սուրէն, մինչեւ հիմա քաջարար տարի կեանքի դառնութիւնները, ես չուտով ձեր վերջի ըսածն ալ կ'ընեմ, «ըլլալիքը»: (Կ'արտասուէ):
 ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց կուլաք Վերժին, եւ այդ քաջութեան նշան չէ, այլ թուլութեան:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Ոչ Սուրէն, ես թոյլ չեմ եւ դու չուտով կը լսես իմ վերջին քաջութիւնն ալ:
 ՍՈՒՐԷՆ, (կասկածելով). — Բայց ի՞նչ պիտի ըսեմ:
 ՎԵՐԺԻՆ. — (Ծածկել փորձելով). — Ոչինչ, ոչինչ, կ'ուզէի ըսել պիտի տոկամ կեանքի տառապանքին:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Հա այդպէս, ճիշտ է, կեանքը վարդապետ չէ, բայց մահն ալ ոչնչացում է, աւելի լաւ է ապրիլ, եւ տառապիլ, քան մեռնիլ ու ոչնչանալ:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Ոչ Սուրէն՝ մահն ալ իր լաւ կողմերը ունի, վերջնական հանգստութիւնը մահուան մէջ է:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Լաւ, բայց մահը ձեր ձեռքէն առնող չըլլար, նա առատաձեռն է, նա բոլորիս ալ կը հասնի:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Ուրեմն դուք զիս չէք մոռնար չէ՞, Սուրէն:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Ոչ սիրելիս, ինչպէ՞ս կարող եմ մոռանալ:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Գնալէ առաջ, կրկին զիս կը տեսնէք, չէ՞:
 (Կուլայ):
 ՍՈՒՐԷՆ. — Այո, բայց եթէ այդպէս պիտի լաք, ես չեմ կարող զնալ:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ոչ Սուրէն, ոչ դու պէտք է գնաս, մենք այլեւս երկարօրէն այսպէս չենք կրնար շարունակել:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Բայց ինչո՞ւ պարզ չէք խօսիլ Վերժին:
 ՎԵՐԺԻՆ. — (Ծածկելով) Պարզ չէ՞ Սուրէն, չէ որ մենք պիտի բաժանուինք, դու պիտի մեկնիս:
 ՍՈՒՐԷՆ. — Թող բաժանուինք, ճիշտ է, այժմ միայնակ

սէր է» ըսաւ, եւ մենք թող չենք տար որ երկու սիրող
հոգիներ, փոխանակ զիրար գրկելու, գնան եւ սեւ հո-
ղը գրկեն: Գնանք, գնանք պառկելու:
ՊՐ. ԱՂՔԱՏԵԱՆ. — Գնանք:

(ՎԱՐԱԳՈՅՐ, ՎԵՐՋ Գ. ԱՐԱՐՈՒԱԾԻ)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Գ.

(Ժամանակ Մէկ Շաբաթ Յետոյ, Եղանակ Գարուն)

ՏԵՍԻԼ Ա.

(Բեմը կը ներկայացնէ Տէր եւ Տիկին Մարկոսեաննե-
րու հիւրանոցը, բաւական լաւ կահաւորուած: Մէջտեղը
սեղան մը, մէկ կողմը դաշնակ մը, ֆոֆոկրաֆ մը, աքո-
ններ, պատերէն նկարներ կախուած, եւ մի քանի պատու-
հան):

ՎԵՐԺԻՆ, (Նստած աթոռի մը վրայ գիրք մը կը կարդայ,
յետոյ ուրիշ կանգնելով ու ժամացոյցին նայելով). —
Հիմա կուգայ, ժամանակը մօտեցեր է, գնամ եւ կե-
րակուրը վրան դնեմ, գէթ այս երեկոյ առանց կռիւի
ապրինք: (Կը գնայ դուրս, քիչ յետոյ վերադառնալով,
կրկին գիրքը ձեռք կ'առնէ, կը նստի եւ կը կարդայ,
յանկարծ գիրքը վար դնելով): Պիտի երթայ հա'...
պիտի երթայ շուտով... այն ալ մինչեւ Ռուսաստան...
պիտի երթայ, ու ես քաջութիւնը իսկ չունեցայ իրեն
յայտնելու... որ ես գինքը, ոչ թէ եղբոր մը պէս, այլ
սիրահարի մը, խենդի մը նման կը սիրեմ... պիտի գնաս
Սուրէն, ու այլեւս չպիտի տեսնեմ քեզ, ո՞վ գիտէ թե-
րեւս յաւիտենապէս, ու ես քաջութիւնը իսկ չունեցայ
քեզ ըսելու, որ այս աշխարհի վրայ, ոչ ոք չեմ սիրած
եւ ոչ ոք ալ չեմ կարող սիրել, բայց միայն քեզ... պի-
տի գնաս հոգիս, բայց գէթ գիտնայիր իմ սիրոյն չափը,
բայց գէթ գիտնայիր, որ դու իմ ամէն ինչն ես, եւ ես
առանց քեզի, մէկ օր իսկ, չեմ ուզեր ապրիլ... պիտի
գնաս հա, բայց դու դեռ տեղդ չի հասած, կը լսես, ես
եւ ալ գնացեր եմ, ու շատ շատ հեռի տեղ մը, որ քիչեր
միայն, ինծի նման դժբախտներ կ'ուզեն գնալ... Հա',

մոռցայ գէթ իր հասցէն առնել, մի գուցէ քանի մը տող
կը գրեմ, եւ ինչո՞ւ չպիտի գրեմ, կը գրեմ, որ ամբողջ
աշխարհք գիտնայ, որ ես ոչ հարստութիւն, ոչ հա-
ճոյք, եւ ոչ ալ ճոխութիւն կ'ուզեմ, բայց միայն մէկ
տղայ... , չէ որ այդ իմ արդար իրաւունքս է, մէկ տղայ
միայն իմ սիրած տղաս, ուրիշ ոչի'նչ, ուրիշ ոչ ոք...
գիտեմ Սուրէն, գիտեմ որ զիս կը սիրես... բայց դու
չես գիտեր թէ ես որքան քեզ կը սիրեմ... : Նոյնիսկ
վատահամ, որ եթէ սէրս քեզ յայտնեմ, դու բան մը
կ'ընես, բան մը կը խորհիս, եւ զիս այս վիճակին մէջ
չես թողուր... , բայց ես իրաւունք չունիմ, չէ՞ որ մի
ուրիշին կ'ըննեմ... , հոգ չէ թէ ձեւականօրէն... , չէ՞
որ ամբողջ քեզ պիտի ախոսայ, քու վրայ պիտի խըն-
դայ, «մէկը չի գտաւ ուրիշի մը կ'ընր առաւ» պիտի ը-
սեն չէ՞... , ո՛չ, ոչ ես այդ չեմ ըներ, ես քեզ չեմ յայտ-
ներ իմ սէրը, կը թողու՞մ որ դու գնաս, դուք ազատ մը-
նացէք, ես իրաւունք չունիմ ձեզ ունենալու... , նոյնիսկ
անպատուութիւն է ձեզ, որ այսպիսի կոշտ ու կոպիտ
մէկին կ'ընր առնէք, հոգ չէ թէ նա դեռ եւս իմ ամուսինը
եղած չէ, բայց ո՞վ կը հաւատայ ատոր... , ո՛չ, ո՛չ այդ
չեմ ըներ ես, ալ աղջիկ չէ մնացե՞ր, ո՞վ չի առներ ձեզ:
Դուք կը գնաք իմ սիրտս, իմ հոգիս, իմ, իմ ամէն ինչս,
բայց ես ալ պիտի գնամ, ես առանց ձեզ, օր մը իսկ չեմ
ուզեր ապրիլ, որովհետեւ իրաւունք չունիմ ձեզ ունե-
նալու: Գնա ուրեմն Սուրէնս, երթաս բարով... ես ալ
կը գնամ, բայց ուրիշ ուղղութեամբ, կ'ոչնչանամ, կը
մեռնիմ... : Իսկ մահէս յետոյ, եթէ իրա՞ւ հոգի մըն ալ
գոյութիւն ունի, որուն դու չես հաւատար, բայց ես
կը հաւատամ, ու եթէ հոգիս ալ ազատ ըլլայ, իր ուզա-
ծը ընելու, իր ուզած տեղը գնալու, այն ատեն կուզամ
Ռուսաստան, քեզ կը գտնեմ, միշտ քու ուսիդ վրայ,
միշտ քու սնարիդ մօտ, եւ ինչո՞ւ չէ, նոյնիսկ, միշտ
քու անկողնիդ մէջ: Բայց այն ատեն մարմին չունիմ...
օ՜Ֆ Աստուած իմ, բայց ես որքան, որքան կը բաղձայի

իրը ըլլալ, իմ ամբողջ հոգեով, իմ ամբողջ մարմնով...
ես կը մեռնիմ Սուրէն, բայց մինչեւ մահս ալ կ'ուզեմ
ձեր մասին խորհիլ, կ'ուզեմ ձեզմով մտահոգուիլ...
Ի՞նչ պիտի ընէք դուք, մի ուրի՞շը պիտի առնէք, մի
ուրիշը պիտի սիրէ՞ք, մի ուրիշին հետ պիտի ապրի՞ք...
Օհ, Աստուած իմ, ես միայն մէկ բան կը խնդրեմ քեզ-
մէ, մէկ բան եւ ուրիշ ոչինչ, այդ մի ուրիշը զիս ըրէ,
թող զիս սիրէ, թող իմ հետ ապրի...: Բայց ո՛չ, ո՛չ
Սուրէն, դու ուրիշը չես առներ, դու ուրիշը չես սի-
րեր, իսկ եթէ սիրես, ես ամբողջութեամբ նախանձ կը
դառնամ, թէեւ մեռած, բայց իմ հոգին կը հետապնդէ
քեզ...: Օ՛հ, ի՞նչ կ'ըսեմ, իմ հոգին ալ, որ որպէս թէ
անմահ է, նա ալ կը մեռնի, նա ալ չի ապրիր, անմահս
ալ կը մեռնի, երբ քեզ չունենայ...: Բայց դու չես ընել
այդ, դու ոչ ոք կը սիրես ինձմէ գատ, ես այդ լաւապէս
գիտեմ, գիտեմ որ դու ալ կը մեռնիս, երբ իմ մահուն
լուրը առնես...: Բայց ո՛չ, ո՛չ Աստուած իմ, ես չեմ
ուզեր որ նա մեռնի, նա թող ապրի, թող երջանիկ ըլ-
լայ, թող սիրէ ո՞վ որ կ'ուզէ, թող առնէ, ո՞վ որ կ'ու-
զէ, թող գրկէ, ո՞վ որ կ'ուզէ: Միայն թող չի մեռնի,
միայն թող ապրի, չէ որ ես զինքը աւելի կը սիրեմ քան
իմ անձը...: Լաւ ուրեմն, ես իմ մահը կը ծածկեմ իր-
մէն, թող նա չիմանայ, թող նա չի տեսնէ, թող նա չի
մեռնի, ես կ'սպասեմ որ նա գնա, նա մեկնի, յետոյ,
յետոյ միայն, իր գնալէն յետոյ «ըլլալիքը» կ'ընեմ:

(Դուռը կը զարնուի):

ՏԵՄԻԼ Բ .

վերժին եւ Հօսիօ ճէֆ

ՎԵՐԺԻՆ. — (Դուռը բանալով). Ի՞նչ կ'ուզէք պարոն:
 ՀՕԳՕ ձէ՛ք. — (Ներս մտնելով ու դրան առջեւ կանգնե-
 լով. Մի քիչ ուտելիք Տիկին, էթէ կը հաճիք:
 ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ամօթ չէ՞ քեզի, դուն ոյժէ կարող մարդ

ես, կրնաս աշխատիլ եւ ապրիլ, փոխանակ աշխատելու կը մուրաս, ամօթ է քեզի, ամօթ:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — Իսկական ամօթը գործելն է, ուրիշին գործելը, չէ որ մենք ալ մարդ ենք, եւ ան ալ որուն պիտի գործենք: Տիկին իսկական ամօթը մարդը մարդուն գործելն է, ես ալ կը գործէի, եթէ ամէն մարդ իր հաշուոյն գործեր:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց եթէ չի գործես, միշտ ալ այդ վիճակին մէջ կը մնաս:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — Այս վիճակը, մենք ենք նախընտրել Տիկին, գտնելով դայն աւելի լաւ եւ արդար, քան գործաւորութիւնը:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ձեր այդ վիճակը ստրկութիւն է, իսկ գործաւորութիւնը պատուաւոր բան մը, անոնք իրենց ճակատին քրտինքով կ'ապրին:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — Ընդհակառակը տիկին, անոնք իրենց ճակատին քրտինքով, միայն ուրիշները, հարուստները կ'ապրեցնեն, իսկ մենք ուրիշներ ապրեցնելու չափ յիմարներ չենք, մենք ոչ ոք կ'ապրեցնենք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ձեր այդ ապրածը կեանք է:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — Աւելի լաւ կեանք է, քան գործաւորութիւնը, գէթ ուրիշին էլը չենք ըլլար:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ուրիշին էլը չի ըլլալու մասին կը մտահոգուիք, բայց ուրիշին հաց խնդրելու անպատուութեան սիրով կը հանդուրժէք:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — Տիկին, պատուոյ, արժանապատուութեան, վեհանձնութեան մասին, մեր դաւանանքները բոլորովին ուրիշ են, մենք այդ կարգի նախապաշարունակներու, ստակ տուողներէն չենք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց առանց այդ դպացումներուն ապրող մարդը մարդ չէ, այդպիսին շան մը նման կ'ապրի եւ շան մը նման ալ կը մեռնի, կը գնայ:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — Տիկին երանի թէ շան մը նման ապրէի, ես իմ այսօրուան կեանքս ո եւ է հարուստի շան հետ կը

փոխեմ, եւ մի ցաւիր ըսածիս Տիկին, երբ ըսեմ որ շուներ կան, որոնց կեանքը ունենալու համար, դու ինքդ ալ պիտի ցանկաս, դու գիտե՞ս, որ այս երկրին մէջ շատ մը միլիոնատէր շուներ, կատուներ եւ ուրիշ կենդանիներ կան, որոնց նախկին տէրերը կտակ են ըրած անոնց: Դուք ըսիք որ շան մը նման ալ կը մեռնիմ, կը գնամ, տիկին հաւատացէք մեռնելէն յետոյ, շան մը նման ենք մեռել, թէ մարդու նման, երկուքն ալ ճիշտ միեւնոյնն է:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ինչպէ՞ս թէ միեւնոյնն է:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — Այո տիկին, ճիշտ միեւնոյնը, եւ եթէ չէք հաւատար, ես վաղն իսկ, կը գնամ գերեզմանոցը, ուրիշ մի քանի մարդկային գանկոսկրներ կը բերեմ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ես ի՞նչ պիտի ընեմ այդ ոսկորները:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — (Ննդալով). Զատելու համար, թէ ո՞րը մարդու պէս է մեռել եւ ո՞րը շան պէս:

ՎԵՐԺԻՆ. — Լաւ, եթէ գանկոսկրներէն չենք կրնար ճշդ դորոշել, բայց ի՞նչ են այդ գերեզմանաքարերը, ի՞նչ են հսկայ արձանները, չէ որ այդ բոլորն ալ յուշարձաններ են, որ լաւ մարդիկ դարձ դար կը յիշուին ու կը յարգուին:

ՀՅՊՈ ձէՔ. — Ոչ տիկին, այդ բոլորն ալ ժամանակաւոր բաներ են: Տարբերութիւնը այն է, որ մենք, երբեք չենք յիշուիր, ոմանք մի քանի տարիէն կը մոռցուին, իսկ իմ մա- իսկ ոմանք ալ, մի քանի հարիւր տարիէն, իսկ իմ մահէս, ոչնչանալէս յետոյ, իմ ի՞նչ հոգն է, յիշեր են, թէ ենլու, ես եկեր եմ ստամոքսս լեցնելու, եթէ բան մը կուտաք ուտելու լաւ, եթէ չէք տար կրկին լաւ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Լա՛ւ, լա՛ւ հիմա կը կշտանաք, ես ոչ թէ բան մը չի տաքբերութեան համար խօսեցայ, եւ ոչ թէ բան մը ըրած կ'ըլլաք, գէթ տալու: Բայց դուք շատ լաւ բան մը ըրած կ'ըլլաք, գէթ յետ այսու գնաք եւ աշխատութիւն գտնէք, մէկ կողմ նետէք մուրացկանութեան դրօշը, որ բարձրացուցած

էք, ո՞վ դիտէ մի գուցէ ձեր կամքէն անկախ պատճառներով: Գնացէք, դուք ալ միացէք Սուրէններուն, որոնք աշխատանքի դրօշին ղինուորներն են, եւ միասնաբար աշխատեցէք, այս անարդար կարգերը փոխելու: Ճիշտ է, չի պէտք է թոյլ տաք, որ ուրիշներ ձեր աշխատութեան արդիւնքը վայելեն, բայց նոյնքան եւ աւելի ճիշտ է, որ դուք ալ ուրիշներու փշրանքով չպէտք է ապրիք: Եթէ գործաւորները ստրուկներ են, դուք ալ պարադիտներ էք, մի շատ աւելի զգուսկի բան:

ՀՊԳՈ ձէ՛ք. — Տիկին, դուք արդէն ընկերվարութենէն ճառել սկսաք, բայց մեր պարապ ստամոքսը ճառերով չի կշտանար, այժմ իմ ստամոքսը պարապ է, եւ ուղեղը չի գործեր, մի գուցէ ճիշտ էք, մի գուցէ արդարացի դիտողութիւններ են ձեր ըրածը:

ՎԵՐԺԻՆ. — Լաւ, այժմ եկուր խոհանոցը: (Երկուքով դուրս կ'ելլեն):

ՏԵՍԻԼ Գ.

Վերժին եւ Տիկ. Ալմանան

ՎԵՐԺԻՆ. — (Ներս դալով, ինքնիրեն). Ի՞նչ տարօրինակ է մարդկութիւնը, եւ ի՞նչ թիփի մարդիկ կան անոր մէջ, թիփ մըն ալ այս էր: Կը մուրայ, բայց չուզեր աշխատիլ, փողոցային շան մը կեանքը կ'ապրի, բայց չի ուզեր մեռնիլ, կորսնցուցեր է մարդկային բոլոր մաքուր զգացումները, սակայն կորսնցուցեր է նաեւ վատ զգացումները: Ինք իր համար, իր անձին չուրջ, աշխարհ մը ստեղծեր է եւ անոր մէջ ալ կ'ապրի, կ'ուզէ մինչեւ վերջը ապրիլ, բայց մահէն ալ չի վախնար... Տարօրինակ աշխարհ, տարօրինակ մարդկութիւն: Եւ րանի Սուրէնն ալ զինքը տեսներ, տեսնէինք ինչե՞ր պիտի ըսեր...: Բայց շատ լաւ ըրի, որ անոր ըսելիքներէն մաս մը բաներ, ես ինքս ըսի... լաւ որ ըսի:

(Դուռը կը զարնուի):

ՎԵՐԺԻՆ. — (Դուռը բանալով). Օ՛, բարի եկաք տիկին, բարի եկաք...: Բայց այս, ի՞նչ անակնկալ է: Խընդրեմ, նստեցէք նստեցէք: (Աթոռ մը ցոյց տալով)

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Եյ ինչպէ՞ս ես աղջիկս:

ՎԵՐԺԻՆ. — Կ'ապրինք տիկին, մինչեւ մեռնինք կ'ապրինք: ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Աղջիկս անդամ մը այդ մահը բերնէդ վար ձգիր, ինչո՞ւ միշտ մահով կը խօսիս, դու ֆահիլ աղջիկ ես, պէտք է կեանքի մասին մտածես, ոչ թէ մահուան:

ՎԵՐԺԻՆ. — Մայրս, ես ինքս ալ չեմ ուզեր յիշել, բայց կարծես առանց իմ կամքին ալ, բերնէս դուրս կը թռի:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Գիտեմ աղջիկս, գիտեմ որ ձեր կամքովը չի եղաւ, բայց ինչ կրնայինք ընել, ձեր ճակատագիրն ալ այս է եղեր, աշխատեցէք իրարու սիրտ շինել, սիրով ապրիլ, կեանքը շատ կարճ է, չի արժեր, որ ան ալ այսպէս կ'ուրիշներով անցնէք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ճիշտ էք տիկին, կեանքը շատ կարճ է, եւ չի արժեր որ այն ալ այսպէս անցնենք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ձի կայ, աղջիկս, մարդ չի կայ, որ խուլ մը չուենայ, բոլորն ալ մէյ մէկ բան ունին, պիտի տանինք ի՞նչ ընենք, այլապէս ինչպէ՞ս պիտի ապրինք: Ահա մերինն ալ, ի՞նչ խուսեր ունէր, ինչե՞ր քաջիցի առաջին տարիները, մինչեւ որ լաւապէս գինքը ճանչցայ, հասկցայ, իր թոյլ կողմերը, եւ հիմա Աստուծոյ դատը դարձած է:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ես գանգատ մը չունիմ տիկին, ոչ ալ անոր թոյլ կողմերը գիտնալ կ'ուզեմ, նա ամբողջութեամբ թոյլ է արդէն:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — (Խնդալով). Հա՛ աղբալէս աղջիկս, մարդ ըսածդ ի՞նչ է, թող գործէ, թող բերէ որ ուտենք, քիչ մը ալ «Իւղը» տուր, թէ քեզ կը սիրեմ եւայլն կը լծնայ կ'երթայ, դառ կը դառնայ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց տիկին, ինչպէ՞ս կարելի է, կը սիրեմ ըսել մէկուն, երբ չեմ սիրեր:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Քա, շատ տարօրինակ աղջիկ ես, կը սիրեմ ըսելով ի՞նչ կ'ըլլայ, յետոյ՝ կրկին դու քու գիտցածդ ըրէ:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ի՞նչ գիտցածը ի՞նչ պիտի ըլլայ, որ ընեմ, տիկին:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Դու ի՞նչ ես... , կարծես չի հասկցար ըսածս, ի՞նչ, ինձմէ ալ պիտի պահես:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Տիկնոջ նստատակը հասկնալ ջանալով). Տիկին քեզմէ ի՞նչ պիտի պահեմ, ի՞նչ որ ես կ'ընեմ, անշուշտ նոյնը եւս դուք կ'ընէք, դուք ալ ամուսնացած կին էք չէ՞:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Ամուսնացանք, գերի չի դարձանք ալ, մենք մեր գիտցածը կրկին կ'ընենք:

ՎԵՐԺԻՆ. — Անշուշտ, ամուսնանդ երբ ամուսիննիս չենք սիրեր, այնպէս չէ՞:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — (Քաջալերուած). Ինչպէս սիրեմ աղջիկս, ծերացած, անոյժ դարձած, երիտասարդութիւնը փճացուցած մէկը, կարելի՞ է սիրել, կարելի՞ է հաւատարիմ ըլլալ:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Աւելին հասկնալու համար). Բայց տիկին, միայն մէկ հատ կը սիրէ՞ք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Ինչ պիտի ըլլայ աղջիկս, ամուսնացեալ կինը միշտ միեւնոյնը չի կրնար սիրել, այդ ալ իր դժուարութիւնները ունի, դու դեռ անփորձ ես:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Բաւ համարելով). Լա՛ւ, լա՛ւ տիկին, այդ մասին ալ չի խօսինք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Բայց Վերժին, մենք չի խօսինք, ուրիշները կը խօսին, այժմ արդէն ամբողջ քաղաքը, կը խօսին ձեր մասին, դուք շատ անփորձ էք եւ շատ ալ անզգայ:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Նեղացած). Ի՞նչ կը խօսին տիկին:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Հը, կարծես չի գիտեր, ի՞նչ պիտի խօսին, քու եւ Սուրէնի մասին:

ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց ի՞նչ կը խօսին, ի՞նչ եւ Սուրէնի մասին:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Ճանըմ ինչ որ եղած է, այդ կը խօսին: Վերժին. — Բայց՝ ոչինչ եղած է, եղածը այն է, որ ես կը սիրեմ Սուրէնը:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Էյ ուրիշ ի՞նչ պիտի ըլլար, այդքանը բաւական չէ՞, անոնց խօսածն ալ արդէն այդ է:

ՎԵՐԺԻՆ. — Միթէ՛ ես իրաւունք չունիմ մէկը սիրելու, երբ ամբողջ Տիթրոյիթը գիտէ, որ իմ ամուսնութիւնը Ղուկասի հետ, միայն պարագաներու հետեւանք էր, եւ ոչ թէ սիրոյ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Բայց աղջիկս, ժողովուրդն ալ այդ կը խօսի, կը խօսին որ ուրիշը կը սիրես:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Սրտնեղած). Լաւ, թող որ խօսին, այդ խօսողները չուտով կը հասկնան, որ իմ սէրը Սուրէնին հանդէպ, այն չէ, ինչ որ դու եւ իրենք կ'երեւակայեն:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — (Քաջածիւղով մը). Շատ ճարպիկ ես Վերժին, քիչ կը մնայ որ զիս ալ համոզես:

ՎԵՐԺԻՆ. — Ինչպէս թէ քեզ համոզեմ, ուրեմն դու կը խորհիս թէ, ես ալ քեզ նման ուրիշ մը կը սիրեմ, քու հասկցած ձեւով:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Քա աղջիկս՝ սիրելը սիրել է, ալ իմ հասկցած ձեւս որն է, քու հասկցած ձեւդ որն է:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Բարկացած). Ո՛հ, ո՛չ տիկին, իմ հասկցած սէրս դու չես կարող ըմբռնել, իմ սէրը Սուրէնի հանդէպ բոլորովին այլ է, քան քու սէրը այլոց հանդէպ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — (Ինքն ալ նեղացած). Ճիշտ ես, ճիշտ հիմակուան նորեւելները, ամէն բան զարգացուցած են, ի՞նչ պիտի ըլլայ, մենք հին սերունդին կը պատկանինք:

ՎԵՐԺԻՆ. — (Զայրացած). Օ՛հ տիկին, լաւ կ'ըլլայ որ չի խօսինք, ես ոչ քեզ նման ուրիշները կը սիրեմ, եւ ոչ ալ քու կարգիդ կին մըն եմ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԵԱՆ. — Անշուշտ, անշուշտ, ամէն մարդ տարբեր կ'ըլլայ, այս աշխարհի վրայ բոլորովին իրարու նմանող, երկու անձ չես կարող գտնել:

ՏԵՍԻԼ Դ.

Նոյնիք եւ Ղուկաս

ՂՈՒԿԱՍ. — (Առանց դուռը դարձնելու ներս մտնելով).
Բարեւ, բարեւ տիկին Ալանեան, ինչպէ՞ս եղեր է այս
կողմերը եկեր էք, մեզ չէ՞ք մոռացեր:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Սանկ այս կողմերէն կ'անցնէի, ըսի
անգամ մը տեսնեմ վերժինը ի՞նչ կ'ընէ եւ ներս մտայ:

ՂՈՒԿԱՍ. — (Վերժինին). Աղջի կերակուրս պատրաստ
է, ես շատ անօթի եմ, հայտէ չուտ ըրէ:

ՎԵՐժԻՆ. — (Առանց բան մը ըսելու դուրս կ'ելլէ):

ՂՈՒԿԱՍ. — (Կասկածելի կերպով). Բան մը հասկցա՞ր:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ձէ տղաս չէ, կարծես փաստաբան է,
այնպէս պատասխաններ կուտայ որ, մարդ մէջը կը
մնայ, քիչ մնաց, ինք զիս դող հաներ:

ՂՈՒԿԱՍ. — Ինչպէ՞ս, ուրացա՞ւ, որ կնիկութիւն չի ըներ
ուրացա՞ւ, որ այդ սրիկային հետ է եղեր անցեալ Կի-
րակի երեկոյ, ուրացա՞ւ որ, միասին տուն են եկեր:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ղուկաս, տղաս, կարգ իսկ չեկաւ այդ
բաներուն մասին խօսելու, ես միշտ ինքզինքս պաշտ-
պանելու պարտաւորութեայ, կարծես ինք ինձմէ բան մը
դուրս քաշել կ'ուզէր:

ՂՈՒԿԱՍ. — Ուրեմն ո եւ է քան չի խօսեցա՞ւ, բան մը չի
կարգադրեցի՞ք:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ոչ, բան մը չի կրցի հասկնալ, քեզի
կ'ըսեմ ինք յարձակողական էր, իսկ ես պաշտպանո-
ղական:

ՂՈՒԿԱՍ. — Լա՛ւ, լաւ հիմա յարձակողականն ալ, պաշտ-
պանողականն ալ, իրեն կը սովորեցնեմ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ղուկաս՝ շատ լաւ կ'ըլլայ, որ հետը
լաւ վարուիս, ան Պոլսեցի է, բանի մը տակ չի մնար:

ՂՈՒԿԱՍ. — Ան Պոլսեցի է նը, ես ալ Ղուկասը, Ղու-
կասն եմ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ես ինչ կ'ըսեմ, դուն անոր մտիկ ըրէ,

հետը լաւ վարուէ, դուն անոր հետ գլուխ չես կրնար
ելլել, մէյ մըն ալ կը տեսնես, տունդ կը ձգէ եւ դուրս
կ'ելլէ, նոյնիսկ որպէս կոյս աղջիկ, հասկցա՞ր:

ՂՈՒԿԱՍ. — Ի՞նչ կ'ընէ, դուրս կուգա՞յ, թող այդպէս
բան մը փորձէ, որ հօրը տունը ցոյց տամ իրեն, ալ կը
բաւէ, ես այսքան որ համբերեցի, կը խորհէի որ քանի
մը չարաթէն կը կակուղնայ եւ կնուլթիւն ընել կ'սկսի,
բայց այսպէս չի ըլլար, արդէն չորս ամիսը անցեր է,
որ այս՝ այսպէս կը չարունակուի:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Դուն զիս լսէ Ղուկաս, չի ըլլայ որ,
ոեւէ փորձ ընես, քեզի ըսեմ կը փախի կը դնայ, իսկ
երբ անգամ մը որ դուրս ելաւ, դորժը կը վերջանայ,
անկէ յետոյ, ֆարք ֆարք փարա չի ըներ, քեզի թոյլ
իսկ չեն տար, որ երեսը տեսնես:

ՂՈՒԿԱՍ. — Ո՞վ, ֆանըմ ո՞վ է այդ, որ չի պիտի թողու-
ցնէ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ո՞վ, կարծես չես գիտեր, ո՞վ Սու-
րէնը, Լեւոնը, Տէր եւ Տիկին Աղքատեանները: Դուն
գիտես, ո՞վ են այդ Սուրէնը եւ Լեւոնը, անոնք բոլորն
վերժինի վրայ հողի կուտան:

ՂՈՒԿԱՍ. — Ձի ըսես, կինը մերն է, իսկ վրան հողի տը-
ւողը ուրիշները:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Ժիշտ ալ այդպէս է, վերժինը որո՞ւ
ասպաւինելով, այդ դերքը է բոններ քեզի դէմ, տես-
նուած բան է, չորս ամիս ամուսնացած մնալ եւ կնու-
թիւն չի ընել, ամուսնոյն հետ չի պառկել: Մեղայ,
մեղայ, այս ալ նոր բան մըն է:

ՂՈՒԿԱՍ. — Ես այդ նոր բանը, հին բանը, այս երեկոյին
ցոյց կուտամ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆԵԱՆ. — Աման, Ղուկաս, պարապ պարապ կը
խօսիս, ի՞նչ պիտի ընես, գիտե՞ս ով են այդ Լեւոնը,
Սուրէնը, երկուքն ալ մարդասպաններ, անիշխանա-
կաններ, ընկերավարական, ալ չեմ գիտեր, ինչ, ինչ:

Նոյնիսկ կ'ըսեն որ, երկուքն ալ, շատ մը սպաննութիւններ ըրած եւ յետոյ Ամերիկա փախեր են:

ՂՈՒԿԱՍ.— Ղուկասը այդպէս բաներէ վախցող չէ, դու՛ կը տեսնես, ես անոր այնպիսի դաս մը տամ այս երեկոյ, որ Բէրպիլէի կապիկ դառնայ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԱՆ.— Եյ դուն գիտես, ես իմ պարտականութիւնը կը համարեմ քեզի ըսել, որ բան մը ընելու չես, սպասէ մէկ երկու շաբաթ եւս, արդէն Սուրէնը շուտով Ռուսաստան պիտի գնայ, կը հասկնա՞ս:

ՂՈՒԿԱՍ.— (Ուրախացած). Իսկապէ՞ս:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԱՆ.— Այո՛, այո՛, նոյնիսկ այս երկուշաբթի օր:

ՂՈՒԿԱՍ.— Էֆէրիմ տիկին, այդ սքանչելի լուր է, որ տուիր, ճիշտը ըսեմ, ես այդ տղէն մի քիչ կը քաշուէի, այդ շունչանորդին, ոչ միայն ճարպիկ, այլ շատ ալ անվախ է: Եյ լաւ, լաւ տիկին, քանի որ այդ շունն ալ պիտի գնայ, ես անոր դասը լաւ մը կուտամ այս երեկոյ:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԱՆ.— (Դէպի դուռը քալելով). Եյ ես կը գընամ, եւ վերջին անգամ ըլլալով կ'ըսեմ, որ ո եւ է բան չի ընես, աշխատէ մէկ երկու շաբաթ եւս հետը լաւ ապրել, յետոյ տեսնենք ինչ կ'ըլլայ:

ՂՈՒԿԱՍ.— Մի վախնար տիկին, հետը այնպէս լաւ պիտի վարուիմ որ, վաղը երբ դու ալ լսես, պիտի հաւնիս եւ Էֆէրիմ Ղուկաս պիտի ըսես:

ՏԻԿ. ԱԼԱՆՆԱՆ.— Մեղքը վիղդ Ղուկաս, ես կը գնամ: (Կը գնայ):

ՂՈՒԿԱՍ.— Միայնակ, ջղայնացած ինքնիրեն). Հիմա՛, հիմա կը սովորեցնեմ իրեն... ալ համբերութեանս բաժակը լեցուեցաւ... առանց ինծի ըսելու Աղքատեաններուն կը գնայ, Սուրէնը, Լեւոնը կը տեսնէ, սիրարանութիւն կ'ընէ, եւ յետոյ ալ առանց ամէնալու, Սուրէնին, այդ սրիկային թեւը մտած մինչեւ տունն կուգայ, ... ո՛չ, ո՛չ այս տանելու ցաւ չէ այլեւս... արդէն շատ սուղ մալ եղաւ վրաս մինչեւ հիմա 2000 տալերէն

աւելի ծախսած եմ... ատոր վրայ ալ անհաւատարմութիւն հա... ո՛չ ո՛չ այդ Ղուկասը չի ուտեր, Ղուկասը մարդ է եւ ՄԷՐՏ մարդ, ես հիմա քեզի կը սովորեցնեմ ուրիշը սիրելը... Արդէն մինչեւ օրս օր մը օրանց կնիկութիւն ըրած չունի, երեսիս ի վեր խնդացած չունի, չորս ամիս է, օր մը հետս պառկած չունի, ալ ինչի՞նչ կնիկն է: Կարծես՝ օտարի մը կիներն է եկեր հետս դերասանութիւն կ'ընէ... Շա՛տ, շատ սխալ ըրինք... եղբայր՝ իմ ինչին պէտքն էր, Պոլսէն աղջիկ բերել, Պոլսեցի աղջիկ առնել, էյիշտէ Պոլսեցին ալ այսքան կ'ըլլայ...: Ես գաւառացի մարդ, փառք Աստուծոյ գպրոցի երես տեսած չունիմ, Ա.ք տեսեմ Բ.ին ուր ըլլալը չեմ գիտեր, գաւառացին իմ ինչի՞նչ էր բաւեր, գէթ ինչ որ ըսէի, էչու նման չէ չէր ըսեր... բայց ի՞նչ գիտնամ, մենք ալ ըսինք սանկ չէնք շնորհք կին մը ունենանք, սանկ թեւս անցնեմ դուրս ելլեմ նը հպարտ զգամ, երկու մարդ տեսնայ նը գէթ ըսէ Ղուկասին կիներն է, վերջապէս ըսինք մի քիչ ուսեալ ըլլայ, գրել, կարդալ գիտնայ, էյ գրել կարդալ գիտցողն ալ այսպէս կ'ըլլայ... մեզ մարդու տեղ դրած չունի, կարծես իր ամուսինը չեմ, կարծես իր ծառան եմ... Օ՛Ք պէ՛, դրամովս, տունովս, տեղովս պէլան ինկայ... տէ՛ հիմա տեսնեմ ինչ կ'ընես Ղուկաս...: Ո՛չ ես ընելիքս գիտեմ, եւ լաւ գիտեմ, ես այս երեկոյ, անոր այնպիսի դաս մը տամ, որ ինքն ալ հասկնայ թէ, ո՞վ է Ղուկասը: (Կը նստի):

ՎԵՐԺԻՆ.— (Ներս մտնելով). Հիմա կը պատրաստուի:

ՂՈՒԿԱՍ.— (Բարկացած). Գլուխդ ուտէ քու պատրաստածդ, մինչեւ հիմա գործդ ի՞նչ էր:

ՎԵՐԺԻՆ.— (Նեղացած). Բայց չի տեսա՞ր, որ Տիկինը հոս էր, անքաղաքավարութիւն էր, հիւրը ձգել ու խոհանոցը գնալ:

ՂՈՒԿԱՍ.— Օ՛Ք քաղաքավարութիւնն ալ, դացեր եկեր քեզ է գտեր:

- ՎԵՐԺԻՆ. — (Աւելի նեղացած). Բայց ի՞նչ էք եղեր Ղուկաս, այս երեկոյ նոր բան մը ունիք կ'երեւի:
- ՂՈՒԿԱՍ. — (Միշտ բարկացած). Անշուշտ, անշուշտ նոր բան մը, եւ հիմա կը հասկցնեմ քեզի, նորն ալ հինն ալ:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Լա՛ւ, լա՛ւ ինչ որ պիտի հասկցնես չուտով հասկցուր, որ մենք ալ հասկնանք:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Անցեալ կիրակի երեկոյ ո՞ւր էիր:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Ի՞նչ կայ, Աղքատեաններու տունն էի:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Ի՞նչ գործ ունէիր, ինչո՞ւ ինծի լուր չի տուիր:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Գործ մըն ալ չունէի, գնացի նաւին մէջ ծանօթացած բարեկամներս տեսնելու, իսկ քեզի ալ լուր չի տուի, որովհետեւ հազիւ ժամ մը կեցայ եւ վերադարձայ: Ի՞նչ, թէ ոչ, ես հոս գերի եմ, որ ամէն դուրս ներս, մտած էլած ատենս, քեզմէ հրաման պիտի առնեմ:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Գերի չես, գերի չես, բայց չուտով կ'ըլլաս, որո՞ւ հետ տուն եկար:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Եղբօրս հետ, Սուրէնին հետ:
- ՂՈՒԿԱՍ. — (Ոտքի կանգնելով, սաստիկ զայրացած). Ատոր անունը անգամ մը եւս բերանդ չի առնես, հիմա գլուխդ կը կտրես:
- ՎԵՐԺԻՆ. — (Իր գլուխը Ղուկասին կողմը ծռելով). Հրամեցէք Պր. Ղուկաս:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Հիմա ատոր ալ կարգը կուգայ, սպասէ, ինչպէ՞ս եղբայր կ'ըլլայ այդ Բագուցին, դուն Պոստեցի չե՞ս:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Դուն՝ այդ չես կարող ըմբռնել Ղուկաս, այդ ըմբռնելը քու կարողութենէդ չատ վեր է:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Հիմա, հիմա վերն ու վարը կը սովորեցնեմ քեզ, ես այդպէս եղբայր, քոյր խնդիրներ չատ եմ լսեր, ես երեխայ չեմ որ խաբես:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Լա՛ւ, լա՛ւ որ երեխայ չես, եւ կը հասկնաս:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Այո, կը հասկնամ, կը հասկնամ, բայց ամ-

- բողջ քաղաքը, ինձմէ առաջ է հասկցեր, վրանիս կը խնդան:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց խնդալիք ի՞նչ կայ, Ղուկաս:
- ՂՈՒԿԱՍ. — (Աւելի զայրացած). Ձեռն ալ ամաչեւ, խընդալիք ի՞նչ կայ, կ'ըսես հա՛:
- ՎԵՐԺԻՆ. — (Արտասուելով). Բայց ինչէս ամաչեմ, ամաչելիք ի՞նչ եմ ըրեր:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Օ՛Ֆ, հիմա պիտի պայթիմ պէ, ալ ի՞նչ պիտի ընես չամչցող:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Բայց Ղուկաս, չեմ գիտեր ինչո՞ւ խօսքերդ չես կշռեր, դու գիտես որ, ես դեռ պաշտօնապէս քու կինդ եմ, չէ՞:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Գլուխդ ուտէ քու ըրած կնիկութիւնդ, երանի, բնաւ չի ըլլայիր, գէթ այս խայտառակութիւնը դըլուխիս չէր դար:
- ՎԵՐԺԻՆ. — (Ձայրացած). Ալ կը բաւէ Ղուկաս, ալ կը բաւէ, ես ամաչելիք ու եւ է բան չեմ ըրած, ես քեզի խայտառակութիւն չեմ պատճառած, դուն, դուն ինքդ իմ կեանքը մարեցիր, դու ինքդ խայտառակութիւններ ըրիր, կ'երեւի շուտ մը մոռացար որ հազար ու մէկ սուտերով զիս հոս բերիր, հազար ու մէկ սուտերով ծնողքս համոզեցիր, եւ այսօր զիս այս վիճակին մէջ ձգեցիր, այժմ դու մոռցեր ես այդ ամբողջը, չէ՞:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Երանի չի բնէի, երանի չի առնէի քեզ, երանի ըսէի զնա ո՞ւր որ կ'ուզես, դու ինձ յարմար չես, երանի նոյնիսկ այդ 1000 տալերէս ալ վազ անցնէի:
- ՎԵՐԺԻՆ. — Հազար երանի, եթէ այդ խելքդ չորս ամիս առաջ ունենայիր, հիմա երկուքս ալ ազատ կ'ըլլայինք, դուն ալ, ես ալ այս դժոխքին մէջ չէինք իյնար:
- ՂՈՒԿԱՍ. — Գործիդ կուգայ հա, որպէսզի իմ դրամովս Ամերիկա գայիր, եւ յետոյ այդ աւագակ, սրիկայ, մարդասպան Սուրէնին հետ ամուսնանայիր:
- ՎԵՐԺԻՆ. — (Ինքնիրմէն ելած). Բայց Ղուկաս, ամօթ է, ամօթ՝ պարսպ տեղը մի հայհոյեր մէկու մը, որ հազա-

բաւոր Ղուկասներ կ'արժէ : (Ոտքի կ'ելլէ) :
ՂՈՒԿԱՍ .— (Ինքնիրմէն ելած կը յարձակի Վերժինի վրայ
 անոր երկու թեւէն ուժգին սեղմելով) . Վայ դու անա-
 մօթ, անպիտան Պօլսեցի, չես ալ ամաչեր, չես ալ ա-
 մաչեր եւ սիրած տղադ կը պաշտպանես :

ՎԵՐժԻՆ .— (Լալով եւ ինքզինքը աղատել ջանալով) . Ես
 անամօթ չեմ, ես անպիտան չեմ, այդ բոլորը դու ես
 դու խայտառակ, խաբեբայ, ստախօս, որ զիս խաբե-
 ցիր :

ՂՈՒԿԱՍ .— (Կատղած) . Լո՛ւ չան ձագ, քու հոգիդ, հո-
 գիդ պիտի հանեմ, (կը չարտէ, կը նետէ նստարանին
 վրայ, մի քանի աքացի եւս տալով, գէպի դուռը կ'ուղ-
 ղուի) :

ՎԵՐժԻՆ .— (Կը գլորի աթոռին վրայէն, գետին կ'իյնայ,
 հառաջանքներ) :

ՂՈՒԿԱՍ .— (Սեղանին վրայէն գիրք մը եւս կը չարտէ
 Վերժինի, յետոյ աթոռը վերցնելով կը նետէ Վերժինի)
 Անպատիւ չուն, իշտէ այդպէս, իշտէ այդպէս, այդպէս :
 (Կը մեկնի դուրս) :

ՎԵՐժԻՆ .— (Քիչ յետոյ ուշքի գալով սողալով կը բարձ-
 րանայ աթոռին վրայ, արցունքները կը սրբէ) . Ո՛չ, ո՛չ
 սա արդէն անտանելի է, սա արդէն չէ կարելի տանիլ...
 Ծեծ ալ կայ եղեր, Ծեծ ալ, երբ իմ ամբողջ կեանքի ըն-
 թացքին, իմ ծնողքը իսկ, իմ վրայ ձեռք բարձրացու-
 ցած չէին... Ծեծ ալ կայ եղեր այն ալ վայրենիի մը,
 խոպանի մը կողմէ, որու վրայ իսկ չէի թքներ... , ու
 հիմա իր խաղալիքն եմ եղեր, կը հայհոյէ, կ'անպատ-
 ուէ, կը ծեծէ... , ո՛չ, ո՛չ ալ չեմ կրնար տոկալ, պէտք
 է վերջ տալ այս անտանելի կեանքին, պէտք է վերջինը
 ըլլայ այս : Այո, ճիշտ վերջինը... նա այլեւս չի պէտք է
 Ծեծէ զիս, անոր պիղծ ձեռքերը անգամ մը եւս չպէտք
 է բարձրանայ իմ վրայ... : Այո, այս երեկոյեանը պէտք
 է առաջինը եւ վերջինը ըլլայ : Թող դիակս ծեծէ, բայց
 ինչ հոգ, երբ ես չեմ զգար, թող դիակս հայհոյէ, երբ

եւ չեմ լսեր, թող դիակս անպատուէ, երբ իմ զգացող
 հոգին գնացած կ'ըլլայ : Այո՛, թող միայն դիակս ծեծէ,
 ես ալ չեմ ապրիր, այս կեանքը ինծի պէտք է, աւելի
 լաւ է մեռնիլ քան այս դժոխքին մէջ ապրիլ, (Չղայ-
 նացած) : Այո, այո քաջ պիտի ըլլամ, պէտք է ընեմ,
 միակ, միակ «ըլլալիքը» : ... Ներէ ինծի Սուրէնս, ներէ
 ինծի, որ խոստումս չեմ կարող յարգել, ես ալ ոյժս
 կորսնցուցի, ես այլեւս չեմ կարող տոկալ, ներէ ինծի
 Սուրէն, ներէ ինծի, որ դու դեռ նաւ չի առած ես արդէն
 գնացած կ'ըլլամ, կը ցաւիմ Սուրէնս կը ցաւիմ որ դուք
 իմ դիակը պիտի տեսնէք, եւ ո՞վ գիտէ... :

Ներեցէք ինծի ծնողքս, ներեցէք ինծի, աւելին չէի
 կարող տանիլ, ալ չեմ կարող տոկալ, գիտեմ որ պիտի
 խոցոտուի ձեր սիրտը, գիտեմ որ մահս պիտի սգաք
 տարիներով, բայց ի՞նչ կրնամ ընել, երբ այլեւս չեմ
 կարող տոկալ... : (Լալով) : Օ՞՞Ֆ Աստուած իմ, ի՞նչ
 պիտի ըլլայ Սուրէնս, ի՞նչ պիտի ընէ Սուրէնս, երբ
 իմ դիակը տեսնէ, ես կ'ըմբռնիմ, կ'աղատիմ, բայց ի՞նչ
 պիտի ըլլայ Սուրէնս, հիմա որ դեռ նաւ չի առած,
 դիակս պիտի գտնէ... :

Ներէ ինծի Աստուածս, ներէ ինծի, որ այս քայլովս
 սրտեր պիտի կոտորեմ, եւ ո՞վ գիտէ նոյնիսկ մահեր
 պիտի պատճառեմ, ներէ ինծի Աստուածս, դու գիտես
 որ աւելին չեմ կրնար ընել, աւելին չեմ կրնար տոկալ... :

Ներէ ինծի Սուրէնս... : Կը ներես չէ՞, կը ներես ին-
 ծի, որովհետեւ ես այլեւս չեմ կարող տոկալ, նա զիս
 ողջ չպէտք է տեսնէ, նա զիս չպէտք է ծեծէ այլեւս :
 (Քաջութիւն մը ստանալով, ոտքի կը կանգնի, մազերը
 ցրուած, դէմքը խոժոռ ու տժգոյն) : Ծիշտ հիմա, Ծիշտ
 հիմա ամէն ինչ կը վերջանայ, քաջ պիտի ըլլամ հա՛...
 հիմա հիմա ցոյց կուտամ քաջութիւնս, (կը շրջի սեռ-
 եակին մէջ, յետոյ արագ քայլերով կը գնայ դուրս,
 անմիջապէս կը վերադառնայ, մէկ ձեռքը դաւաթ մը
 ջուր, իսկ միւս ձեռքը ծրար մը ձերմակ փոշի, դաւաթը

դողդղալով կը դնէ սեղանին վրայ, փողին կը թափէ մէջը, կը վերցնէ դաւաթը դողալով, կրկին սեղանին վրայ կը դնէ, մի քիչ ետ կը քաշուի, ճիշտ հիմա, ճիշտ հիմա ամէն բան կը վերջանայ, հիմա ծեծէ, հիմա ծեծէ զիս, հիմա նեղէ զիս, հիմա ծեծէ որքան որ կ'ուզես, բայց ես ցաւ չեմ դրար... (լալով), ո՛հ Աստուած իմ, ինչքան կը բաղձայի, որ անգամ մը եւս տեսնեմ Սուրէնս, անգամ մը եւս տեսնեմ սիրած տղաս, անգամ մը եւս իր ձեռքերը բռնեմ, անգամ մը եւս իր մարմինը սա մարմնոյս թող չփուրի, դէթ անգամ մը համբուրէ զիս, դէթ անգամ մը զինքը համբուրեմ, ուրկէ յետոյ թող որ մեռնիմ, թող որ ոչնչանամ...:

Բայց ո՛հ անգութ Աստուած, չար Աստուած, դու երբեք մաքուրներուն հետ չես, դու մաքուրները, բարիները չես սիրեր, դու միշտ չարերուն կ'օգնես... բայց ո՛չ, ո՛չ Աստուած, դու շատ բարի, դու խղճացող ես, դու ինծի կը զրկես իմ Սուրէնս չէ՞, միայն մէկ անգամ, միայն մէկ վայրկեան, միայն մէկ անգամ, համբուրեմ զինքը, իսկ անկէ յետոյ, տար զիս ո՛ւր որ կ'ուզես, արքայութիւն թէ դժոխք, ո՛ւր որ յարմար կը դատես, չէ՞ որ այդ ալ քու գործդ է...:

(Սթափած). Հա դէթ մի քանի տող գրեմ, թող աշխարհք գիտնայ, թէ Ղուկասը իմ ամուսինը չէր, թող գիտնան թէ ո՞վ կը սիրեմ: (Բան մը կը փնտռէ սենեակին մէջ, թուղթ մը կը վերցնէ, մատիտ մը կ'առնէ, կը մօտենայ սեղանին, թուղթը վար կը դնէ եւ գրել փորձելով): Պաշտելի, Սուրէնս, քեզմէ դատ ոչ ոք չեմ սիրած, ոչ ոք, իմ ամուսինս չէ, եղած, բայց... (մատիտը ձեռքէն վար ձգելով), բայց չեմ կարող, չեմ կարող շարունակել, չեմ կարող, չեմ կարող... (թուղթը եւս գետին չարտելով), ներէ ինծի Սուրէնս, (կը մօտենայ սեղանին, դողդղալով կը վերցնէ դաւաթը, բերնին մօտեցնելով). Ա՛խ Սուրէն, Սուրէն, Սուրէն:

(Դուռը ուժգին կերպով կը գարնուի):

ՏԵՍԻԼ Ե.

Սուրէն եւ Վերժին

ՎԵՐՋԻՆ.— (Ցնցուելով). Ո՞վ է այդ:

ՍՈՒՐԷՆ.— (Դուրսէն). Ես եմ Վերժին, ես, Սուրէն:

ՎԵՐՋԻՆ.— (Իրար անցնելով, գաւաթը կը պահէ, ինքզինքը մի քիչ շտկելով կը գնայ եւ կը բանայ դուռը, ծիծաղ կեղծելով). Օ բարի եկաք, բարի եկաք Սուրէն, բայց այս շատ անակնկալ էր, երբէք չէի ակնկալեր ձեզ, մանաւանդ այսքան ուշ ատեն:

ՍՈՒՐԷՆ.— (Ապշած). Բայց ի՞նչ էք եղեր Վերժին, բուրովին գունատ էք, նոյն իսկ այլայլած կ'երեւիք, կրկին լացեր էք, չէ՞:

ՎԵՐՋԻՆ.— (Միշտ կեղծելով). Ոչ Սուրէն, ոչ, մի քիչ տկար էի, կ'երեւի աթոռին վրայ քնացեր եմ, աչքերս մի քիչ կարմրած են, չէ՞, ուրիշ ի՞նչ պիտի ըլլայ, բայց դուք ինչպէ՞ս եղաւ որ հոս եկաք, այն ալ այսքան ուշ ատեն:

ՍՈՒՐԷՆ.— (Տխրօքէն). Եկայ՝ որ վերջին մնաս բարովս բռնեմ, այս գիշեր իսկ կը մեկնիմ Նիւ Եորք, իսկ Երկուշաբթի առաւօտ վաղ, նաւին մէջ կ'ըլլամ, կը յիշես, Յունական «Փաթրաս» նաւը որմով Ամերիկա եկանք, ճիշտ նոյն նաւով է որ կը գնամ մինչեւ Յունաստան, յետոյ Պոլիս, անկից ալ ուղղակի Մոսկուա:

ՎԵՐՋԻՆ.— (Ուրախանալ փորձելով). Լաւ, այդ շատ լաւ է, ես ալ կ'ուզէի որ շուտով մեկնիք, ըսել կ'ուզեմ ձեր գործէն ետ չի մնայիք:

ՍՈՒՐԷՆ.— Ուրեմն դու այլեւս չես լար իմ գնալուս համար:

ՎԵՐՋԻՆ.— (Կեղծելով). Ոչ Սուրէն ոչ, ինչո՞ւ պիտի լամ, ես արդէն ուրիշի մը կ'ինն եմ, ամուսինս ալ սկըսած է, հետո լաւ վարուել, այժմ ամէն ինչ լաւ է, միայն պիտի խնդրէի, որ նամակ չի գրէք, ես ինքս ալ չեմ գրեր, ինչ ընել, չէ որ ուրիշի մը կ'ինն եմ:

ՍՈՒՐԻՆ. — (Զարմացած բայց կեղծելով) Այդ շատ լաւ է Վերժին, ես այժմ շատ հանգիստ սրտով կը մեկնիմ, ո՞վ գիտէ, մի գուցէ օր մը կրկին գիրար կը տեսնենք, ես մի գուցէ կրկին Ամերիկա գամ, եւ այն ատեն այս փոթորիկներն ալ անցած կ'ըլլան, իսկ դուք ալ գաւազներ ունեցած, վերջապէս հաշտուած եղածին հետ:

ՎԵՐժԻՆ. — (Ստելով) Բայց եթէ զիս ու գաւազներս հոս չի գտնես, գիտցիր որ Քալիֆօրնիա գնացած կ'ըլլանք, որովհետեւ այդպէս նպատակ մը ունինք:

ՍՈՒՐԻՆ. — Լաւ, լաւ քոյրս, ես աշխարհի որ ծայրն ալ ըլլաս կրնամ գտնել քեզ, մանաւանդ պաշտօնիս բերումով:

ՎԵՐժԻՆ. — Բայց ի՞նչ պաշտօն Սուրէն:

ՍՈՒՐԻՆ. — Վերժին, ես այս երկիրը չեկայ, որպէս գաղթական ապրուստ ձարելու համար, ես ուսանական բանւորական կառավարութեան գործակալներէն մին եմ: Գործեցի, որպէսզի ոչ ոք չի կասկածի, իսկ կը մեկնիմ, որովհետեւ ետ կանչուած եմ, տեղեկութիւններ տալու եւ նոր հրահանգներ ստանալու համար: Անշուշտ ոչ ոքի չէիք յայտնէք, չէ՞:

ՎԵՐժԻՆ. — (Ինքնամոռացութեամբ) Ո՛հ, կրնաս վստահ ըլլալ, ես քիչ յետոյ, արդէն անկարող կ'ըլլամ ըսելու, հա՛ մոռացայ, ուրեմն դուք կրկին հոս կուգաք:

ՍՈՒՐԻՆ. — Այո, ամենայն հաւանականութեամբ, եւ այն ատեն որպէս գեսպանական կցորդ:

ՎԵՐժԻՆ. — (Ինքնամոռացութեամբ) Բայց վախճամ, որ զիս հոս չի գտնէք: Ըսել կ'ուզեմ մի գուցէ ես մեռած կ'ըլլամ:

ՍՈՒՐԻՆ. — (Կասկածելով) Բայց ինչո՞ւ Վերժին, ինչո՞ւ մահուան մասին կը մտածէք:

ՎԵՐժԻՆ. — Ըսել կ'ուզէի, արդէն շատ տկարացած եմ վերջերս, մի գուցէ մեռնիմ, չէ որ մենք բոլորս ալ մահ-կանացուներ ենք:

ՍՈՒՐԻՆ. — (Բռնելով Վերժինի ձեռքերը) Բայց ես խո-

րապէս կը կասկածիմ ձեր այս արտայայտութեանց մասին:

ՎԵՐժԻՆ. — (Արտասուելով) Ո՛հ Սուրէն, կասկածելու ի՞նչ կայ, չէ որ մահկանացուներ ենք:

ՍՈՒՐԻՆ. — Այո, բայց դուք քիչ առաջ, քաջի պէս ուրախ էիք, իսկ հիմա, կրկին լալ սկսաք:

ՎԵՐժԻՆ. — Բայց ինչպէ՞ս կարելի է չի լալ, չէ որ վերջապէս բաժանում է, եղբոր քրոջ բաժանում, չես յիշեր ինչքան լացի, երբ Պոլէն նաւ առի, երբ ծնողքէս բաժանուեցայ, իսկ հիմա, կարծես բոլորէն, բոլորէն, նոյնիսկ աշխարհէն կը բաժանուիմ: Ինչպէ՞ս չի լամ:

ՍՈՒՐԻՆ. — (Միշտ կասկածելով) Ուրեմն գնալէս յետոյ չի պիտի լաք:

ՎԵՐժԻՆ. — Անշուշտ, ուզեմ իսկ, չեմ կարող լալ:

ՍՈՒՐԻՆ. — (Խորապէս կասկածելով) Ո՛հ, ո՛հ Վերժին, դուք բան մը ունիք, բան մը ունիք, որ չէք ուզեր ինձ յայտնել, եւ հաւատայ որ ես չեմ գնար, մինչեւ որ քրոջ մը նման, ինծի չի յայտնէք ամէն բան:

ՎԵՐժԻՆ. — (Համոզական թօնով մը) Բայց Սուրէն, դու ինքզ ալ շատ տարօրինակ ես, ինչպէ՞ս կարող եմ չի լալ, երբ մի քանի բոլոյ յետոյ, իրարմէ պիտի բաժանուինք, եւ ո՞վ կարող է ըսել, որ յաւիտենական չպիտի ըլլայ, ի՞նչ գիտնամ ես անգամ մը եւս կրնամ տեսնել ձեզ թէ ոչ:

ՍՈՒՐԻՆ. — Ուրեմն, ոչինչ կայ, բան մը չունիք:

ՎԵՐժԻՆ. — Անշուշտ, ոչինչ չկայ, կրնաս հանգիստ սրբ-տով մեկնիլ:

ՍՈՒՐԻՆ. — (Վերժինի ձեռքերէն բռնած) Լաւ ուրեմն, գնամ:

ՎԵՐժԻՆ. — (Սուրէնի ձեռքերը ամուր սեղմելով եւ անոր աչքերուն մէջ նայելով) Բայց չե՞ս համբուրեր զիս Սուրէն, մի գուցէ շատ ուշ գաս, մի գուցէ երբէք չի գաս:

ՍՈՒՐԻՆ.— (Իրեն սեղմելով բուռն կերպով, մի քանի անգամ անյազօրէն կը համբուրէ) Գնա՞մ այժմ:

ՎԵՐԺԻՆ.— Այո Սուրէն, ու ես այդ համբոյրները մահուան բուռն ալ պիտի յիշեմ, ու այն շատ աւելի պիտի թեթեւցնէ իմ մահը:

ՍՈՒՐԻՆ.— (Կատարելապէս կասկածելով) Լաւ ուրեմն, ցտեսութիւն, ցտեսութիւն քոյրս, ցտեսութիւն Վերժին: (Արագ փայլելով դուրս կուգայ, դուռը ամուր փակելով):

ՎԵՐԺԻՆ.— Երթաս բարով, երթաս բարով Սուրէն, երթաս բարով հոգիս: (Եւ կ'ընկնի աթոռին վրայ, քիչ յետոյ արագ ոտքի կ'ելլէ, դուռը կը նայի, որ դոց է, դաւաթը կրկին կը բերէ եւ սեղանին վրայ դնելով) Լաւ, եղաւ այժմ, շատ լաւ եղաւ որ Սուրէնը գնաց, գէթ նա չիմանար, գէթ նա չի տեսներ, գէթ նա չի տանջուիր: Օհ ներքի ինծի Սուրէն, ներքի որ քեզ չի յայտնեցի սէրս, անսահման սէրս, ներքի ինծի իմ պաշտելիս, ես այս աշխարհի վրայ ոչ ոք չի սիրեցի, բայց միայն քեզ, քեզ սիրեցի միայն քեզ ունենալ բաղձացի, բայց տեսայ որ իրաւունք չունիմ քեզ ունենալու...: Գնա դու հոգիս, գնա քու հաւատացած խոյսիդ ետեւէն, մի դուցէ յաջողիս, մի դուցէ վերցնէք այս անարդար կարգերը, որպէսզի ինձ նման դժբախտներ չըլլան, անձնապաններ չի գտնուին, ներքի ինծի Սուրէն, Սուրէն, Սուրէն, (Կը վերցնէ դաւաթը ակնթարթի մը մէջ, կը ճէճէ եւ բերնին կը տանի):

ՍՈՒՐԻՆ.— (Որ դուրսը կ'սպասէր կասկածած ըլլալով, կը հրէ դուռը, վազելով կը յառաջանայ Վերժինի կ'առնէ դաւաթը, կը զարնէ գետին, կը գրկէ Վերժինը, եւ անյազօրէն կը համբուրէ) Դու ներքի ինծի հոգիս, ներքի ինծի որ կոյր մըն եմ եղեր, չեմ տեսեր, ներքի ինծի:

ՎԵՐԺԻՆ.— (Կը նուաղի Սուրէնի թեւերուն մէջ):

ՍՈՒՐԻՆ.— (Կը գրկէ զայն, կը տանի աթոռի մը վրայ,

դուրս կը թռչի, թաց լաթ մը բերելով, կը դնէ Վերժինի ճակատին վրայ, չփելով անոր ձեռքերը) Վերժին, Վերժին, հոգիս, արթնցիր, մի մեռնիր, ես հոս եմ, արթնցիր, ելիր, ես հոս եմ, ես Սուրէնը:

ՎԵՐԺԻՆ.— (Կը շարժի, աչքերը բանալու փորձ կ'ընէ):

ՍՈՒՐԻՆ.— Արթնցիր Վերժին, արթնցիր, ես հոս եմ, ես չեմ գնացեր ու այլեւս ոչ մէկ տեղ չեմ երթար առանց քեզի:

ՎԵՐԺԻՆ.— (Աչքերը բանալով) Բայց ես մեռած չեմ, (աչքերը չփելով, Այդ դո՞ւ ես Սուրէն, չե՞ս գնացեր: (Ինքզինքը շտկելով աթոռին մէջ):

ՍՈՒՐԻՆ.— Կը ներեա ինծի չէ՞ հոգիս, ես կոյր եմ եղեր, կոյր, որ չեմ հասկցեր ձեզ, չեմ տեսեր ձեր սէրը:

ՎԵՐԺԻՆ.— Բայց ի՞նչը ներեմ հոգիս, դու ներքի ինծի որ թոյլ էի, քաջութիւն իսկ չունեցայ, իմ սէրը ձեզի յայտնելու: (Կը պլլուի Սուրէնին):

ՍՈՒՐԻՆ.— (Բուռն կերպով երկարօրէն համբուրելէ յետոյ, ոտքի կ'ելլէ, Վերժինի ձեռքէն եւս վեր քաշելով) Ելի՛ր հոգիս, իմ ժամանակը լրացաւ, միայն մէկ ժամ ունինք:

ՎԵՐԺԻՆ.— (Ապշած) Ուրեմն կրկին պիտի զատուինք, ալ ինչո՞ւ չի թողուցիր որ մեռնէի Սուրէն:

ՍՈՒՐԻՆ.— Ո՛չ հոգիս, ոչ, այլեւս չպիտի զատուինք, բայց պիտի գնանք, պիտի գնանք երկուքովնիս միասին:

ՎԵՐԺԻՆ.— Բայց ո՞ւր պիտի գնանք Սուրէն:

ՍՈՒՐԻՆ.— Մինչեւ Մոսկուա, իսկ եթէ Ամերիկան շատ կը սիրես, ես խօսք կուտամ, որ կրկին կուգանք:

ՎԵՐԺԻՆ.— Ուրեմն ես ալ հետդ:

ՍՈՒՐԻՆ.— Այո, դու ալ հետս, որպէս իմ կինը, չե՞ս ուզեր:

ՎԵՐԺԻՆ.— Բայց ես ձեր կինը չեմ չէ՞ եւ մի ուրիշին կ'իմն եմ չէ՞:

ՍՈՒՐԻՆ.— Ես գիտեմ, որ դու գեռ ոչ ոքին կ'իմն չես,

իսկ քիչ յետոյ, իմ կինը կը դառնաս, այդ մի ուրիշն ալ, թող մի ուրիշը առնէ, իրեն յարմար մէկը:

ՎԵՐԺԻՆ.— Ուրեմն հետս պիտի ամուսնանաս, չէ՞:

ՍՈՒՐԷՆ.— Այո, վաղը իսկ նիւ Եորքի մէջ, բայց մի քիչ աճապարենք հողիս, չափ ժամանակ չունինք:

ՎԵՐԺԻՆ.— Ուրեմն դու իմս պիտի ըլլաս, եւ միակ իմս, չէ՞:

ՍՈՒՐԷՆ.— Այո, այո, միակ քուկը պիտի ըլլամ, եւ դու ալ իմս:

ՎԵՐԺԻՆ.— Ըսէ Սուրէն, միշտ իմս պիտի ըլլա՞ս:

ՍՈՒՐԷՆ.— Բայց հողիս ժամանակ չկայ, այո, այո միշտ քուկը պիտի ըլլամ:

ՎԵՐԺԻՆ.— (Կրկին կը պլլուի Սուրէնին, կը համբուրուին, կը բաժանուին) Սուրէն, այժմ ես աշխարհի էն երջանիկ աղջիկն եմ, եւ հողս իսկ չէ, եթէ հիմա իսկ մեռնիմ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Լաւ, գնանք հողիս, գնանք, կ'ուշանանք:

ՎԵՐԺԻՆ.— Գնանք հողիս, բայց այս զգեստներով, միթէ՞ ոչինչ չպիտի առնեմ:

ՍՈՒՐԷՆ.— Ոչինչ հողիս, ոչինչ այս տունէն, թող իրենց մնայ ամէն բան, մենք ամէն ինչ նորը կ'առնենք, նոր կեանք սկսելու համար, իսկ նիւ Եորքէն իրեն կը զրկենք այնքան դրամ, որքան ձեզ համար ծախսուած է մինչեւ այսօր:

ՎԵՐԺԻՆ.— (Ինքնիրմէն ելած) Սուրէն, զիս կրկին համբուրէ որ գնանք:

ՍՈՒՐԷՆ.— Լաւ, (կը համբուրէ) Լաւ այժմ, գնանք:

ՎԵՐԺԻՆ.— Մէկ բան ալ հողիս, մէկ հարցում եւս, եւ կը գնանք:

ՍՈՒՐԷՆ.— (Խնդալով) Լաւ, հողիս լաւ, ըսէ ի՞նչ է:

ՎԵՐԺԻՆ.— Ծիշորը ըսէ, զիս որքա՞ն կը սիրես:

ՍՈՒՐԷՆ.— Անսահմանօրէն հողիս, անսահմանօրէն:

ՎԵՐԺԻՆ.— Բայց ոչ, այդ չափ անորոշ բան է, ըսէ սահմանաւոր կերպով, զիս որքա՞ն կը սիրես:

ՍՈՒՐԷՆ.— (Գերազրգուած) Դու իմ Աստուածուհին ես, ես քեզ կը սաշտեմ, դու իմ ամէն ինչն ես:

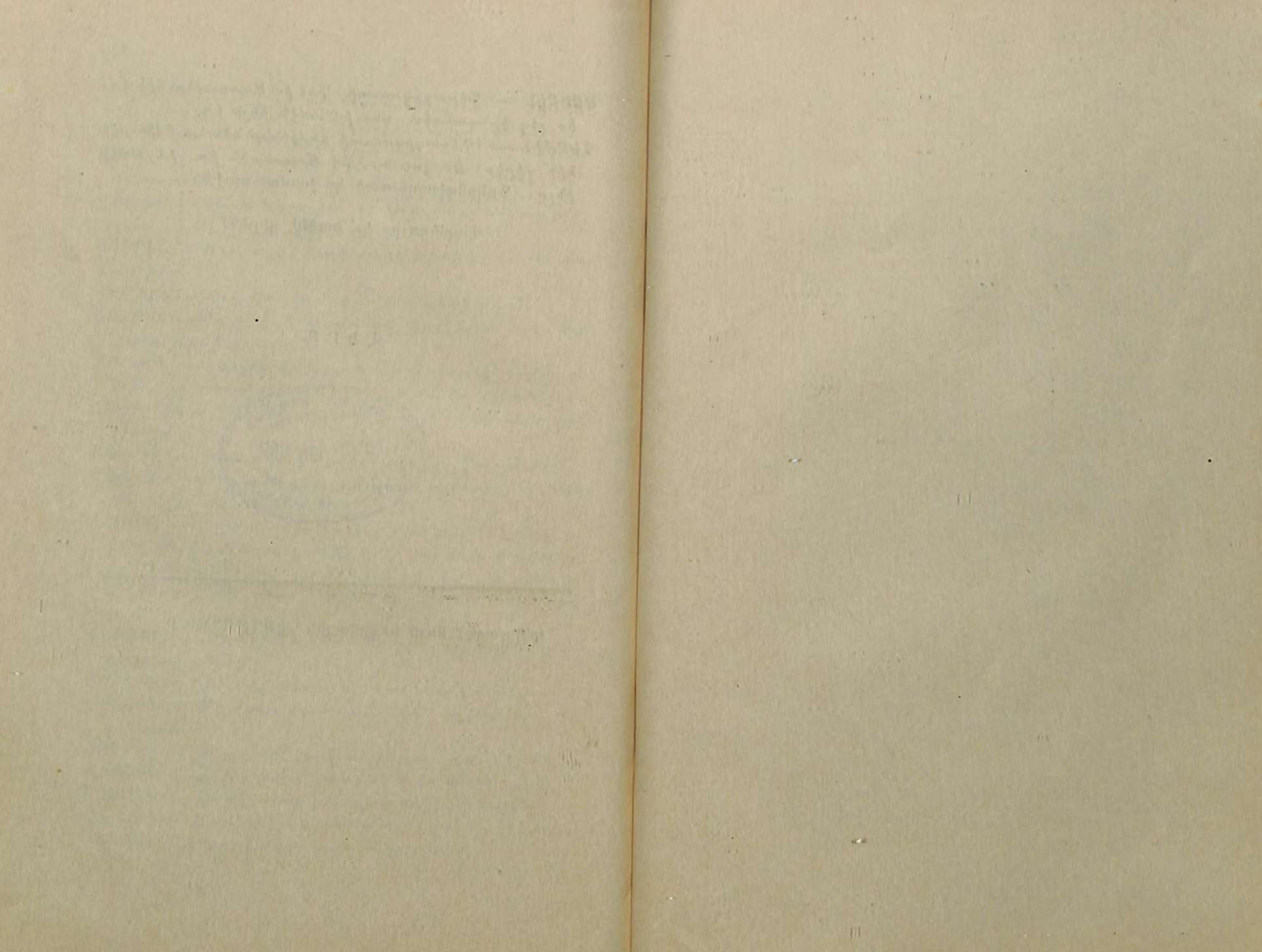
ՎԵՐԺԻՆ.— (Գերազրգուած ինքզինքը նետելով Սուրէնին գիրկը) Եւ դու ալ, իմ Աստուածն ես, իմ ամէն ինչը: (Գրկընդխառնուած կը համբուրուին):

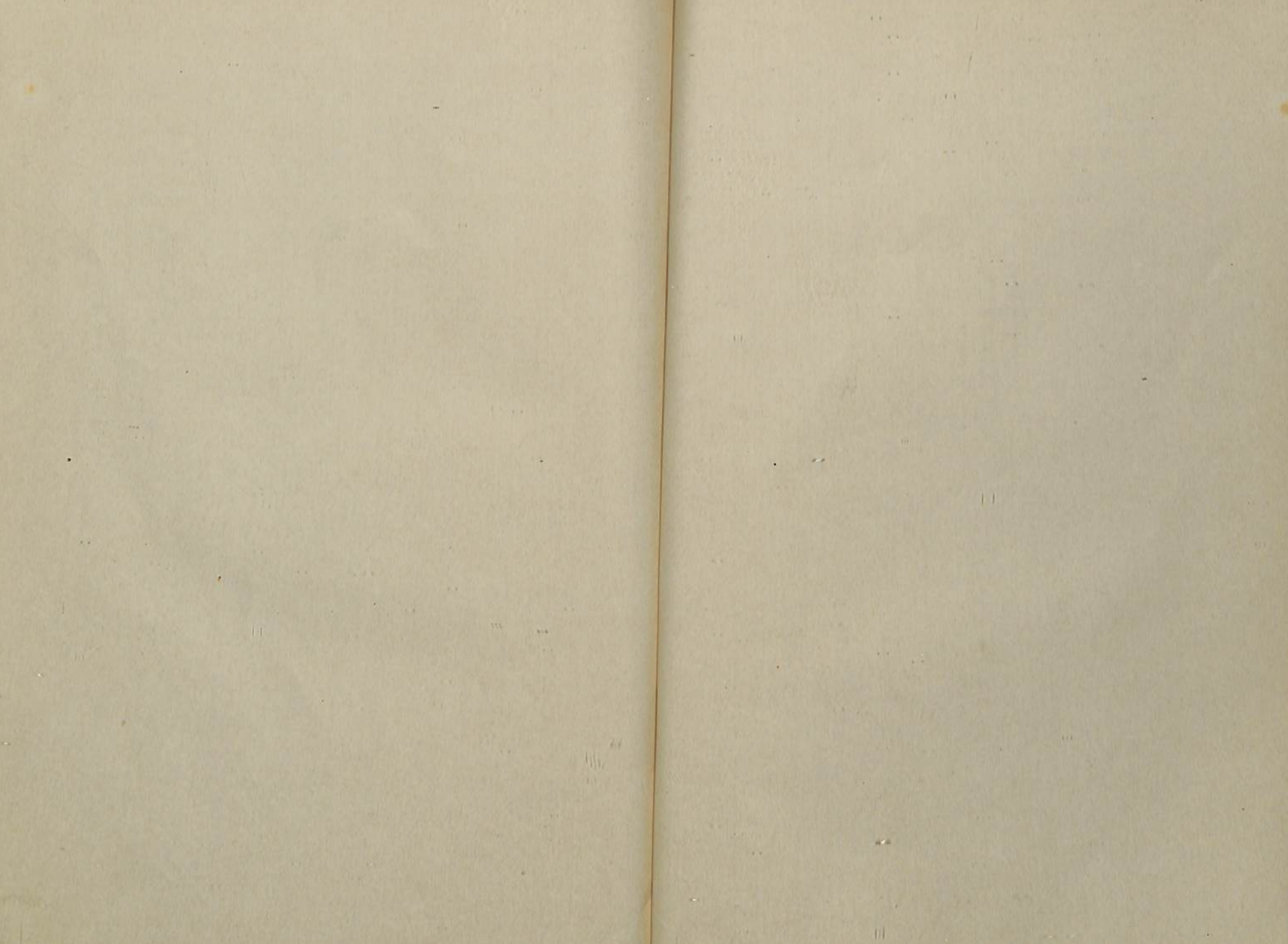
(Վարպոյրը կը ծածկէ գիրենք):

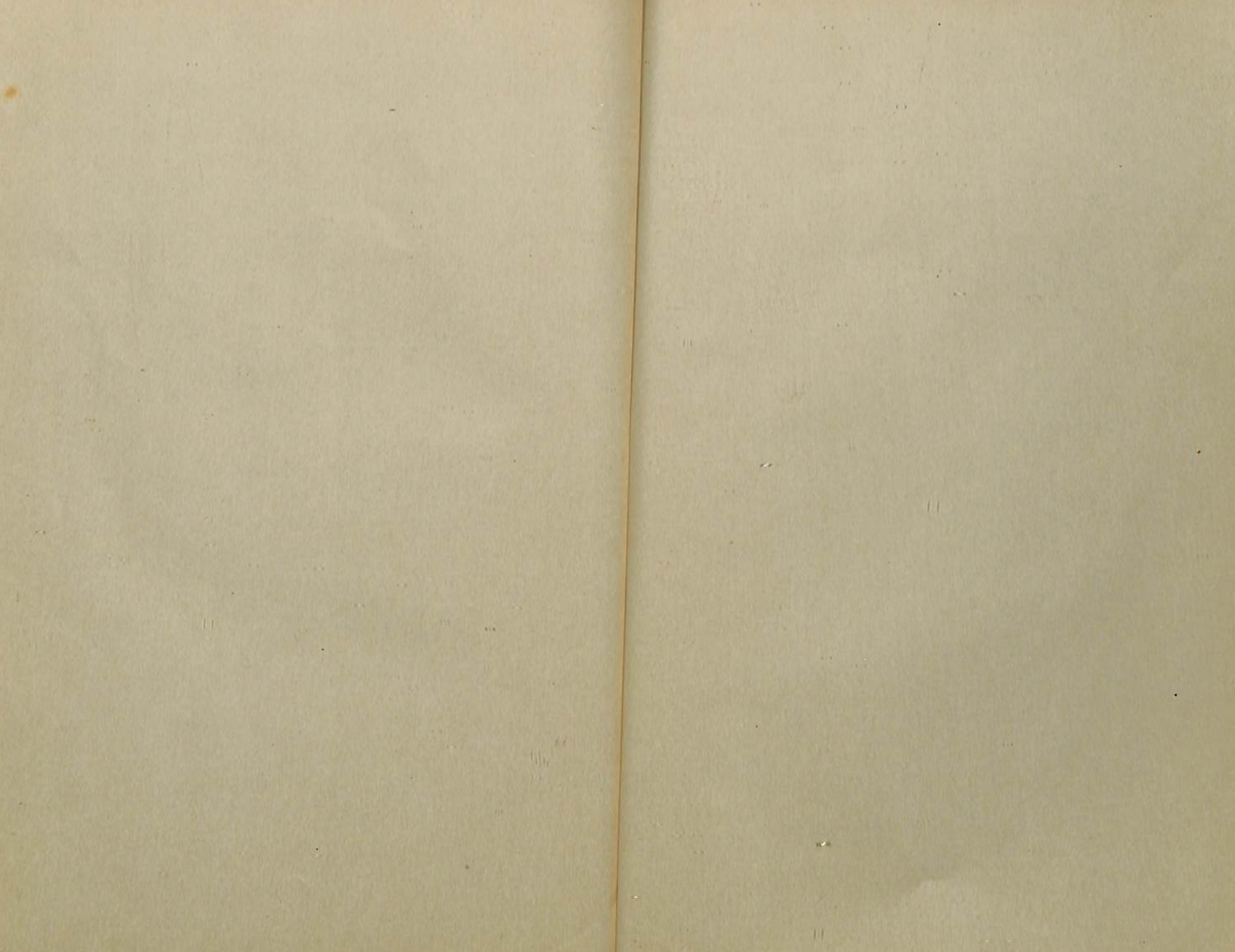
Վ Ե Ր Զ

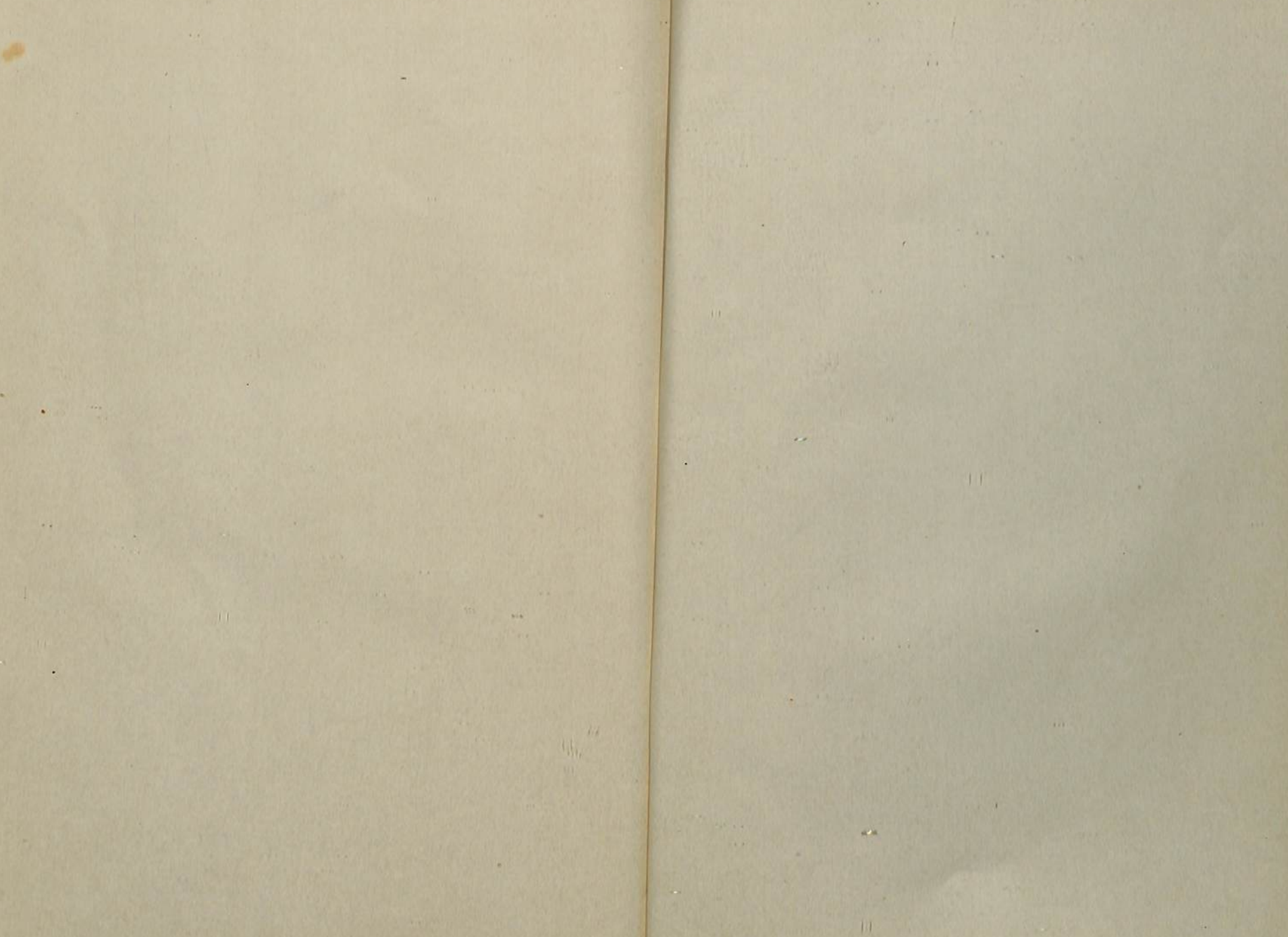

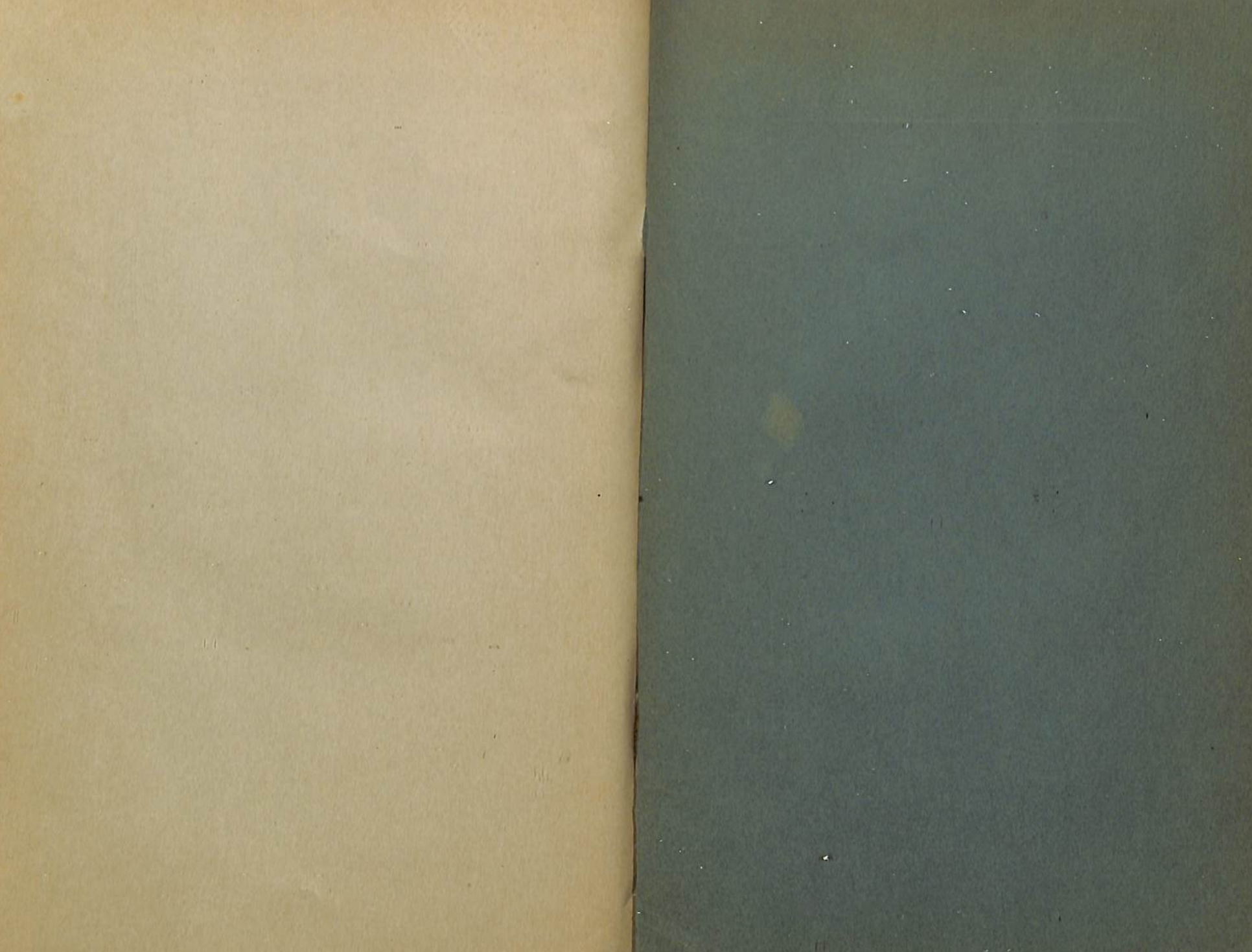
Կարդացե՛ք նոյն հեղինակին «ՅԱՂԹԱՆԱՆ»-ը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՎՅԱԴԹԱՆԱԿԸ

481
9m D

❧ ԳԻՆ՝ 50 ՍԷՆԹ ❧

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0341930

40365